گوڵ چنینەوە

لە خەرمانی « هەنبانە بۆرینە» ی هەژار

عەبدوڵڵا حەسەن زادە

Weşanên APEC

Weşan no: 86

GULÇINÎNEWE

Le xermanî "Henbane Borînê"y Hejar

Çapa yekemîn: Stockholm 1995

Nivîskar:

Abdullah Hasanzade

Navnîşana xwestinê:
Box 3318, S-163 03 Spånga/ Sweden
Tel: +46 8 761 81 18 * Fax: +46 8 761 24 90

ISBN: 91-87730-86-3

APEC

دەربارەی ئەم نامیلکەیە

سالی ۱۹۹۰ فەرهەنگی کوردی ـ کوردی ـ فارسیی « **هەنبانە بۆرینە** » لە نووسینی نووسەر و شاعیر و کوردی زانی بەناوبانگی کورد مامۆستا هەژاری موکوریانی بلاو بووەوە و کەلێنێکی گەورەی لە کتێبخانەی کوردی دا پڕ کردەوە . بێ گومان زمان زانان و فەرهەنگ نووسان لەسەر فەرهەنگی هەنبانە بۆرینە هێندێک تێ بینی یان هەیە و رەنگە بەشێکیشیان زۆر لە جێی خۆیان دا بن. بەلام پێم وابێ کەس نکوولیی لەوە نیە کە فەرهەنگەکەی مامۆستا هەژار نەک هەر تەواوترین فەرهەنگی کوردی یە کە تا ئێستا بلاو کراوەتەوە ، بەلکوو بە تەنیا زیاتر لە هەموو فەرهەنگەکانی پێش خۆی وشەی کوردی لە دوو تویێی بەرگەکانی دا جێ کردۆتەوە .

زۆر پێش دەرچوونی هەنبانە بۆرینە مامۆستا بە نامە ئاگاداری کردبووم کە بە نیازە ئەو دیاری یە بەنرخە پێشکەشی خوێنەرانی کورد بکا و تەنیا مانگێک پێش دەرچوونی بەرگی یەکەمی فەرهەنگەکەی بۆی نووسیبووم : « *لەم بەینەدا جزمی یەکەمی فەرهەنگەکەم چاپ کراوە و قەرارە جزمی دوهەمیش چاپ بکرێ . بە هومێدم بەم زوانەجزمی یەکەمت*

پێ بگا . بۆیە نالێم پێو بگا ، مەنظورم ئەمەیە کە تۆ بەوردی لێی هەڵدەروانی جا ئەگەر تووشی شتێک هاتی کە لای تۆش بەو مانایە شتێک هەبو ، من نەم نوسیبو، لای خۆت یادداشتیان بکە.چونکە ئەوە یەکەمین کارە لەم بارەوە وا بە پان و بەرینی دەس پێ کراوە . بەلام ناتوانم بێژم سەری گیراوە . بە هومێدم ببێتە بناغەیەکی فەرهەنگی دوارۆژمان و دیارە دەبێ هەرکەس دەتوانێ لە بەر خۆیەوە هەوڵی بۆ بدا و تەواوی بکەن » .

کاتێکیش بەرگی یەکەمی بە دیاری بۆ ناردبووم لە پێشکەش کردنەکەی دا ئەو داوایەی دووپات کردبۆوە کە بیخوێنمەوە و ئەگەر تووشی شتێک هاتم یادداشتی بکەم و بۆی بنێرم . لە سەر داوای مامۆستا و هەروا بۆ ئەوەی بەڵکوو شتێکی لێ فێربم بەرگی یەکەمی هەنبانە بۆرینەم خوێندەوە و ئەوەی بەرچاوم کەوت یادداشتم کرد و لەگەڵ نامەیەک بۆم نارد. دیار بوو مامۆستا تێ بینی یەکانی منی بە دڵ ببوون. بۆیە لە وەلامی نامەکەم دا نووسیبووی : « ئەو نامەی دواییت کە بە چەندین وشەی بەنرخەوە ناردبوت پێم گەیشت . زۆر زۆر سوپاست دەکەم . بە داخەوە تا ئێستا بەرگی دوهەمی هەنبانە بۆرینە لە چاپ دەرنەچوە و کردویانەتە هاتەهاتی رۆمێ ، هەر دەڵێن ئەم حەفتەیە نا حەفتەیەکی تر. بریا دەرچووبا و کارێکم بکردایە بۆتی بنێرم. ئەو دەمیش دیسان چاوەنۆرم زۆر بە وردی لێی ورد بیەوە و تێ بینی و تازەکانی خۆتی بخەیە سەر » .

زۆر بە داخەوە پێش ئەوەی بەرگی دووهەمم پێ بگا ، مامۆستا هەژار مالاوایی لێ خواستین و داخێکی گەورەی لە سەر دلی هەموو ئەویندارانی پێشکەوتنی زمان و ئەدەبیاتی کوردی دانا. بەو حاڵەش هەر لەسەر وەسیەتەکەی مامۆستا بەرگی دووهەمی هەنبانە بۆرینەم خوێندەوە و تێ بینی یەکانی خۆم لە سەر یادداشت کرد. بەلام ئەوی راست بێ چونکە دەم زانی ئەم جارەیان مامۆستا نای بینێ ، زۆر لێی بەگور نەبووم و لە ئاکام دا زۆریشم شتی تازە بە بیردا نەهات .

با لێرەدا ئەوەش تۆمار بکەم کە بە هاسانی دەتوانم بڵێم ئەوەی لە هەنبانە بۆرینەدا هاتوە، لانی کەم ۳۰٪ی بۆ من تازەیە ونەم بیستوە و ئێستاش فێری نەبووم. بەڵام بەهەر حاڵ زەینی بنیادەم کۆمپیووتەر نیە و مرۆڤ هەرچەندی زۆریش بزانێ کاتێک زانراوەکانی دەخاتە سەر کاغەز، هێندێ شتی لە بیر دەچێ . هەر بۆیەش یەکی وەک من توانیویەتی شتێک بخاتە سەر گەنجینەی هەنبانە بۆرینە .

بەهەرحاڵ، ئەو شتانەی یادداشتم کردبوون هەروا مابوونەوە و نەم دەزانی چی یان لێ بکەم . تا ئەم دوایی یانە برادەرێکی زۆر نزیکم پێشنیاری پێ کردم ئێستا کە دەرفەتی ئەوە لە کیس چووە بۆ مامۆستایان بنێری ، بۆ خۆت بە جیا چاپیان بکە و بڵاویان بکەوە. ئەگەرچی بەش بەحاڵی خۆم شتەکەم زۆربەلاوە نابووت و کاڵ وکرچ بوو، بەڵام ئەو برایەم هێندەی لێ دووپات کردمەوە کە قبووڵم کرد چاوێکی پێدا بخشێنمەوە و ئامادەی بکەم بۆ چاپ . ئێستاش کە ئەم دێڕانە دەنووسم هیچ دەروویەکی روون بۆ چاپ و بڵاو بوونەوەی شک نابەم ، جا بزانین چارەنووسی بە کوێ دەگا .

لە سەر ئەم نامیلکەیە دوو شتی پێویست هەیە کە باسیان بکەم :

١ـ هەنبانە بۆرینە فەرهەنگی کوردی ـ کوردی ـ فارسی یە. بەڵام ئەو وشانەی ئەمن زیادم کردوون (لە چەند جێ یەک دا نەبێ) تەنیا بە کوردی مانا کراونەوە . هۆیەکەشی ئەوە بوو کە لە کارەکەم دا بە تەنیا بووم و نەم توانی بەرامبەری هەموویان لە فارسی دا بدۆزمەوە. بۆ خۆشم لەو کەسانەم کە لە کوردییش دا رقم لە وشە داتاشین دەبێتەوە . بۆیە حەزم نەکرد بۆ فارسی وشە داتاشم.

٢ـ ئەو وشانەی لەم نامیلکەیەدا بەرچاو دەکەون سێ دەستەن : یەکەم ئەوانەن کە لە هەنبانە بۆرینەدا نەهاتوون . ئەمانە نووسراون و مانا کراونەوە و هیچ شتێکیان لە بەردەم نەنووسراوە . دەستەی دووهەم ئەو وشانەن کە لە هەنبانە بۆرینە دا هەن ، بەڵام لە کوردی دا مانای

دیکەشیان هەیە ، جگە لەوانە کە مامۆستا هەژار بۆی هێناون . ئەم جۆرە وشانە پاش مانا کردنەوە ئەم نیشانەیە (+) یان لە پێش نووسراوە . سێیەم دەستە ئەوانەن کە بە باوەڕی من ماناکەیان لە فەرهەنگەکەی مامۆستا هەژار دا بە دروستی لێک نەدراوەتەوە . لە پێش ئەو جۆرە وشانەش نیشانەی (×) دانراوە . دیارە ئەگەر وشەکانی ئەم دەستەیە بەو مانایەش هەبن کەمامۆستا لە هەنبانە بۆرینەدا بۆی داناون ، ئەودەم دەچنە پاڵ دەستەی دووهەم . چونکە لەو مانایانە کە بۆم داناون بە تەواوی دڵنیام .

هەرچۆنێک بێ فەزل و گەورەیی و هونەر بۆ مامۆستا هەژارە و ئەوەی من بە زەحمەت دەکرێ ناوی پاشەرۆکیشی لەسەر دانرێ . بەو ئاواتەم کە ئەم کارەش خزمەتێکی بچووک بە دەوڵەمەند بوونی زمانی کوردی و فەرهەنگی کوردی بکا .

نووسەر
١٩٩٤/١٠/١

پیتی ئـ

ئاختفی : کەچەڵێک کە هەموو سەری برینە .
ئادار : شوێنەوار:(*ئاداری بەسەر پادارەوە نەهێشت*).+
ئاردە برنج : برنجی هاڕراو.
ئاردە توو : تووی وشکی هاڕراو.
ئاردە نۆک : هاڕراوی نۆکی برژاو.
ئاژنە : دارێکی کورتەباڵای قژنە، سەر سوانەی خانووی پێ دەگرن.
ئاسنگەر : وەستای دروست کردنی ئامرازی ئاسنە. وەستا خاڵە تایفەیەکن ، نەک هەموو ئاسنگەرێک .×
ئاسێ : چیای سەخت و ئاستەمە، (واتە صعب العبور نەک مرتفع).×
ئاشبەتاڵ : بارانی باراش لە ئاش.+
ئاشەبەتەندوورە: گەمەیەکی منداڵانە. دەستەیەک بە پێوە سەر پێکەوە دەنێن، یەکێش بە سەریانەوە دەگەڕێ . دەستەیەکی دیکە هەوڵ دەدەن سواریان بن. ئەگەر وەستای دەستەی یەکەم شەقی لە

یەکێکیان هەڵ دا،یان دەستی لێ دا ئەوان دادەبن و دەستەی یەکەم سوار دەبن.

ئاغلاغ : سەرئاوەلا.

ئاگرکەوتنەوە : سووتمان، ئاگر لە وڵات بەربوون.

ئاللۆری : ئەو میشەنگوێنانەن کە لە گەلێ هەڵ بڕاون و نازانن روو لە کوێ بکەن.

ئاللۆری : بریتی یە لە بنیادەمی گەللۆر و بێکارە.

ئالەزۆک : دارێکە لە گۆی چۆمان دەڕوێ و وەک لاولاو لە داری دیکە دەهاڵێ.

ئاوجا : دوو ژن کە هەریەکەی ژنی برایەکن :(غەمی مەوێ یە ، پڕ بە ئەسکوێ یە. غەمی *ئاوجایە* ، پڕ بە دنیایە) « فۆلکلۆر » .

ئاو دان : ئاو دەلاندن : (*کەوشەکەم ئاوی دەدا*).+

ئاو دان : ئاو لێ دەرچوون:(*سەماوەرەکە ئاوی دەدا*).+

ئاوسێ : دراوسێ، جیران.

ئاوەڕۆ : سنووری نێوان دووکێڵگە ئەگەربەرزایی بێ: (*هەرچی ئاوەڕۆی بەم دیودایە هی تۆیە*).

ئاوەڵ مندالْ : پزدانی ژنە زاو.

ئاوێژە : زەوی یەکە ئاو درابێ بۆ کێلان، نەک زەوی یە بەراو.×

ئایسان : درێژەی سووتانە نەک داگیرسان:(*چراکە هەتا بەیانی ئایسا*) داگیرسان یەکەم هەڵکرانە.×

ئم : بەڵێ.

ئۆردووبەز : ئەو جێگایەیە کە هۆردوو پێی دا دەڕوا، نەک

ئەو جێ یە کە لێی دەمێنێتەوە . ×

ئەبرەش : لە تینوان وشک هەڵاتوو :(ئەمڕۆ ئەبرەش یان هەبرەش بووم) . +

ئەبلە خەرج : ئەوەی بێ جێ خەرج دەکا، (مُسرف).

ئەح ئەح : دەنگ دانی کاروبەرخ بۆ هاوێر و لێ خوڕینە.×

ئەحمەدڕاوکەر : باڵندەیەکی بچووکە ، لە چۆلەکە گەورەترە.

ئەخترمە : ئەسب و بارگینی بەرەڵا کراو.

ئەڕبە : ربە، پێوانەیەکە دوو کیلۆ گەنم دەبا.

ئەڕمان : رمان، رووخان.

ئەرمەنی : هەرمەنی، قەومێکن.

ئەزرەت : حەسرەت : (*هێشتا لەسەر* لانکە بە ئەزرەتم بی بینم). « فۆلکلۆر »

ئەژگەڵ : هەژگەڵ، لکەداری بەگەڵاوە کە بە خۆیان و لۆدە کایەوە دەنێن، با نەی با.

ئەسپەشێرە : باڵندەیەکە هێندی کۆترەبارێکە دەبێ، خوێندنەکەی وەک حیلەی ئەسب دەچێ.

ئەسپێ : جانەوەرێکە گەنمی کۆن هەڵی دێنێ.+

ئەستان : زستان، زمسان، ئاخر فەسڵی ساڵ.

ئەستوورکان : ریسی ئەستوور وەک خاوک و فرێت و سێتا، دژی باریکان .

ئەستۆ کورد : ملە قۆتە، ملە قۆچە.

ئەستەمبووڵی : چێشتێکە بە برینج و گۆشت لێ دەنرێ.+
قاپێکی گەورەیە بۆکاری بەننایی قوڕ وسیمان و گێچی پێ دەکێشن .

ئەستیلان : ناوە بۆ ژنان.

ئەستیۆڵک : ئەستیۆرک، ئاسنێکی دەم پانە هەویری پێ لە تەشتی نانی دەکەنەوە.×

ئەسلان : ناوە بۆ ژنان.

ئەشک : لاق و دەستی کورت :(ئەشکی کورتن ، *واتە لاق و دەستی کورتن*).

ئەناز : فریدەر :(*خاکە ناز*).

ئەنگوتکە : جۆرێک ترێ یە.

ئەنگۆرە : نێوان رۆژئاوا و ماڵ نووستنانە، نەک پێش رۆژئاوا .×

ئەوێندەرێ : ئەوێ.

ئێچک : هێچک، دارێکی سەربە قولاپە لە سەری گوریسی دەبەستن.

ئێچک : ئێسکی نێوان ئەژنۆ و سمی بزن و مەڕ دوای خوران.

ئێخ : برۆ ، دەنگدانی بزنە.+

ئێشک کردن : وشک بوونی ئاوی کانی :(کانی یەکە وشکی کردوە).

ئێشکەپەڕ : رەحەت بوون بە خۆپێوەنانی ژن ـ بێ گان کردن ـ .

ئێشکەجوو : نان بە وشکی خواردن.

ئێشکەشۆر : ئەم دیو ئەو دیو کردنی دەسرە و پێچ بۆ ئەوەی دیوی خاوێنی وەدەرکەوێ.

ئێشکەشیو : ئێشکە شۆر.

ئیشکه مەڵه : مەڵەکردنی ئەو کەسەی تازە ژنی هێناوە بێ ئەوەی بووبێ بە زاوا.

ئیغفاڵ : فریودان :(بە قسەی خۆش ئیغفاڵی کردم).

پیتی ب

باپزوو : ئەو بەفرمیە کە با هەڵی دەگریٚ و لە لا باسکان سوانەی پیٚ دەکا.

باتمان : ٢٦ (بیست وشەش) کیلۆیە. شازدە کیلۆ و نیو پووتە نەک باتمان.×

باجی : زڕدایک.+

باخۆش : منداڵی لە حەوت هەشت ساڵ بەرەوژوور ، باوخوش.

بادرەوش : کون و کەلێنی خانوو کە بای تێڕا بیٚ.

بادی : دەفری لە دار دروست کراو.+

باران دادان : باران دەلاٌندنی چادر.

باران کوت : شوێنێک کە باران کوتاویە.

باریەها : بن پشک، ئەو کچەی دانراوە براکەی بە ژنی بدا :(*ئامین باریەهای عەلی یە*).

باڕژن : بارانی بە غوڕەم و لەنەکاو.×

بارسووکی : کەم بوونی کەل وپەلی نێومالٌ : (*بارسووکم و بۆ هەرکوێ پێم خۆش بیٚ دەتوانم بچم*).

بارقورس : بـارگـران، ئـەوەی نـێومــالّی زۆرە: (هێند *بارقورسم بارناکرێم*).

باڕن : ئەو شوێنە کە باگرە و بەفری پێوە نامێنــێ : (*بە با ڕنان دا دەڕۆم*).×

بارنەبەر : ولاغی بارنەبەر و زەلامی کارنەکەر.+

باریک وبنیسی: لەڕیوون لە ئاکامی نەخۆشیی کۆن دا ، دەغەزدار بوون.×

بازبازێن : بە باز ڕۆیشتن.+

بازوو : ئەسپ یا ماینێ کە ئەڵقەیەک مووی سپی لە لاقی دا هەبێ.

باسکە ملە : پیلەوار، دارێکی ئەستوورە کە بۆ سووتاندن لەسەر شانی دادەنێن و دەیهێننەوە ماڵێ.

باسکە مەلە : مەلە باسکە، جۆرێک مەلەیە.

باسەر : ڕەشەبا، زریان ، بای ژووروو.×

باشقە : هەڵکەوتە، یەکە: (*باشقە باشقەی مەنگوڕان هاتبوون*).

باش وەستا : وەستای باش، وەستاکار، سەروەستا.

باقلاوا : تێ گوشینی ڕۆن و دۆشاو.

باقۆ : بەرێکی هەنجیرە کە بەهارێ زوو دەری دەکا و ئـاخـری بـەهـارێ دەی وەرێنـێ وبـەری تـازە دەردەکاکە ئەویان دەبێ بەهەنجیر ودەخورێ.×

باگا : بەخەبەر، بەئاگا، نەنووستوو.

باڵ : تەنیشت ، کەلەکە: (*گوللە باڵەوباڵ سمیویە*).+

باڵەخانە : خانووی لەیەک نهۆم زیاتر .

باڵەفرتێ : باڵەفرەی پەلەوەر لە سەرەمەرگ دا.

بان : بووایەن : (*خۆزگە باش بان*).

بانە : چوون بۆ جێگایەک یان بۆ کارێک بۆ ماوەیەکی کورت :(*بانەمەر ، بانەمازوو*).

بانەوبان : چوون لە بانێکەوە بۆ بانێکی دیکە لەبەر کارنەکەری، مەرج نیە بازدانی تێدابێ.×

باو : روو، باوباوێنی منداڵ لەوەڕا هاتوە.

باوەپیارە : بابەگەورە، باپیر.+

باوەڵۆو : ١ـ بزنێک کەلە مەڕی خۆی هەڵ دەبڕێ و دەچێتە گەڵ مەڕی دیکە. ٢ـ بزنی بەلەسە.

بای دارئاوس : بایەکە ئاخری زستان دێ و داری پێ زیندوو دەبێتەوە.

بای وادە : بایەکی ئاخری زستان و هەوەڵی بەهارە:(*بای وادێ ، دەدا لە پەلکی کوڕادێ*). « فۆلکلۆر »

بای وەعدە : بای وادە .

بردن : ئازاردان، ئەنگاوتن :(*سەرما بردوویەتی*).

برژەبرژ : برژانەوەی برین.

برە : ئەوبەشەی لێڕەوار کە بۆ یەکێک دانراوە بیکاتە گەڵ بۆ حەیوانات :(*ئێرە برەگەڵی حەمەیە*).+

برە : وەختی گەڵ لێ کردنی جەنگەڵ کەبەسێ ساڵ جارێک دەبێ : (*برەی هاتۆتەوەواتە وەختی گەڵ لێ کردنی هاتوە*).+

برق : قرپ : (*برقم دێتەوە ، واتە قرپم دێتەوە*).

بڕگە : جمگە، گە: (*هەموو بڕگەقامکەکانم دێشن*).

بروێت : دارێک دووساڵ لەمەوبەر کرابێ بە گەڵ.

بڕمک : جێگای بەردانەوەی ئاو لە جۆگەی ئەسڵی یەوە.+

بڕێم : دارێکە کە پار کرابێ بە گەڵ.

برینگ بڕ : وەختی بڕینەوەی مەڕ و بزن : (*ئەم شوانەمان برینگ بڕێ شەرتی دەپەڕێ*).

بڕینەوە : پێک گەیشتن لە سەودا و مامەڵەدا : (*جووتی بە هەزار تمەن بڕیمانەوە*).+

بڕینەوە : قسە یەکدیگیر بوون : (*قسەی خۆم لەگەڵ بڕیەوە*).+

بزماریەگا : وەختی پرکاری :(*لەو بزماریەگایەدا* سێ ڕۆژە نەچۆتە مەزرایە).

بزووت : جمی، جوولا .

بزێ : ئەو نێنگوونە کە دەبوو بزێ و نەزاوە.بە جوانەگای سێ ساڵەش هەر دەڵێن بزێ.

بژاربڕ : بژارچن.

بلاڵووک : بەلاڵووک ، بەری دارێکی کێوی یە لە ئاڵوباڵو زۆر وردترە.×

بڵغەبڵغ : غڵدە غڵد، قسەی « نافصیح » .

بناوبوێر : نەخۆشی نێوبەنێو.+

بناورە : داروچیلکەی ورد و وشک بۆ ئاور کردنەوە.

بن بار : بەشی بنەوەی بارەدار : (*دژی سەربار*).+

بن بەردەقی : ئەو ڕێواسەی لە بن بەرد هاتۆتەدەر، کە سپی و شیرن و شلکە.

بن پەرگە : بن چینی کلاشی کوردی.

بن جۆخین : بن خەرمان.

بن چێخوون : بن جۆخین.

بندار : ئەو گیایەی رەگەی زۆر بە زەوی دا چووبێتە خوار.

بندار : ئەو گیایانە کە سەلکیان هەیە وەک پیواز و سیر و ... .

بن دانەوە : بن هەڵکۆڵین . کێلآنی بن داری میوە.

بن دڕاو : کچێک کە کچێنی یەکەی هەڵگیرابێ.

بن دڕاو : جەواڵ، تەلیس یان هەمبانەیەک کە بنی کون بووبێ.

بن دڕین : دانەوە و هەڵکۆڵینی بنی بەرد بۆ ئەوەی ئاسان هەڵ کەندرێ.

بن دڕین : کچێنی بردن.

بندۆک : ئەو مووە ناخالیسە کە لەوەختی بەشەکردنی خوری و مەرەز وموودا دەکەوێتە بنی شەیەکە.+

بن دەوەن : بریتی یە لەو شتە کە دەدزرێ ونایەتە حیساب.

بنک : بنەدار :(*نووبنکم قەیسی چەقاندوە*).+

بنەبڕ : تەواوبوون لە بارکردن دا :(*نووبارم ماوە بنەبڕ نم ، مالی خالم بنەبڕ بوون*).+

بنەتا : نیوەتا :(*باراشەکەم نوو بنەتایە،لە کەرێی دەنیم و لەسەریەوە سوار دەسم*).

بنەتۆو : کچ بە شوودان بەومەرجە ئەگەر کچی بوو خوێنەکەی بۆ مالی بابی بێ :(*کچەکەی بە بنەتۆو داوەتێ*).+

بنەوشە : جۆرە قەزوانێکی زۆر ناسکە.+

بنەوشە : مازوویەکە کە تازە دیاریی داوە.+

بنەوەند : توولە دارێکی لێرەوارە، گەرمی دەکەن و بای دەدەن و دەی کەنە رستەی جووت کە نیر و ئاموور پێکەوە دەبەستێتەوە.

بنێشتەخۆشە : وردی زمان.ئەوەی کە دەکەوێتە سەر زارورزمانان

بوورە : زەویی قەت نەکێلراو ، ئەوەی ساڵێک یان چەند ساڵ نەکێڵرابێ، بەیارە.×

بوورەدێر : ئاوداشتنی زەوی بە مەبەستی نەرم بوونەوە بۆ کێلان.

بۆرەقانی : چێشتی کوولەکە بە دۆکەشکە.+

بۆنەورروو : بۆنی سووتانی خوری و موو.

بۆزەل : بۆنی باتلاغ.

بووژان : هەڵ نەدان ، دژی بووژانەوەیە.×

بۆڵوو : بۆڵە تریێ، گلە تریێ.

بووم : هەمبوو :(ئەسپت نیە ؟ بووم . فرۆشتم).+

بەتاڵ کردن : خاڵی کردن.+

بە توێڵک : بە توێکل.

بەخاوکەوتن : لەش ئێشان بەکار یان بەرێ رۆیشتن دوای ماوەیەک دانیشتن (بۆ ئەسپ و ولاغیش دەگوترێ).

بەخۆراگەیشتن : خەریکی خۆ بوون و خواردنی باش خواردن و خۆ پاک و خاوێن راگرتن.

بەدیارەوەبوون به دەرەوە بوون، دیار بوون :(*هەموو لەشت* بە

دیارەوەیە).+

بەدیارەوەدانیشتن: ئاگا لیٚ بوون و وریایی لیٚ کردن.

بەدیارەوەدانیشتن: راوەستانی کچ لە سەر برای کە بە ژنی بدا یا لە سەر کوڕێک کە بیخوازیٚ.

بەر باردوو : ئەوحەیوانەی کە وەختی زانی بووە و نەزاوە ، وەک بزن وەمەڕی دووساڵە ونینگوونی سیٚ ساڵە

بەر بواردوو : بەرباردوو.

بەربەلەت بوون : بەرد بەلەت بوون، کاری حەستەم :(*هەتا رازیم کرد بەر بەلەت بوو*).

بەرچۆڵەمە : بەرخەبەبە ، بەرچەنەگە (غبغب).

بەرچۆڵەمە : چەرمی داچۆڕاوی ملی رەشە ولاٛغ.

بەردان : بەر هیٚنان (*بۆ دار*).+

بەردان : با دەرکردن : (*تڕ بەردان*).+

بەردبەلەت بوون: بەر بەلەت بوون.

بەردە تراوک : بەردەتراویلکە.

بەردە ترۆق : بەردە تراوک، بەردیٚک کە هەتاو لیٚی دا و لە دوور ڕا دەدرەوشیٚتەوە.

بەرکار : ئەو کرەی بەبەرکاری جۆلاٛ یان تەون کەرەوەیە.

بەرکار : شوێنی کاری جۆلاٛو تەون کەر :(دەچمە *بەرکاریٚ*).

بەرکردن : قوڕ یان خۆڵەمیٚش لە بەری سیٚلٚ هەڵسوون بۆ ئەوەی کاتیٚک نانی پیٚ دەکەن نانەکە نەگریٚ.

بەرکردن : نویٚ کردنەوەی لیٚفەی کۆن بەوە کە بەریٚکی تازەی لیٚ دەدەن.

بەرکوت : بەرکوڵ، خواردنێکی کەم پێش جەمی نیوەڕۆ یان شێو .+

بەرکۆژە : دووبەن لە هەردوو لابەرۆکی چۆغە یان کراس دەنران بۆ داخستنی بەرۆک :(*بەرکۆژەی بۆ لێنێ*).

بەرکەڵ : نێنگونی دووساڵە تەواو کردوو. بۆ جوانەگاش دەگوترێ کە ماناکەی دووساڵەیە.

بەرگایی : نێوبژی، بەرپیوانی.+

بەرگران : حەیوانی لەسەر زان.

بەرگورد : بەشی خوارەوەی گوردی جۆلایی، بە بەشی سەرەوەشی دەگوترێ سەرگورد.×

بەرمەڵۆ : شتی گەلاڵە کراو :(کچێکم بەرمە*ڵۆ* کردوە، واتە خۆی و کەس وکارم دواندوە بی هێنم).

بەرنانەوە : نێوکۆڵ و گڵ وێ هەڵدانی تەماتە و بێستان و...

بەرنیر : ئەو کایەی لە بەر نیری دایە و خاوەنی جووتی پێ دەکا :(*پایزانێ بمرێ گای بەرنیری*). «فۆلکلۆر»

بەرنیو : جوانەگایەک کەوەختی جووت پێ کردنی هاتبێ.

بەرودوا : ئەوەڵ و ئاخر :(*ئەوەی بۆم باس کردی بەرودوای مەسەلەکە بوو*).+

بەرووله : ئەو دارە باریکەیە کە لە شیلەپەرادەکرێ تا نەهێلێ باسکێشەکە داکەوێ.×

بەرمچۆ : چەند ریزە دێراوە توتن و بێستان کە لە جۆگەیەکەوە ئاو دەدرێن.

بەرمجووت : بەروبوومی جووتێک گا لە کشت وکاڵ دا (خەسووبەرمجووتن). « فۆلکلۆر »

بەرموپیل : پێشواز. رەنگە ئەوە راست تر بێ لە بەرەوبیر. چونکە بە پێشوازی میوانەوە دەچن و پیل واتە قۆڵی دەگرن.

بەز : سواربوو، لێهاتوو:(*نێرمکەری ماین بەز* ، واتە ئەو نێرمکەرەی کەماینی لێ چاک دەکەن).+

بەزمان زانین : شارەزایی لە خوو رەوشتی کەسێک و توانای حاڵی کردن.

بەزمان زانین : لێ زانین :(*سەعاتەکەم کارناکا* ، بۆم تەماشا کە *داخوا بە زمانی دەزانی ؟*) .

بەزمک : جۆرە کوانێکە لە دەست و لاق دێ.+

بەزێن : تێپەرکەر، لەبەرچاو نەگر :(*نیوان بەزین*).+

بەساڵ دا چوو: بەساڵاچوو، وەنیوکەوتوو.

بەساڵ داچوون: بەساڵاچوون، وەنیو کەوتن.

بەسان : ناوێکی ژنانەیە.

بەسەراچوون : لەناکاو گەینە سەر کەسێک کە کارێکی ناشیرین دەکا.+

بەسەرادان : بەسەردادان، هێرشی لەناکاو.+

بەسەرکردنەوە : سەردانی گەورە لە چووکە.

بەسەرکردنەوە : سەرحیساب بوون، ئەژماردنی ماڵات بۆ دڵنیا بوون لە مانی هەمووان.

بەشقم : بەشکوو، بەڵکوو.

بەشکۆ : خاوەن شکۆ، بەعەزەمەت.

بەشکۆ : شەرمێون :(زۆربەشکۆیە ، هەتا پێی نەڵێ دەست بۆ ئاوی خواردنەوەش نابا).

بەفربەسەر : چیای بەفر بەسەرەوەماو.+

بەفرماڵ : ئەو ئامرازەی بەفروباران لە شووشەی ترومبێل دەسڕێتەوە.+

بەفرەبەسەر : بەفر بەسە ، ئەو بەفرەی سەرەکەی بۆتە سەهۆڵ و بنیادەم بەسەری دا بڕوا تێ ناکەوێ.

بەقر : دەفری مسی برش هەڵێناو،مسی سپی نەکراوە.

بەقووندا کەوتن : کەسادی بازار، نەفرۆشرانی کاڵا.

بەکل : کلاوی، چاوی کل تێ کراو :(چاو بە کلە ، شل و ملە) « فۆلکلۆر » .

بەکەریەبردن : خەڵەتاندن، (فریودان)، بەفریوبردن.

بەکەین و بەین : ئەهلی تەون و بەست.

بەگا : زەوی یەک کەپاش داشتنی وەختی کێلاّنی هاتۆتەوە، جابۆ هەر مەبەستێک بکێڵرێ.×

بەگۆشت : حەیوانێک کە زۆری گۆشت هەیە. بۆ کاتی سەربڕین و قەسابی دەگوترێ.

بەگۆشت : زەوی یەک کە خاکی نەرمی زۆرە و لە کێڵاّنی ـ دا کاسن ناگاتە سەر بەرد و رەقەن.

بەگون : پیاوی بە زیپک و زاکوون.+

بەلاّ لێ دراو : تووشی موسیبەت هاتوو.

بەلەز : بەپەلە :(بەلەز و هەڵپە هەموو زۆر بەدەون ، هێندی پێشرەون و بڕێ لوا ئەکەون) «هەژار».

بەلەسە : بزنی «سەر» ، بزنێک کە زەحمەت دەگیرێ.+

بەلەشین : بزنی گوێ لوولی رەنگ شین.

بەند : رەگ :(*رۆڵە رووناکی گلێنەی چاوم ، بەندی جەرگ و دڵ مێزی هەناوم*).+ « هەژار »

بەن دەمبێن : ئەو بەنەی دەمبێنی گا و گۆلی پێ دەبەستن.

بەندەن : برگەی ئاو لە کاتی ئاوداشتن دا :(سێ بەندەنم *داوەتێ* واتە لە سێ برگەوە ئاوم تێ کردوە).+

بەنک : لزگە، لیزگە ئەندازەیەک مووروویی پێکەوە هۆنراو :(بەنکە زەنگیانە، بەنکە دەسحێب).+

بەی : بەڵێ، با .+

بەیت و باو : دەنگۆ داخستن، ناوزڕاندن :(*بەیت و باوی بۆ هەڵبەست*) .

بێ ئازار : ئەوەی ئازاری بۆ کەس نیە.

بێ ئەسڵ و نەسەب : ناکەس بەچە، نانەجیب.

بێتان : هێلانە سمۆرە، ئەو جێ یە کە سمۆرە جووچکەی تێدا هەڵ دێنێ.

بێتەڵماڵ : ماڵ بەکۆڵ :(*هەردەڕۆم و دەنالم ، وەک دەروێش بێتەڵماڵم*). « فۆلکلۆر »

بیرازتن : رەهەند لێ دان بۆ دەرکردنی تەڕایی لە نێو خانوودا تا خانووەکە نەڕزێتەوە.+

بێرەمەڕ : کاتی مەڕ دۆشین، کاتی بیرەدۆش.

بێ سەروزمان : فەقیرحاڵ، بێ دەنگ و بەحەیا و ئەدەب.+

بێ شێ : بووزوویەک کە لەوەختی رایەڵ کردنی دا شۆ ،

واتە سرێشی کەم لێ درابێ، دژی ڕەقەشێ.+

بێ شەرت : بێ مەیل، بێ وەفا (لە دڵداری دا).

بیێڵێن : بی یەڵێن، ئەوشوێنەی « بی » ی خۆڕسکی زۆرە.

بێ مزەرەت : بێ وەی، بێ ئاسیو.

بێ واز : بێ تاقەت.

بێوک : ناوکێکی ڕەقە لە نێو بەڕوو دا، بێوکە.

بێوکە : بێوک، جانەوەرێکە لە کەشکی کۆن پەیدا دەبێ.

بێ ویژدان : بێ ئینساف.

پیتی پ

پاراو : ئاوداشتنی کێڵگەیەک کە کرابێتە دێراو.+

پارووبژێر : پارووژمێر، نان نەخۆر، رژد .

پارووژمێر : پارووبژێر.

پازدان : بازدان.

پازگە : بازگە، بەردەباز، پردەباز.

پاشبار : لای پاشـــەوەی بـاری ولاغ :(*پاشباری بۆ هەڵێنە با بارەکەی راست کا*).

پاشبار : دواباری کۆچ و کۆچبار، دژی پێشبار.

پاشبارە : ئـەو دارەی ئـامــرازی جــووت کــردن کــە دەســگــرەکــەی تــێ بـڕاوە. دەســگــرەکــە دەستەمستەی پێ دەڵێن.×

پاش پانی : قووڵایی هەردووڵای ئێسکی پاژنە (*پاش پانی پڕ بەو ژنە دەڵێن کەئەم لا و ئەولای پاژنەی پڕبێ و قووڵایی تێدا نەبێ*).

پاشخان : جێگای دانیشتنی نۆکەر و بۆرەپیاوەکان لە ماڵە ئاغایان دا . جێی شتوومەک و چخانە.×

پاشدار : دارێکە لە تەون و جۆلایی دا لە پشتەوەی گورد لە نێو رایەڵەکە رادەکرێ.

پاشدان : پاشان، دوایە ، لەپاشان.

پاش دان : پاش نیوەڕۆی کارکردن.

پاشقول دان : بن دەوەن کردن، نەهێنانە حیساب، شاردنەوە بە نیازی دزین.

پاکۆ : گیا دروون بێ ئەوەی گەوزی باوێژرێتی و بکرێتە دەسکەسواڵە.

پاکۆدان : بەداس دروونی بێ گەوز.×

پاڵیت : ئەو پەڕۆ کۆنانە کە خڕ دەکرێنەوە و کەلێن و کونیان پێ دەگرن.

پاڵیت : ئەو پەڕۆ و پاڵەیە کە لە پاشەوەی خەڵیفە مێش رادەکرێ.

پاڵێن : بردنەوەی مەڕ بۆ لەوەڕ پاش دۆشینی ئێواران هەتا وەختی ماڵ نووستنان.×

پان و پلیچ : پان بووەوە لە ژێر پێ دا.

پانی : ئەو جێگایەی کە بنیادەم راست لەسەری رادەوەستێ، بەشی دواوەی لاق، دژی پەنجە.

پاوانە : ئەو زیوەرەیە کە دەکرێتە بێی ژنان (زێڕ بێ یان مووروو).×

پاووپووز : بەلەک :(*لەپردی سوور بەولاوە ، پاووپووزی هەڵ داوە*). « فۆلکلۆر »

پایزە : مەقامێکی کۆنی کوردی یە.+

پایزەبرا : دۆستێکە کەهەر لەکاتی فەرعانە وحاسڵات دا

بێته لات.×

پایزی : جۆرێک هەرمێ یە.+

پر : نەکاو :(لەپڕ واته لەنەکاو).+

پڕژوپاڵ : خشت و خاڵ.

پڕوپانێر : پڕوپاتاڵ، گاوگۆل.

پڕوپیرێژن : ژنانی پیر، ژنانی خۆبەحەکیم زان.

پسکێر : پیسکێر، پیس ، پیس لەوەڕ.

پشته : مەودای هەموو کارگەی جۆلایی لە بووزووی نەتەنراو.+

پشتەماسی : جۆرێک درووماندە، عادەتەن تەختە جاجم و بەرماڵی پێ لێک دەدروون.+

پشک : ئەندامێکە وەک سمێڵ لە لەشی هێندی جانەوەردا : (دووپشک).+

پشک : ئاوێکی سپی یە کاتی هەوەس بزووتن بە جێگای شەرمی ژن دا دێتە خوار.+

پشووبڕ : هەناسە سوار:(پشووبڕ بووم).

پلتۆخ : پیس و پەلۆ، ناخاوێن .

پلۆغان : دوای وشەی « دا » داپلۆغان، بە مانای دامرکانە .

پنج وەلۆر : مۆرووپنج، دەست لێ نەدراو.

پۆپرە کەڵەباب : کلاوەی کەڵەباب.

پۆرگ : جێ یەکی کەم لە زەوی دا کە لە باقیی زەوی یەکە بەتاقەت تر یان کەم تاقەت تر بێ.+

پۆز : فیز، دەمار :(زۆر بە پۆزە).

پۆسک	قوون.+

پۆسکە	گلۆینەی تەندوور.

پۆسکە	ئەو کونەی خەڵیف کە مێشەنگوینەکان هاتوچۆی پێدا دەکەن.

پۆش	بزنێکە کە گوێی پنۆک پنۆک رەش وسپی تێکەڵ بێ.×

پووش بەسەرە	بێ دەنگە لێ کردن، دیزەبەدەرخۆنە.

پووشپەڕ	هەوەڵ مانگی هاوین.×

پووشکە	زلەگیای وشک :(*پووشکە لە کایە نابژێردرێ*).

«فۆلکلۆر» بۆ دار بەکار نابرێ.×

پووشکەبەقوونە	جانەوەرێکی باڵداری کلک درێژە.

پۆلانیا	سەر کردنەوەی گاسن و تەور و ... کە ئاسنی تازەی دەخەنە سەر .دەمەزەرد نیە.×

پۆل بەدەرزی	گەمەیەکە پۆلێک بە دەرزی یەکەوە دەکەن و بە بەنێک هەڵی داوەسن و هەرکەس لە راست خۆیەوە فووی تێ دەکا، ئەوەی توندی فووڵێ نەکا دەم ولەوسی دەسووتێ.

پەرتووک	پلکەنان : (*پەرتووکێ نانیمان لە ماڵێ دانیە دەبێ هەویری بشێلم*).

پەرداخ	تەنک :(*دەمی داسەکەم بۆ پەرداخ کە*).+

پەرک	پەرکە ، چیلکە و چاڵی ورد و باریک کە پاش دارەڕا دەی هاوێنە خانوو.

پەرگە	ئەو کەلافە بەنانەیە کە بۆ کلاش چنین دەیان هۆننەوە.

پەرگە : گل، یان پەینێک کە بەهاران بە بەفری سەر زەرعاتی وەردەکەن بۆ ئەوەی زوو بتوێتەوە.
پەرگە هاویشتن : گلْ و پەین پێداکردنی سەر زەوی وزرار.
پەڕەهاڵویشتن : رۆیشتن بۆ هەندەران بۆ ژیان و کاسبی.
پەستوان : پەستیوران، پێ پەست بوون.
پەستواو : پەستێوراو.
پەلاپیتکە : پەلەپیتکە، ئەو ئامرازەی چەک کە بۆ تەقاندن دەستی پێدا دێنن.
پەلبڕ : پەلە داری بە تەوراس بڕاو.
پەڵوو : چێشتێکە ئارد و ئاو تێکەڵ دەکەن و دەی کوڵێنن و رۆنی لێ دەکەن.
پەڵۆ : پەڵۆخ، پلتۆخ.
پەلەپیتکە : پەلاپیتکە.
پەلەسوانە : سەرەچیلکەی سەرە سوانەی خانوو.
پەڵەک رەش : خالْ و بەڵەکی بەهاران لە کوێستان.
بەنداو : پەنگاو ، ئاوی راوەستاو.
پەیاغ : تێلا، داردەست.
پیاو : بریتی یە لە گان کردوو: (*لە بووکێ بۆتە پیاو* ، واتە بۆتە زاوا ، کچێنی یەکەی لابردووە).+
پیاوەتی : توانای گان کردن :(*لە پیاوەتی کەوتوە* ، واتە گانی پێ ناکرێ).+
پیاهەڵکاڵین : پێ هەڵکاڵین، بەچاوەوە کردن.+
پێپڕکە : چینە کردنی مریشک.
پێ پەست : پێ خۆست، پێ شێل :(*وارشی گالادرێ و*

دەربەست بێ ، بەس لە *داگیرکەری پەست پێ* پەست بێ). «هەژار»

پێپلارە : جۆرێک پیکە لە توێکڵی توولە بی سازدەکرێ و فووی پێدا دەکەن.

پێتاو : پینەی کاڵە، کوتە چەرمێک کە دەخرایە جێی کون بووی کاڵە و جا کاڵەکە لە پێ دەکرا : (*کاڵە و پێتاو*).×

پێتەک : بێچووی رەشەولاغ :(*ئەم مانگایە پێتەکی جوان* دەبینێ).+

پێتەک : گژمباوگەردەلوولێکی کورت خایەن لەزستان دا .+

پێچووکە : پیچکە، هەندرێشە ، جۆرە گیایەکی کوێستانە.+

پێ چەقاندن : پێ داکرتن لەسەر مەبەست، سووربوون.

پێ چەقاندن : مانگرتن لە رۆیشتن.

پێچەڵپووچ : ئاڵۆز، سەرلێ دەرنەکراو.

پێدافسین : سواربوونی کەڵەباب لە مریشک.

پیڕاندن : دەنگی پڕمەی نێری یە کێوی.+

پیرۆز : ناوە بۆ ژنان.+

پیڕۆکە : منداڵی تازە پێ گرتوو.

پیڕە : دەنگی پیراندنی نێری یە کێوی.+

پیسکێر : پیس و پەڵۆ، پسکێر.

پێ سووک : پی و قەدەم خێر، ئەوەی کاری ژن خواستن و مەسلەتی باش بەدەستەوە دێ.

پێشبەند : بەروانکەیکارکردن.+

پێش دان : دانی پێش نیوەڕۆ بۆ کارکردن.

پێکران : ئەنگوان، ئەنگێوران.+

پێکۆ : دروێنەی گیا بەبێ دەسکە سواڵە گرتن و هەر بە دروون و خڕ کردنەوە.

پێکەوەنان : وەسەریەک نانی ماڵ و سامان.+

پیلەوار : باسکەملە، دارێکی گەورەی سووتاندن کە بە شان لە دارستان ڕا دەی هێننەوە و لە ماڵێ وردی دەکەن.

پێ مەلە : مەلە پێ یە :(*بڕوانە وشکە سۆفی و ڕەقسی بە هەلهەلە ، دیسان لە بەحری وشکی هەوا کەوتە پێ مەلە*). « نالی »

پێ وەدان : پێ و دانی ئاش :(*لەم پێ و دانە باراشەکەم بۆ لێ کە*).+

پێوەچوون : دیاری بردن بۆ ماڵان بە بۆنەی بووک هێنان و منداڵ بوون و ... .×

پێوەچوون : پەرەگرتن ، « سرایت ».+

پێوەنان : لێ زیاد کردن، « مبالغە ».+

پیتی ت

تابیلا : دووپات کردنەوەی داوا و تکا :(*دووجارم لێ تابیلا کردەوە بەقسەی نەکردم*).

تاتوو : هێندێک گەڵ، یان گیای پێکەوە نووساوی وشک: (*تاتووە گەڵێک بۆ ئەو بزنە دانێ*).

تاربوون : داگەڕانی بەغار بە سەرەوژێردا.

تاژڵلۆرە : تاوێر، جاڵە، بەردێک کە لە بەرزایی خلۆر دەکرێتەوە.

تاسکەتاسک : ڕۆیشتن بە ناز و غەمزە :(*بە لەنجە و تاسکەتاسک ، رادەبرن وێنەی تاسک*).«هێمن»

تاڵەگەزە : گیایەکە گەڵای چەور و تاڵە ، لەگەڵ دانەوێڵە کەوێ تاڵی دەکا.

تاڵیتۆز : گیایەکە گەڵای وەک گەڵا تووێ دەچێ، بەڵام ناخورێ.

تام وخوێ کردن: ڕۆن و خوێ لە چێشت کردن.

تام وخوی کردن: کەمێک لە چێشتی سەرئاگر خواردن، بۆ ئەوەی بزانرێ ڕۆن وخوێی تەواوە یان نا.

تانه : تەیمان، دیواری بەچەپەر.

تاودان : تەنگەتاو بوون، گووهاتن :(*واتەمێ دەکرێ لە فێرگەی شۆرش ، تاوی دا و بچێتەوە گۆڕی کۆرش*). « هەژار »

تاوتۆ : هاوتاکردنی دوو لینگەبار ئەگەر یەکیان قورستر بوو.×

تاوتوو کردن : بریتی یە لە بە دەست گرتنی ژن.

تاوەباران : ڕێژنە بارانەی کەم دەوام.

تاوەسووت : میوە یان گیایەک ئەوەندە لەبەر هەتاو مابێتەوە سووتابێ.

تاوەسووت : ڕەنگی پێستی لەشی کەسێک کە زۆر لەبەر گەرما کاری کردوە.

ترشەکە : ترشۆکە، گیایەکی مزرە.

ترنجان : تێک ئاڵقانە، نەک چوونە نێو.×

ترۆق ترۆقە : تۆق تۆقە، بەری گیایەکە وەک کەلووە نۆک ، منداڵ دەی تەقێنن.

ترۆق ترۆقە : تەپاڵەی نیوە داگیرساوە، منداڵ هێندی تف لە سەر بەردێک ڕۆ دەکەن ، تەپاڵە داگیرساوەکەی لە سەر دادەنێن و بە کوتک لێی دەدەن ، تەقەی دێ.

ترۆق ترۆقە : بۆمبایەکی دەنگی یە منداڵان لە باڕووت دروستی دەکەن.

ترونج : ئاوێکی گشتی یە بۆ ئاسنەواڵی شت بڕ وەک داس و تەوراس و چەقۆ.

ترمقه : چەشنی بۆ تەقاندنی فیشەک و ساچمەزەن و بۆمبا و نارنجۆک و ... .+

تسەگورگە : فسەگورگە، کارگەفسە، جۆرە کارگێکی ژەهراوی یە.

تفەنگچی : ئەنگێوە، دەست راست.+

تلوورکردن : قوون تلوور کردن، سەر دەعەرزی نان و قوون دەهەوا کردن.

تلۆفک : گلۆ فک، لکی هەرەسەرەوەی دار.

توانا : هێز، ئیمکان :(*لە توانام دا نیە*).+

تۆراغ : شویت.+

تورنە : باڵندەیەکی کێوی یە.

تۆزاش : تۆزی ئاشی.تۆزی ئاش کە لە لەشی ئاشەوان و خەڵکی دیکە دەنیشێ.

تۆق : بەشێک لە زەوی :(*ئەم تۆقەی رەقە ، ئەو تۆقەی گەنمی چاکی هێناوە*).

تولانەوە : لەبەریەک بلاو بوون لە بە زۆر گەیشتن .(بۆمیوە)

تولانەوە : بە نەخۆشی دەست وپێ سارد بوونەوە : (*بەجارێک خۆی تولاندۆتەوە*)، بۆ بێ غیرەت دەگوترێ.

تۆل دان : زگدانی دیوار، ئەوە کە بەشێکی دیواری تازە دەردەپەڕێ و نیشانەی رووخانیەتی.

تۆمارکردن : وەرگرتنی دەنگ بە قەوان یان شریت.+

تۆمارگە : جێگەی تۆمارکردنی دەنگ ورەنگ لەسەرشریت.

تۆن : تەن، هەزار کیلۆ.

توندمتەبيات : ئەوەی زوو توورە دەبێ.

توومەرەنگی : گیایەکە گەڵاکەی وەک گەڵای ماش دەچێ و بەرەکەی لە تووەگایە دەکا.

تووە قەسپە : جۆرێک تووی سپی یە دەنکەکانی گەورەن و شیرنە.

تووەمۆرە : جۆرێک تووی شیرنی ئامال رەشە.

تونشە : نانە بستە، بیسکویت.+

تەبەق : نەخۆشی یەکە لە سم و زاری مەڕ و بزن و مەنگا و گامێش دەکەوێ .بەکەمی ولاغە بەرزەش دەیگرێ.×

تەبەک : تەبەق.×

تەپ تەپی : کەسێک کە تەنیا تەپڵە سەری کەچەڵە .

تەپڵ دڕاو : بێ ئیعتیبار، ئەوەی ریسوا بووە، ئەوەی کەس باوەڕی پێ ناکا.

تەپلە : بەشێک لەکڵاو کە تەنیاسەری بنیادەم دەگرێ.+

تەپڵەک : جۆرێک گوێنیی ریوەڵەیە، لە جێی گەرمێن زیاتر دەڕوێ، بەهاران دەیدەنە ماڵات.

تەپڵەک : قەندان.+

تەپڵەگوێنی : تەپڵەک :(هێندەم کردوە مەشکەژێنێ ، سەرم بۆتە تەپڵەگوێنی). « فۆلکلۆر »

تەپلی باز : توێ یەکی ناسکە لە نێو زگی حەیوان دا، منداڵ تەپڵی لێ درووست دەکەن.

تەپەللەغ : دارێکە لەکارگەی جۆلایی دا لە پشت سەری جۆلا هەڵکەوتوە ، رایەڵی بووزووی بەسەردا

دەڕوا.

تەخار : تەغار، ٣٠ دانە (تەغارێک گەنم ٣٠ ڕبەیە ، تەغارێک تەپاڵە ٣٠ دانەیە).

تەخت بوون : بە لەباری دانیشتن.+

تەخت بوون : ڕاست ڕاکشان.+

تەختەبەند : داپۆشینی خانوو بە تەختە لە سەر دارەڕاوە .

تەختەبەند : دیواری بەتەختەدار دروست کراو.

تەختەپەین : بۆ زەوی بەکار دەبرێ کە پەینی زۆر لێ درابێ.

تەختەپەین : بریتی یە لەو جێگایە کە پیاوی تەمبەڵ و زگ لەوەڕێن باشی لێ دەگوزەرێنێ.

تەختە لێ کردن: مانەوەی زۆر لە جێ یەک :(دە شەوان *تەختەم لێ کرد*).

تەرک کەوتن : نەخۆشی یەکی گوێ درێژە ، شەل دەبێ بێ ئەوەی لاقی شکابێ. بە کینایە بۆ پیاو بەکاردەبرێ.

تەرک کەوتن : گان پێ نەکرانی گۆلەکەر لە ئاکامی جۆرێک نەخۆشی دا .بەکینایە بۆ پیاویش بەکار دەبرێ.

تەرکەتوڵڵا : بەهیچ جۆر :(*تەرکەتوڵڵا خزمایەتیت ناکەم*).

تەرکەوڵات : ئاوارە، دەربەدەر، لە وڵات دەرچوو.

تەرمەکەمە : بێگانە، نامۆ، غەوارە.

تەس : دەنگ دانی ئاژەڵ بۆ ئەوەی پاشەوپاش بگەڕێتەوە.×

تەقەڵ دڕانەوە : دڕانەوەی بڕینی عەمەڵ کراو.

تەقەڵ لەسەر

یەک نەبوون : گێژی، پەریشانی :(مەی نوێنە ، تەقەڵی *لەسەر یەک نین*).

تەلان : هەڵدێر، جێ یەک کە لاقی بە زەحمەت پێوە گیر دەبێ، دەتوانێ لە بناری نزیک دەشتیش بێ.×

تەلبەند : بە تەل پێکەوە نووساندنەوەی دەفری شکاوی چینی.

تەلدڕوو : سیمی دڕکاوی.

تەماوی : سەربەتەم، سەربەمژ.

تەمبوو : تۆپی ئاشی ئاوی.

تەمبێ : سزادان ، ئەدەب کردن.

تەمبێ یانە : ئەو پارەیە کە لەسەر کارێکی نابەجێ لە یەکێک دەستێندرێ.

تەمبێ یانە : ئەو کارەی وەک سزا بە کەسێک دەکرێ.

تەمتومان : تەم و مژ.

تەندوورە : کۆڵەکەیەک کە گێژەڵووکە لە تۆز و پووش و پەڵاش دروستی دەکا.

تەنک کردن : کوتانەوەی دەمی تورنج بۆ تەنک کردن.

تەنک کردن : هەڵکێشانی بەشێک لە شیناوەرد بۆ ئەوەی تەنک بێ و تاقەت بکا.

تەنکە کردن : هەستانی بەشێک لە دانیشتوانی مەجلیس.

تەنگ دان : پاڵ وێ دان ، پێگەیشتن :(تەنگی بە *بنارەوەدا*).

تەو : جۆرێک کەوتنی جگی گەمەیە، دژی چەق.

تەونكەر : ئەوەی بەڕە و مافوور دروست دەكا، تەونگەر.

تەون وبەست : كەین وبەین، پیلان گێڕانی چەند كەس دژی یەكێک .

تیاح : وشەی سەرسووڕمانە :(تیاح كە درێژە).

تێ ئاڵقان : گیر كردن.

تێ چریكاندن : بە دەنگی تیژ و بەرز گۆرانی گوتن.

تێ چزان : تێ زان، ئاو تێ گەڕان.

تێچێن : گەنمێكی كەم كە دەی بەنە ئاش بۆ ئەوەی پێش نۆرە بۆیان لێ كرێ ، تابێ نان نەبن.+

تێ ڕاخوڕین : بەدەنگی بەرز دەنگ دان و قسە لەگەڵ كردن.

تیراوە : كوانە ڕەشـە :(پیرمحمد تەڕە *تیراوەی دڵ*)
«هەژار»

تێرنەخۆرە : تێرنەخواردن لەبەر ئەوەی ماوەیەک نەخۆش بووە یان خواردنی دەست نەكەوتوە.

تێرەخۆر : ئەوكاتەی بەهار كە گیا بێ دەگا و ماڵات لێی تێر دەخوا.+

تیرەشان : شانەهەنگوینی درێژاودرێژ ، دژی گردەشان ، یان دەرخۆنە شان.×

تیرەشان : لاباسكی كێو، سەربەندەنی باریک و درێژ.+

تیرەگ : ئەستووندەک، دیرەک، كۆڵەكەی ڕاست و باریک.

تیرێژوو : پارچەیەكی درێژ و باریكە لە هەردوو تەنیشتی كراسی ژنان دا.

تیرێژوو : پارچە زەویی باریک و درێژ.

تێشت : چێشت، شێو، خواردنی بەئاگر كوڵێو.+

تێشتان : چێشتان، چێشتەنگاو.

تێ شیشان : بریتی یە لە چوونە بەرلینگی ژن بۆ بە دەست گرتن.+

تێ قمین : تێ قومین، تێ قومان، لە ئاودا نوقم بوون.

تێ قوپین : تێ قوپان، قوپان.

تێک : درز، قەڵەشت.

تێک ئاڵقان : تێک ترنجان، تێک گیران.

تێک بادەڵدران: لە یەک هالانی دووهەودا.

تێک پەڕاندن : راپەڕاندنی کار بە خێرایی.+

تێک ترنجان : تێک گیران، لێک گیربوون.

تێک ڕابوون : راپەڕین لە خەو.

تێک ڕاچوون : دەگژ یەک ڕاچوون.

تێک ڕاخوڕین : یەکتر دەنگ دانی لەنەکاو.

تێک کردنەوە : تێک خستنەوە :(*چاڵێکی هێندە قووڵە دوو گوریسان تێک کەیەوە ناگەنە بنی*).+

تێ کوتان : نقورچک لێ دان بۆ وشیار کردنەوە، یان لە خەوهەستاندن.+

تێ گرتن : ئاو لێ نان :(*پیوازەکان تینوو ، شەوایان تێ گرە*).+

تێمان : دامان ، سەرلێ شێوان :(*تێ ماوم ، نازانم چ بکەم*).

تێنگ : بین :(*تینگم بە پلووسکێ وەنا هەتا تێرم لێ نەخواردەوە ، دەمم لێ نەردەوە*).+

تێوەدان : گوێز لە گوێزدان لە گەمەی « واغێن » دا بۆ

ئەوەی جووتەکان لێک ببنەوە.

تێ وەرین : پێوەربوون بۆ خواردن و ... .

تێ هەڵاتن : چوونە نێو ئاو بە مەبەستی خۆ شوتن.

تێ هەڵبوون : بە توندی رووەو هەوراز چوون.

تێ هەڵکردن : پلار و بەرد لە داری بەرهەڵاویشتن :(پلارێکی تێ هەڵکە با هێندێک گوێز بخۆین).+

تێ هەڵکردن : ملی هەوراز گرتن.+

تێ هەڵێنان : بەن لە تەلیس و جەواڵ راکردن بە بێ سووژن.

تێ هەڵێنانەوە : قەرەبوو کردنەوە.

پیتی ج

جاخ پێچکە : ئەو دارە کە جۆلاّ کری تەنراوی لێ دەهاڵێنێ. ڕەنگە بناخەکەی جاوپێچک بووبێ.

جارناجار : جار نان جار، جاربەجار، بە هەڵکەوت.

جامیلکە : جامی چکۆلە.

جاوڕایەڵ : هاتوچۆی بێ جێ :(*ئەم جاوڕایەڵەت لێ چیە؟*) جاورەیاڵ.

جرپن : جینگەنە، ترکەن.

جڕوجانەوەر : داعبای چووکەڵە چووکەڵە (حشرات).

جرووکان : سەرهێنانەدەری جووچکە لە هێلکە :(*هێشتا سەری لە هێلکە نەجرووکاوە لێمان بۆتە کوێخا*).

جڕیاوفڕیا : ئازار و جەزرەبە.

جزیاوفزیا : جڕیا و فڕیا.

جفجفە : ڕوح تۆتیا.

جفە : جقە، چوکڵەیەکە لەپاش پەنجەی کەڵەبابی لە یەکسالّ گەورەتر دەردێ.

جنجڕبەڵەک : پنوک پنوک ڕەش و سپی تێکەڵ.

جنگڵدان : جینگڵدان، گینگڵدان، خۆ بزاوتن لە خەودا.

جواب کردن : دەرکردنی رەعیەت و نۆکەر و ... .+

جواناو : ئارەقەی ژنی ژان گرتوو.+

جواناو : ئارەقەی سەرەمەرگ :(*بای شەماڵ هات و ئەستێرێ وەک پەنجەی جوانێک جواناوی*).

«هیمن»

جووتە : چوونی دوو فیشەک بۆ بەر لوولەی دەمانچە : (*بەکەڵک نایە جووتەی دەکا*).+

جووتەی کەوی : دوویراله، دوو ئەستێرەی لێک نزیکن.

جووعە : دەعبایەکی ئەفسانەیی زۆر ئاقڵە :(هێند زرینگە *جووعەی ناڵ دەکا*).

جووکە : دەنگی باریکی با لێبوونەوە.+

جۆلاتەنە : جاڵجاڵووکە.+

جەل : چەل، جار:(*سێ جەل هاتم لە ماڵ نەبووی*).+

جەم بوون : ژەم کردن، تێر خواردن :(*ئەوە جەم بووین ، با بچینەوە سەرکارێ*).+

جەمک : ماستێک کە دوو رۆژ لە هەوێن کردنی تێ پەڕیبێ، گۆیا رۆنی زیاتر دەکەوێتێ.+

جەم مردوو : جەم بردوو ، ئەوەی وەختێک برسیەتیی چاشتوە و ئێستا تێر نەخۆرەی گرتوە.

جەوەر : جەوهەر بە هەموو ماناکانی.

جەوی : شیلەی مەییوی بادام و قەیسی و ... .+

جیفرک : جووتە هەلاویشتنی ئێستر وبارگین و... .

جێ گەورە : نەجیب زادە، خانەدان.

پیتی چ

چاوۆکە : پارچەیەک قوماشی سپی کە لە بن بووکیْ رادەخرا تا خوێنی کچێنی یەکەی بە سەردا برژیْ.+

چاوبەرایی نەدان: نەتوانین لە حالەتێک دا دیتن :(چاوم بەرایی *نادا ئەو قارەمانە بە زەلیلی ببینم*).

چاوپێداخشاندن: بە پەلە چاو لیْ کردن، چاوپیاخشاندن.

چاو پێدا
خشاندنەوە : دووبارە چاو لیْ کردنەوە پێداچوونەوە.

چاوپێداگێران : لیْ ڕوانین بۆ هەڵبژاردن.

چاوتێوەبڕین : تەماح تیْ کردن، بەتەما بوون.

چاوکراوە : شاروبەرە گەڕاو، دنیا دیتوو، لە تەقە هەڵاتوو.

چاوکسکە : چاوکتکە،گیایەکە.

چاونووسان : گیرانی چاو بە ریپۆق لە کاتی چاوئێشەدا.+

چاونووساندن : چاوبەستن، فریودان، خەڵەتاندن.

چاوەکسکە : چاولیْ کردن بە ئیشتیاوە بیْ ئەوەی بەردەمی بکەویْ.

چرپه : دەنگی کەوتنی دڵۆپە.+

چڕوچیا : شاخ و داخ، کێوپارە.

چڕوچێو : داروبار، داری وشکی ورد.

چڕوکێو : چڕوچیا.

چریسکایی : زرنۆقی ڕۆن لەسەر شۆرباو.

چزە لێ

هەستاندن : پێوەدانی دووپشک و ... .

چڵخوس : ڕژد، نان نەدەر.

چلوو : مـاوەی بـێ نـوێژیـی ژن دوای مـنداڵ بـوون هەرچەند لە چل ڕۆژیش کەمتر بێ.+

چڵۆسک : بزووتی بە ئاگرەوە.

چل وەل : خۆبەسەرداسەپێن.

چڵە : چڵەگ، دیرەک، ئەستوندەک.+

چنگوڕک : چنگ، چنگـاڵ ، چنگی پشـیلـە و باڵندەی گۆشت خور.+

چنینەوە : خڕ کردنەوە :(بە شوانی یەی شەرم نیە ، بە نان چنینەوەی شەرمە). « فۆلكلۆر »

چوارپاڵوو : دارێک یان بەردێک کە لەچوارلاوە تاشرابێ.+

چوارپینە : کەوشێک کە پێش دڕان پینە کرابێ.+

چوارمێزیلکە : چوارمەشقی، جۆرێک دانیشتنە.

چوارناڵی : لینگدانی بە پرتاوی ئەسپ.

چواڵە : چەقاڵەی تەڕ (تاڵ یان شیرین) .+

چوواو : قت کراولەیاریی پشکیلان وگۆرەوی بازی دا.

چۆڕاوکە : ئەوئاوەی لە سوانە و لیباسی شۆراو و ... دێتە

خـــوار :(چەتیو دەرکێم لێوەکە کوشتمی چۆڕاوکەی بانی). « فۆلکلۆر »

چۆڕاوگە : پلووسکی بان، ئەو جێ یەی ئاوی سەربانی لێ هەڵ دەڕژێ.

چووزەرە : سەری دەرهاتووی کەنگر و گیای دیکە پێش پشکووتنی گەڵاکان.+

چۆقین : چۆقانی ڕۆن.+

چۆڵەچرا : بریتی یە لە ڕۆن گەرچک و نەوت.+

چۆماو : ئاوی چۆم، موقابیلی کانیاو.

چۆماو : ئاوی زۆر :(ئەم کانی یە چۆماوێکی پێدادێ).

چۆمی : ئەو پەلەوەرانەی لە دەم روبـاران دەژین ، وەک سی و مراوی و ... .+

چونک : چونکە، چونکی ، لەبەرئەوەی.

چونکین : چونک.

چونکینێ : چونک.

چونگین چونک.

چونگینێ : چونک.

چەپ و گووپ : ڕاوڕووت، دزی و پاشقول دان.

چەپەترووکە : گیایەکە زۆر بەرز دەبێ، تۆوێکی وەک پەرش بەڵام گەورەتر لە پەرشی هەیە.

چەپەخان : زللە، شەپلاغە، زللە بە پشتە دەست.

چەتەوڵ : درێژی ناقۆلا.

چەختی : چوختی، لەگڵ دەرهاتوو، ڕاهاتوو.

چەرمە : گوێ قوت کردنی ئێستر و بارگین بۆ شەڕ و

هێرش.+

چەقڵەسەما : هەڵپەڕین لە خۆشی یان، وەسەما کەوتن.

چەق وتەف : گەرمەی کارێک یان ڕووداوێک.

چەقەسرۆ : قەرمچەناغ،ڕووهەڵماڵاو.

چەک وچۆڵ : چەک و چۆڵە، کەرەسە و ئامرازی شەڕ.

چەڵاک : دارێکی درێژ و باریکە، نووکی لێ دەنێن بۆ مازوو لە دار کردنەوە.+

چەڵاوک : چەڵاک.

چەماو : چۆماو، ئاوی چۆم.+

چەمۆڵە لەسەر دادان : ئەوەیە کە تاژی نێچیرەکەی دەخاتە بن چنگی و ڕای دەگرێ، تا ڕاوچی دێ لێی وەردەگرێ.

چەمۆڵە لەسەر دادان : سەگ و تاژی نان و ئێسک وەبن چنگیان دەدەن و دەی خۆن .

چەمەرچۆپی : بەلا و موسیبەت، بەسەرهاتی ناخۆش، تەنگانە.

چەوت وچەوێل : چەوت و چێل، خێچ و خوار.

چەورە : گیایەکە لە تیرەی بۆڕ و کەما و لۆ.+

چێ : فێر :(سە بە سەمەرگی یان چێ یە).+ «مەسەلی کوردی»

چیخ : چیغ.+

چێرەگرتوو : سامەڕستوو، ئەوەی سامی لە کاری خراپ شکاوە.

چێشتانە : ئـەوەی سـەربــاری حـەقـدەســـت وەک دەس خۆشانە دەدرێ بە وەستای سنعەتکار .+

چێشتەقوڵە : ئەو چێشتە کە کەبانووی نەوسن هەربۆ خۆي یان بۆ خۆی و مێردەکەی لێ دەنێ.+

چیلانگەر : ئاسنگەرێک کە وردە حەواج دروست دەکا .+

چێنکە : پاشماوەی ڕایەڵی بەڕە کە دەی بەن و دەی کەنە بەندروو.+

چێو : داروباری وشک، چڕوچێو.

چیوچیوە : دارێکی دووپەلە لە هەردووسەری باگردانی بەرد ڕادەکرێ و پێی دەگێڕن.

چیوچیوە : دوو ئاڵقە دار یان ئاسن کە دەخرێنە دەسکی باگردانی دارەوە بۆ گێڕانی.

چێوەسان : جۆرێک بڕبەندە لایەکی تەختە و لایەکەی دیکەی کووڕ (محدب) ە ، داری پێ دەڕنن.

پیتی ح

حاسیلکە : تێ کوشینی ڕۆن و دۆشاو.

حاوانەوە : جێ بوونەوە:(*خانوومکە چووکە، چاکە تێی دا حاوانەوە*).+

حشکاوس : ئیشکاوس، کچێک کە بە ڕێ خستن ئاوس بووبێ.+

حوب : لە ناخی دڵەوە: (*بە حوبی دڵ حەزدمکەم وابێ*).+

حوباندن : خۆش ویستن: (دەی حوبینم).

حوکم : جۆرێک یاری بە پەڕی قومارە.+

حەبەسان : تاسان، واق وڕمان.

حەبەساو : تاساو، واق وڕماو.

حەپۆمێش خۆر: بریتی یە لە ئینسانی گێل و نەزان.

حەپامێش خۆر: حەپۆ مێش خۆ .

حەزنەوەر : حەشاماتی زۆر: (*ئەو هەموو حەزنەوەرە کۆبڕا کۆبوونەوە؟*).

حەسابی : قسەی بە ڕێ و جێ.

حەسابی : پیاوی ماقووڵ.

حەسپنگ : ئەسپنگ، ئەسپینگ، شنگ.

حەستەمەکەڵی : سواربوونی جوانەگا لە مانگایەک کە بەکەڵ نەبێ.

حەستەمەکەڵی : زۆری لێ کردن.

حەشروحەلەلا : زەنا زەنا، هەڵاوهەنگامە.

حەشیا : ئەشیا، هیچ شتێک: (*حەشیای خوای لەم ماڵەدا نەمێشت*).

حەواتیلکە : بەردهەڵدان بۆ حەوا بە دەست یان بە قۆچەقانی ، بە بەردەکەش دەگوترێ .

حەوترینگە : چێشتێکە زۆر دانەوێڵەی جۆراوجۆری تێ دەکرێ .

حەوترینگێنە : حەوترینگە.

حەوجێ : پێویستی، « احتیاج »: (حەوجێم پێت نیە).

حەول ودەول : هەوڵ و تەقەلا.

حەولەوەلا : تەنگانە: (*خستیە حەولەوەلاوە*).

حەیتە : زۆڵ، بیژوو، منداڵی حەرام زادە.

حەیشان : حاوانەوە، وێ هەڵکردن: (*لەگەڵی ناحەیشێ*).

حیزفرسەت : ئەوەی بەناپیاوی دەرفەت لەیەکێک دێنێ و کارێکی لەگەڵ دەکا.

حیزوسلامەت : ئەوەی هەموو شتێک قبوول دەکا بۆ ئەوەی تووشی مەترسیی گیانی نەبێ.

حیسابی : حەسابی، قسەی بەڕێ وجێ، پیاوی ماقووڵ.

حیلاندن : حیلەکردنی ئەسپ.

پیتی خ

خام حەلاو : قوماشێک بوو لە لۆکە: (*بەرهەڵبێنەی خام حەلاوە ، هەردەرۆی و دەکراوە*). « فۆلکلۆر »

خامە : توێ شیر، سەرشیر، قەیماغ.+

خامە : کورت کراوەی خانم بۆ خۆشەویستی.+

خانبڕ : چەکێک کە خانەکانی نێو لوولەکەی خوڕابن، سوابن یان خۆرکە لێی دابن.

خانزاد : بێچووە خان.

خانزاد : ناوە بۆ ژنان.

خانم وخاتوون : بریتی یە لە ژنی بە ناز و نووز.

خانی خانان : سەرداری سەرداران: (*یان دەتکەمە خانی خانان ، یان دەتکەمە تۆزی بانان*).«فۆلکلۆر»

خانی لەپ زێڕین: قارەمانی چیرۆکی کوردیی « قەڵای دمدم ».

خاوک : ڕیسێکە بۆ تێوەدانی بەڕە دەڕێسرێ و زۆر گشتی ناکەن.×

خاوکردنەوە : ئارام کردنەوە.+

خاوکردنەوە : بریتی یە لە نیشاندنەوەی شەرمی پیاو.+

خایەن : پاشگر بە مانای پێچوون :(*درێژخایەن*).

خرتک : جمگەی دەست و لاق: (*لە خرتک چووە واتە جمگەی ترازاوە*).

خرتەگەل : جەڵەبی خرت و نێری.

خڕکردنەوە : کردنە تۆپ، کردنە کەلا .+

خرمانلۆغە : خەرمانلۆغە، گەنم یان جۆیەک کە لەسەر خەرمان دەدرێ بە هەژاران.

خڕمچوون : خڕومچوون، هەموو، گشت.+

خڕنە : کوودەڵە، بێچووی بەراز.

خڕوپڕ : قەڵەو و تورت و تۆل.

خرۆشان : راپەڕین، هەڵەشکوتن، ئاڵۆز بوون.

خڕیلانە : ژنی خڕکەڵەی جوان.+

خڕیلە : خڕیلانە.

خزە : دەنگی بڕین بە تیغی زۆر تیژ.

خزە : دەنگی هەناسەی کەسێک کە سەرمای بووبێ و گەرووی بیەشێ.

خزە : دەنگی رۆیشتنی شتی وردبەنێو گەڵای وشک دا

خفتان : تۆوێکە کە پایزێ درەنگ دەچێندرێ بۆ ئەوەی بەهارێ بڕوێ.×

خواداد : خواداو.

خواداو : ئەوەی خوا داویە.

خوار : خۆراک: (*شێوەخوار* ، واتە خۆراکی شەو بۆ ماڵات) .+

خوارەبا : باپەنا، جێ یەک کە با نەی گرێتەوە: (خۆ

دەخـوارەبایان دەگـرێ ، واتـە خـۆ لـە کـار دەدزێتەوە).+

خوان : پنە، ئەو شتەی ئەنگوتکە هەویری لەسەر پان دەکرێتەوە.+

خواوڕاستان : باش بوو خوا ڕەحمی کرد.

خۆبەرزارخستن : کردنی کارێک کە لۆمە و لەقەمی خەڵک بەدوای خۆی دا بێنێ.

خۆبەستنەوە : بریتی یە لە خۆ مقید کردن بە کارێکەوە یان بە شتێکەوە.

خۆیان کردنەوە: پاڵدانەوە ، خۆ لەکار بواردن.

خۆتێ ڕاکردن : بە زەحمەت چوون بۆ جێگایەک کە خەڵکی زۆر لێ یە و جێی بەتاڵی نەماوە.

خۆتێ هاویشتن: بازدانە نێو ئاو، خۆ هاویشتنە نێو ئاو.

خۆتێ هاویشتن: خۆ دەنێو حەشیمەت ڕاکردن.

خۆڕازاندنەوە : خـۆجـوان کـردن، جـل وبـەرگـی جـوان لـەبـەر کردن.

خۆڕاژاندن : بزواندنـی لـەش لـە کـاتـی ئێش یان خـەم و خەفەتی گەورەدا.

خۆڕاک : ئەوەندە باڕووتە کە جارێک ساچمەزەنی پێ داگیرێتەوە.+

خۆڕاک : ئەوەندە دەرمانی ڕەوانی کە بەشی عیلاجی نەخۆشێکی قەبز بکا.+

خۆڕانان : فڕوفیشاڵ کردن، سنگ دەرپەڕاندن.

خۆڕاوی : خۆڕایی.

خورج : گورج، باری ولاغ که زۆر لەسەر پشتی بێ ، دژی شۆڕ.

خورد : چڕ و پڕ: (دەوەنێکی خوردە).+

خوردکردنەوە : گۆڕینەوەی پارەی درشت بە وردە.

خوردکردنەوە : چاوخوردکردنەوە، جوان سەرنج دان، بیر لێ کردنەوە.

خۆرشت : چێشتێکی سووک کە لەگەڵ پلاو دەخورێ.×

خۆرشت : تام: (*خۆرشتی خۆشە*).

خورشید : ناوە بۆ ژنان.

خۆرکە : مۆرانە بۆ دار و کتێب و جل و بەرگ.

خوری شور : لێدانی زۆر ، لێدانی توند: (*کەری کوتا خوری شور، لەخوێن سووربوو ملی بۆر*). « هەژار »

خوری یە جندە: قەوزەی سەرئاوان.

خووز : بۆ دار بەکار دەبرێ، ساڕێژ بوونەوەی جێ برین : (*خووزی هێناوەتەوە*).

خۆزگەخواستن : ئاوات خواستن.

خۆش

خەت وخال : ئەوەی بە ڕواڵەت جوانە و ئاکاری خراپە.

خوول : ئەستوور، قەڵەو : (*خەجە خوول*).+

خۆڵماڵ : گەسکدەری شەقام و کۆڵان، سەپوور.+

خۆڵەپۆتینە : ڕەنگ خۆڵەمێشی.

خۆلێدان : قەرە لە قەرەدان: (*دەوێری خۆی لێ دەی ؟*).

خۆ مت کردن : چوونە کەمین ، کەمین گرتن.

خوێ کردن : خوێ لێ دانی چەرم و شت بۆ ئەوەی بۆن

نەکا.

خوێن پژان : خوێن لە لووت هاتن.

خوێن ڕاسان : خوێن پژان.

خوێن ڕێژی : خوێن لێهاتنی برین، سەرخوێن کەوتنی ژن لە غەیری وەختی خۆی دا.

خەپاڵ : خەپەتۆڵە ، قەڵەویچکەی جوان.

خەجڵان : سەرلێ شێوان، پەشۆکان.

خراپ پێ کردن: پەند بەسەر هێنان : (*ئەو کارەی بکەی خراپت پێ دەکەم*).

خەراج : باج و پیتاک.

خەرت : نێری و بەرانی دووساڵە و بەرەوژوور.×

خەرتەلە : گیایەکی بەرزە باڵایە لە نێو دەغڵ و دان دەڕوێ.+

خەرمان لۆغە : خەرمان لۆخە ، گەنم یان جۆیەک کە لە سەر خەرمان دەدرێ بە هەژاران.+

خەڕەک : دەزگایەکە جۆلاً تێوەدانی پێ لە سەر « لولو » هەڵ دەکا.+

خەڕەکەشکاو : بریتی یە لە هەر دەزگایەکی شڕ و شپڕێو ، تەنانەت بە بنیادەمی شل و ولیش دەگوترێ.

خەزرین : غەزرین ، ڕق هەستانی زاڵم لە مەزلووم.+

خەزەڵ : گەڵای گوێز ئەوکاتەی تازە شین بووە.+

خەزێم شۆڕ : خەزێم بەزرێزە ، بریتی یە لە ژنی جوان و بەناز و نیمناز.

خەشخاشک : خاشخاشک، خاشخاش، خەشخاش.×

خەفتان : خفتان.

خەفەبوون : خنكان، پشوو لێ بڕان.

خەفەبوون : كز بوونی شوقی چرا، داكشرانی پلیتەچرا.

خەڵقندە : ئافەریدە، دروست كراو: (*بەو خوایەی هەمووماني خەڵقندە كردوە*).

خەڵوە : چپە، قسەی بەسپایی: (*ئەو سرتە و خەڵوەتان لە چیە ؟*) .

خەم خواردن : مشوور خواردن، بۆ هەڕەشە بە كار دەبرێ: (*ڕاوەستە خەمت دەخۆم*).

خەم خواردن : خەفەت خواردن.

خەمشە : كونی پاشەوە: (*لەپاش تڕێ خەمشەی دڕێ*). « مەسەلی كوردی »

خەنەتیلكە : ئەو شینكەیەی لەسەر بەرد دەڕوێ و زوو وشك دەبێ، « گلسنگ »

خەوخەوی : ئەو كەسەی هەمیشە خەوی دێ.

خێزمرە : پۆلە دەوەنی كورتەبالا و چڕ وپڕ.+

خێزمرە : خڕبوونەوەی ماسی لەقەڵشتە بەردی نێو ئاودا.+

خێزمرە : لەسەریەك كەڵەكە بوونی كوللە ئەو كاتەی دەیەوێ لە چۆم و ئاوان بپەڕێتەوە.+

خێشك : ئەوەی لە چەپەردروست دەكرێ وكڵۆشی دەغڵ و دانی پێ دەكێشنەوە سەرخەرمان.

خێگە : هێزە ، پێستی خۆش كراو بۆ هەڵگرتنی دۆشاو یان ڕۆن.

پیتی د

دائێخستن : قفڵ کردن،گاڵە دان: (*دەرگاکە دائێخە*).+
داب تێکدان : لەبەرچاو نەگرتنی داب و شوێن.
داب داهێنان : کردنەباو ، داهێنانی ڕێ و شوێن : (*ئەم دابە تازەیە ئەتۆ دات هێنا*).
دابەستن : دەمەقاڵێ کردن : (*لەگەڵی دامەبەستە*).+
داپاچین : بڕینی لک و پۆپ لە سەرڕا بۆ خوارێ.×
داپرۆغان : داپڵۆغان، سووتانی زۆر سەخت.
داپرووزان : پرووزان بە گڕی ئاگر.
داپەچنین : پەستاوتن، تێ پەستاوتن.+
داتولاو : میوەی زیاد لە ئەندازە گەیشتوو.+
داچۆڕان : داهاتنی لکەدار لە بەر بەری زۆر.+
داخی بەجەرگم : داخی گرانم.
دادروون : بریتی یە لە ئامۆژگاری کردن بۆ نەدرکاندنی نهێنی.+
دادوڕۆ : دادوهاواور،دادوفغان.
داریۆکردن : بریتی یە لە پێشکەوتنەوە:(*لە بێشەرمی دا*

داری بۆ هەموو بیشەرمێک کردوە).+

داربەڕۆحداادان : زەبر لێدان.

داربەڕۆحداادان : قسەی هەق و قەپرغەگیر پێ گوتن.

دارحەمبالْ : دارێک کە لە سەر دیواری بەرهەیوان درێژ دەکرێ و بنی کۆڵەکەی دەخرێتە سەر.

داڕزان : بڕیتی یە لە شەرمەزاری : (*دەبوود/بڕزێی بەڵام ئەو کارە نەکەی*).+

داڕژان : داباڕین، داوەڕینە سەر : (*داڕژانە سەری*).+

دارقەزوان : دارەبەن، دارینێشت.

دارقەڵنە : کلکی داری قەڵنە.

دارقۆنگرە : ئەو دارەی قونگرەی ئەستێراوی پێ دەبەستن و دەکەنەوە.

داروبەش کردن: دابەش کردن، بە شینەوە.

داڕووشان : رووشانی لەش لە کاتی کەوتن و بەربوونەوەدا : (*لایەکی پشتم داڕووشاوە*).

دارەڕووت : ئەوکاتەی گەڵای دار دەوەرێ و مازووکردن ئاسان دەبێ.

دارەزەرد : ئەوکاتەی گەڵای دار زەرد دەبێ و مازوو بە زەحمەت دەبینرێتەوە، چونکە هەم ئەو و هەم گەڵاکە زەردن.

دارەهەرزاڵ : ئەو دار و کۆڵەکەیە کە هەرزاڵی پێ دروست دەکرێ.

دارەهەرزاڵ : ئەو دارەیە کە لە نێو لکەکانی دا هەرزال دروست دەکەن و میوەی تێدا هەڵدەگرن بۆ

زستان.

دارهەنە : دار تەون، دەزگای تەونکەران.

دارپۆتن : هەڵوەراندنی گڵی کەنداڵ یان هەر شتێکی بە ئاسانی لێ بێتەوە.

داس وەشێن : پاڵە، پاڵەی ئازا، دروێنەوان: (*حەمە داس ـ وەشێنە ، گاڵتە نیە*).

داشتی : داشت، حەیوانی راگیراو بۆ زاوزێ.

داقنان : زۆر کز بوون لە ئاکامی نەخۆشی، یان بێ خزمەتی دا.

داقناو : زۆر کز بوو لە ئاکامی نەخۆشی، یان بێ خزمەتی دا.

داقەڵاشتن : راکردنی خێرا سەربەرەژێر.+

داکردن : هەڵنانی بەرد وهێلکە و... بۆ نیشانە تفەنگ.+

داکردن : بڕینی لک و پۆپی دار لە سەرێ ڕا بۆ خوارێ.

داکوتان : مانەوەی زۆر لە جێ یەک: (*دە ڕۆژان لە بۆکانێ دام کوتا*) .+

داکەفتک : داکەوتوو ، بەربووەوە لە بان، لەبار، لە داری میوە و هەربەرزایی یەک.+

داگرتن : ئاخنینەوە: (*دوو بارە کام داگرتوون*).+

داگرتن : ئارام کردنەوە: (*بە چوار کەسان لە بەری دا شل و کول بوون بۆیان دانەگیرا*).+

داگرتن : ساز کردن: (*شەوێ باران دادەگرین و بەیانی زوو لێ دەنێین*).+

داگیراندن : داگیرساندن لە گۆرەوی و شتی چنین.+

داگیرساندن : داگیراندن.+

داماڵان : لە سەرەوە بۆ خوارێ داخزان: (پێستی سەرم *داماڵا*).×

داماڵین : لە سەرەوە بۆ خوارێ داخزاندن: (تۆزێکم پشتێ *داماڵە*).×

دانارە : گیایەکە وەک وێنجە و سێوەرە، بۆ ئالفی ئاژەڵ زۆر بەکەڵکە.

دانان : گریمانەکردن: (*وام دانا ئەتۆ نەهاتی ، ئەمن* بە تەنێ چ بکەم ؟).+

داناو : دوائاو کە دەدرێ بە زرعات بۆ ئەوەی دانەکەی قەڵەو بێ.×

داندۆکە : خواردنێکە لە شیرێژ و سوورازە.

دان شاش : دان لێک دوور، بۆ شانە و شەنە و شتی وا بەکار دەبرێ، هەروا بۆ ددانی ئینسانیش.

دان شاڵ : دان شاش.

دانەڕێژە : ئەوەیە کە دەنکە گەنمی باراش دەڕژێنە نێو ئاردەکە.

داووناو : بەتایبەتی، بەدانستە: (بە *داووناو هاتوومە سەردانی ، کەچی دەڵێ چۆن بوو هاتی* !).

داوەت : بانگهێشتن بۆ نان خواردن.+

داوەران : تێ ورووکان، لە دەور کۆبوونەوە.+

داوەرین : لە دەور کۆبوونەوە.+

داوەستان : راوەستانی ئاوی مەند لە گۆم یان لە دێراو و

قوڵکه و ... دا.

داوەڵۆزی : نزیک بوونەوەی مریشکی هێلکەکەر لە هێلانەکەی و سەر ڕاوکەکەی .

داوەڵۆزی : بریتی یە لە دەورەدانی جێگایەک بۆ مەبەستێک: (*داوەڵۆزی لە دەوری ماڵی ئەو کچە دەکا*).

داهێنان : زیادکردنی برنج لە کاتی لێنان دا: (برنجی چاکە زۆر *دادێنێ*).+

داهێنان : پرسینەوە : (*مەتەڵۆکەیەکم لێ داهێنا*).+

داهێنان : چەماندنەوە : (*گۆچانێکم داهێنا*).+

داهێنان : دەورەدان : (*لەو بێوەژنەی داهێناوە جابزانین چ بە چ دەکا ؟*).+

ددان هەڵبوون : ددان ئاڵ بوونەوە بە شتی ترش.

دڕ : قەڵشت، مەودا : (*دڕی بە ڕیزی دوژمن دا و خۆی لە گەمارۆ دەرباز کرد*).+

دڕدووک : تووتڕک ، میوەیەکی خۆرسکە.

درزدان : قەڵشین : (*دیوارەکە درزی داوە*).

دڕوو : تووتڕک، دڕدووک.

دڕووەڵان : دڕکاوی، دڕاوی، ئەو جێ یە کە چقڵی زۆرە.

دژخەو : کەم خەو، ئەوەی درەنگ خەوی لێ دەکەوێ و زوو زوو خەبەری دەبێتەوە.

دڵ برژان : دڵسۆزی : (*دڵم بۆت دەبرژێ کە خەڵک بە خراپە باست دەکا، بۆیە ئامۆژگاریت دەکەم*).

دڵ بزوێن : دڵگر، هەست بزوێن.

دڵ بەجەخار : دڵ بە ناسۆر.
دڵ بەداخ : دڵ بە جەخار.
دڵ بەزووخاو : دڵ بە جەخار، دڵ بە ناسۆر.
دڵ بەسۆ : دڵ بە ناسۆر، خەفەتبار.
دڵ بەغەم : خەمبار، خۆشەویست مردوو.
دڵ بەناسۆر : دڵ بە زووخاو.
دڵ پەڕینەسەر : ئاشق بوون ، خۆش ویستنی دەسبەجێ : (*هەرکە چاوم پێی کەوت دڵم پەڕیە سەری*).
دڵ گرتن : بەردڵ کەوتن : (*دڵم نای گرێ*).
دڵ گەرم : دڵ نارەحەت، ناڕازی، دڵ ڕەنجاو : (*بە دڵگەرمی قسان دەکا*).+
دڵگیران : خواردن پێ نەخوران.+
دڵۆ : کەلێن، کون : (*دڵۆی تێدا نیە*).+
دڵەو : دڵۆ، کەلێن : (*دڵەوی تێ کەوتوە*).
دەم پان کردنەوە : قسە نەزانین : (*هەر دەم پان دەکاتەوە ، بۆ خۆشی نازانی دەڵی چی*).
دەم پژان : لووت پژان، خوێن ڕاسان.
دەم پیس : زمان پیس، جنێوفرۆش.
دەم دادان : دەم لە زەوی دانی ئاژەڵ بۆ لەوەڕ : (*ئەم مەڕە نەخۆشە ، ئەمڕۆ دەمی دانەداوە*).
دەم شڕ : دەم پیس، جنێو فرۆش.
دەمەزەرد : دەمەزەرد، بریتی یە لە تیژکردنەوە و ئاودانەوەی ترونج، نەک سەرکردنەوە.×

دنک : دەنک، دانە.

دوازدەسوارەی

مەریوان : دوازدە شەرکەری کوردی نێو چیرۆکە حەماسی یەکانن.

دوازدەمانگ : بە درێژایی ساڵ : (*دوازدەمانگە چ خۆم چ منداڵم، بۆی دەچەوسێمەوە و ژیان تاڵم)* «هەژار»

دووبان : ئەوەیە بەشێکی بانی خانوو بلندتر لە بەشەکەی دیکە بێ.

دۆبڕ : فرۆشتنی هەموو بزن و مەڕەکان بەسەر یەکەوە.

دۆخاو : چیمەنتۆی خالیسی بە ئاوگیراوە کە بۆ ساف و لووس کردن بەکار دەبرێ.+

دۆخە : ئەو حەیوانەیە کە بە کرێ یان بە پیاوەتی دەدرێ بە کەسێک هاوینێ رزقەکەی بخوا و پاییزێ بیداتەوە.×

دوورئەنگێو : ئەو چەکەی دوور دەڕوا ، دوورهاوێژ.

دوورئەنگێو : تفەنگچی یەک کە لە دوورەوە نیشانە دەپێکێ.

دوورەتفەنگ : تفەنگ هاویشتن لە دوورەوە :(*بۆ دوورەتفەنگ لە برنو چاکترم نەدیوە*).

دوورەشەڕ : شەڕنەویست، لاشەڕ.

دۆرەمبێن : زارەمبێن، ئەو بەنەی زاری مەشکە و هەمبانەی پێ دەبەستن.

دووقوزودووقوون: بریتی یە لە پیاوی دووڕوو.

دووگونه : گیایەکە وەک زیزانە، بەرەکەی جووتیلەیە، وەک گونی بنیادەم هەڵکەوتوە .×

دوولک : دارێکی دووپەلە ، وەختی گەڵ کردن لە مەڵۆ گەلی دەدەن و حەوای دەدەن بۆ ئەو کەسەی قۆری یە گەڵەکە دادەنیّ.

دوولکەدار : پڕی دوولکێک داری سووتاندن :(*دارمان نەمابوو دوولکە دارێکم هێنایەوە*).

دۆم : وەستای کلاش دروست کردن.

دۆمەڕەشکە : قەرەج ، قەرەچی.

دوونە : قەیرانی زستان ، قڕانی ماڵات لە زستان دا ، ساردوسەرمای سەختی زستان.

دووێڵ : دۆڵ، دۆلاش، ئەو دارە ئەستوورە کە دەکۆڵرێ و ئاوی ئاشی پێدا دێتە خوار.

دووێڵ : ئەو دارە کۆڵراوەیە کە باراشی وەسەر دەکرێ.

دەباراندابوون: لە تواناداب‌وون ، لەدەست هاتن :(*هیچی دەباران دا نیە*).

دەبەڕاهاویشتن: بە پارێز داوای شتێک کردن :(*دووسێ جارم بۆ کچەکەی دەبەر راهاویشتوە*).

دەبەرکەوتن : بەساڵداچوون ، کزبوون لەبەر پیری :(*زۆر دەبەر کەوتوە*).

دەبەرگەڕان : بەفریا کەوتن ، بوون بە سەدەقە :(*داخوا نانی چ فەقیرێکی دەبەر گەڕاوە نەجاتی بووە ؟*).+

دەبەرمراندن : بە قوربان کردن :(*دەبەرمخۆت دەمرێنم*) ژن دەیڵێن.

دەبەرنیشتن : مل دانە کاریکی قورس.
دەبەرنیشتن : چوونە بەرلینگی ژن بۆ کاری ژن و پیاوەتی.
دەجا : دەی جا :(*دەجا بەتۆچی ؟*).
دەخۆنووسان : غاردان، بەغار ڕاکردن.
دەراوڕوونی : تێ ڕادیتن :(*لە ماڵی بابی هیچ دەراوی ڕوونی نیە ، ناوێرێ بچێتەوە*).
دەرچوو : لە ئەزموون دا سەرکەوتوو.+
دەرخۆنەشان : شانە هەنگوینی خڕ. (مدوّر)، دژی تیرەشان.
دەردوداخ : خەم و جەخار.
دەردەمانگە : فێڵە مانگە ، لەمەیی ، نەخۆشی یەکە منداڵ دەیگری. تووشی ئیسحال دەبێ.
دەرکاودەرک : سووڕانەوەی بێ جێ :(*ئەم دەرکاودەکەت لێ چیە ، بۆ لە ماڵی خۆت دانانیشی ؟*).
دەرگانە : شیپانە ، بەردەرگا ، « آستانە » .
دەرماڵ : پارچە زەویی چووک و زبڵ لێ دراو کە بکرێ بە شیناوەرد.+
دەروژوورکردن : هاتوچۆی دەری ماڵێ بۆ کاری میوانداری و شتی وا.+
دەرەدزە : خۆدزینەوە، بە دزی یەوە خۆ لەکار بواردن.
دەرێ کردن : وەرێ خستن :(*بەم بارانەیە ئەم کورەت بۆ دەرێ یە کرد ؟*).
دەزگر : دەستگر ، وردەکارێک کە زۆر وەختی سنعەتکار بگرێ .

دەزگرۆیی : پوول بە قەرز دان ، چاکە لەگەڵ کردن.
دەزوولە : هەودا دەزووی باریک.+
دەژاروژمنگ نان وێ هەڵنەکردن :(*لێی دەژاروژمنگ نـا ، هـەتا وەدەری نەناوازی لێ نەهێنا*).
دەس بەسەردا
هێنان : لاواندنەوە ، ئاگالێبوون.
دەس پێشخەری: پێش دەست بوون ، دەست وەپێش خستن.
دەستاو : ئەوەندە ئاوە کە کاری ئاوداشتنی پـــــــێ بکرێ :(*کانی یەکە تەقیوە و دەستاوێکی ئاو پێدادێ*).×
دەست پێشخەری دەس پێشخەری.
دەست کوژ : حـەیوانێکە هـەربۆ گـۆشت سـەربـڕابێ ، نەک لەبەر نەخۆشی یان گورگ لێدان.+
دەست کەلا : ئەوەی دەبێتە داردەستی یەکێک.+
دەست گران : ئەو کەسە دەستکوژی زوو دەمرێ.×
دەست مێژ : مـێژۆک دان ، فرچک دان ، بێچووی ساوا لە گوانی دایک هەڵخستن.
دەست لە کراس
دەرهێنان : ورە بەردان ، ناهومید بوون.
دەست وەست
کردن : دەست دەنێو دەستی یەک نان ، دەستی یەکتر ماچ کردن.
دەستەبارە : بەشەدار بۆ هەڵکردنی ئاوروچکەی منداڵان.
دەستەپاراو : ئەوەندە ئاوە کە پاراوی توتنی پێ بکرێ.

دەستەچیلە : ئەو دارە باریکانە کە لە ئاوری ماڵە دراوسێ دادەگیرسێنرێن بۆ ئەوەی لە ماڵێ ئاوریان پێ بکرێتەوە.×

دەستەک : چەند داری کورت و باریکن ، لە چەند جێگاوە لە کاریتە دەبەسترێن و لە هەر لایەک کسێک شانیان بەردەدا.×

دەستەوار : میقدارێک نان بێ ژماردن :(*دەستەوارێکم نان لە پێش دانا هەمووی خوارد*).+

دەستی دەستی: دەستاودەست پێ کردن ، حەواڵە بە گەواڵــە: (*دەستی دەستیم پێ مەکە*).

دەس حیسێب : ئەو پارە نەغدەی بە قەرز دەدرێ بێجگە لە شتوومەک.

دەسخۆر : قبوولی ، برینج کە نەپاڵێورێ و نەکرێتە پلاو : (*بە دەسخۆرم لێ ناوە*).+

دەسرازە : ئەو شریتە وئەو پەڕۆیانەی منداڵیان لە لانکە دا پێ دادەبەسترێ.

دەسڕۆیشتن : دەوڵەمەندی.+

دەسڕۆیشتوو : دەوڵەمەند.

دەسەشکاو : پەک کەوتە ، دەستەشکاو.

دەکوو : دەک ، هەی ، یاخوا :(*دەکوو ماڵت خەرابێ بۆ کارێ کردت*).+

دەڵق : نـایـلـۆنـی روون بـۆ پـەنجــەرە :(*شووشەی پەنجەرەکەمان شکا ، دەڵقم لێ داوە*).

دەم چەقەڵ : چەقـەڵ دەم ، کـەسێک دەم و شـەویلاکـەی

رەقەڵە و ناشیرین بێ .

دەم دادان : لەوەڕانی ئاژەڵ :(ئەم بزنە نەخۆشە دەم *دانادا*).

دەم دەما : بەرەبەرە، دەمەو :(دەم *دەمای بەیانی* خەبەرم بۆوە).×

دەم سارد : دژی دەم گەرم ، تاژی یەک کە لە نێچیر گرتن چالاک نیە.

دەمکانە : دەمکانە لە دارمازوو، داربەڕوو، دارقەیسی و ... دەردێ نەک هەر لە دار مازوو.×

دەم لەپووش : دم لە پووش ، ئەوەی لە بەش کردن دا هیچی پێ نابرێ.

دەم لەدەم نان : لەگەڵ کەوتنە شەڕ و چەقە :(دەم *لە* دەمی مەنێ).

دەم لە کالان نەکەوتن : لێ نەبڕینەوە ، قسەکردنی بێ وچان :(سێ *سەعاتە دەمی لە کالان نەکەوتوە*).

دەم و ددان : دەم و دیان ، زار و ددان .

دەوەناش : کێشەی نەفامانە ، دەوەنە ئاش . دەوەناشی گرژاڵی یان بەناوبانگە کە داستانی خۆی هەیە.

دەمۆڵ

دەنگ نەدان : قسە نەڕۆیشتن :(*کاکە ئەمن دەمۆڵم دەنگ نادا*) .

دیاردی : ئەو کەروێشکەی لەسەر لان دەبینرێتەوە.

دێد : خوشکی مێردی ژن. خوشکی گەورە « داد » ە

نەک «دێد ».×

دیدارناخرەت : ئـــەوەی دەمـــــری و ئـــاواتـــی دیـــتــــنـــەوەی خۆشەویستێک دەباتە بن گڵ.

دێمانە : یەکەم شت کە سەر هەڵ دەدا ، یەکەم چڵی بێستان و گژوگیا کە سەردەردێنێ :(*دێمانەی داوە ، دێمانەی هاتوە*).

دیمبڵی میمبڵی : بریتی یە لە تەپڵ ودەهۆڵ و زوڕنا و ئەوشتانە.

دێمکار : زەویی دێم ، دژی بەراو ، پشتاو.

دێمکار : ئەو شتەی بە دێم دادەچێندرێ :(*بێستانم بە دێمکار کردوە*).

دێمەرە : چۆلەکە دێمەرە ، پاساری .

دێمەکار : دێمکار.

دیواودەر : بریتی ئەم دیو ئەو دیو :(*گوڵلەکە دیوار و دەر بووە*) .+

دیواودیو : ئەم دیو ئەو دیوی چیا :(*دیواودیوم پشکنی چڵە ڕێواسێکم لێ نەدی*) .+

پیتی ر

رابووریـن : رابووردن، نەک رابواردن.×

رابەستن : ئاو هەڵبەستن لە جۆگەڕا بۆ سەر شیناوەرد.+

رابەستن : پێچانی برین.+

رابەستن : پێچانی ئەندامێک لە بەر ئێش یان بـــە درۆ : (*قامکی خۆی رابەستوە نازانم راست دەکا یان نا؟*).

راپازنین : گوشینی جلی شۆراو.

راپازنین : گوشینی پەنیری تازە.

راتڵەقاندن : راوەشاندنی دەفرێک کە شتی وردی تێدا بێ : (*سەیری کە وەک گەنم چلۆن کەوتیە ، گێژی بێژینگ و راتڵەقانی کەو*) « خاڵەمین »

راتڵەکاندن : بزواندنی توندی کەسێک بۆ لە خەو هەستاندن.

راخزین : راخوشین،راکشانی ئەستێرە لەشەودا (شهاب).

راخزین : رۆیشتنی لەنەکاوی مار:(*مارێکم لەبەر راخزی*).

راداشتن : راگرتنی چرا بۆ ئەوەی خەڵک لە بەر شۆقەکەی بەرپێی خۆیان ببینن:(*چراکەیان بۆ ڕادێرە*).+

راداشتن : بۆڕاگرتن :(*دوو سێوم بۆڕاداشتن وەری نەگرتن*).+

رادان : ڕێگە پێدان.

رادبە : راتبەی فەقێ یان ، ئەوە کە قوتابی یانی ئاییبنی نان و پێخۆریان لە مالان کۆ دەکردەوە.

رادەر : وەپێش خۆدەر ، لەڕادانەوە هاتوە.

رازبێژ : راست وێژ.

راست بەراست : بەرامبەر،رووبەڕوو :(*راست بەراستی من یەکێک دیار بوو*).

راسپێران : ئاکامی راسپاردنی کەسێک ، نەک راسپاردن.×

راست کردن : پەڕاندنی بەشێک لە حیساب بۆ خشت کردن : (*ئەو ١٥ قرانە فڕێ دە و حیسابەکە راست کە*).+

راستە : ولاغە بەرزەیەک کە کاتی پەڕینەوە لە چۆمی قووڵ خۆی بەسەر تەنیشتی سەرەوەی دا دەخا (چەپ بێ یان راست).

راستەڕێ : یەکسەر :(*راستەڕێ هاتوومە ئێرە ، نەچوومە هیچ مالێک*).

راشکان : درەنگ بوونی شەو :(*شەو زرینگاوە راشکا ، شەیتان سامی لەخوا شکا*) « هێمن »

راقەنان : کەوتنی داروبرەخت.

راقەناندن : بڕینی دار و هەڵکەندنی.

راقەناندن : بڕیتی یە لە خستن لە زۆرانی دا.

راکردوو هەلاتوو.

راکردە ڕاکردوو.

راگیر بەردەوام :(*خوا راگیر و راوەستاوت کا*).

رانان حەستن :(*داریکی گەورەم رانا، دەبار داری پیدابوو*).+

رانان خستنی بنیادەم بە زورانێ :(*دەگژی راچووم، رام نا*).+

راو : سپیایی یەک کەلە دەم وچاوی ژنی دووگیان پەیدا دەبێ.+

راو : شیلەی هەنگوین.+

راوەک : توورەکەی خام کەبۆ پالاوتنی شیریژ و پەنیر و... بەکار دەبرێ. بە پالوینەی شیر ناگوترێ.×

راوەکانی : راوەکەو لەسەر کانیاو.

رایەخ : هەرچی رابخرێ بۆ لەسەر دانیشتن.

رایەلکە : شتێک کەچەند لکی لێ ببنەوە :(*رایەلکەی ئاو ، رایەلکەی جاسووسی*) ، شەبەکە.+

رسقان : خۆگرتن، ڕووان ، گووران.

رشوو : ئەوەی لە رشانەوەدا بەدەمی بنیادەم دا دیتەوە.

رقبەرقە : پێشبرکە :(*وەرە رقبەرقە بکەین بزانین کاممان زووتر دەگەینە ئەو سەرە*).

رمانە : رەمانە، رەفیسکە ، بن ئەژنۆ :(*بەم کارە داست دە رمانەی خۆت کرد*).×

رمڵ : رەمل، رەلم، خیز، چەو.

رن : چن، بێستان ڕن ئەو کەسەیە کە هەموو

بەرمکـەی لـیٚ دمکـاتـەوه ـەک ئـەوه کـە هـەڵ دمکەنێتەوه.×

رنده : رمنده ، پارچە تەنەکەیەکی کون کونە پەنیری پیٚ ورد دمکەن.

روو : کەروو، برش :(*نانەکە رووی هیناوه*).

رۆ : خۆر، هەتاو.+

رووبەر : « سطح » ، « مساحت » .

رووت بوونەوه : چل داکـەنـدن :(*ئاومکـە قـووله* رووت بـەوه *با* وهنیو *کەوین*).+

رووخەک : زەوی یەک کـە ئـەگـەر چالی لـیٚ هـەلکـەنـدریٚ، دیوارەکانی تیٚ دەروخیٚ.+

روودار : بیٚ شەرم وحەیا :(*هینده روودار بووه تامی نەماوه*).+

رووزه : جۆریک گرکەیە پیستەکەی زووره.+

رۆسەکنان : داسەکنان، ئارام گرتن.

رووشاڵ : چەرمی تەنک کە لە ئاکامی رووشـان دا لەلەش هەڵ دمبی :(*رووشاڵیکم لیٚ هەڵبووه*).

رووشە : رووزه، جۆریک گرکەیە.

رۆقرمان : تیک قرمان ، تیک رووخان.

رۆقرماو : تیک قرماو.

رۆناس : رۆیناس، بنی گیایەکە ریسی پیٚ رمنگ دمکەن، رمنگی سووره و کاڵ نابیتەوه.

رمبناوک : سمل، بنەگیایەکە ژنان بۆ زینەت و بۆنـەکـەی ومخۆیانی دمخەن.

رەپاڵ نان : وەک جنێو بەکار دەبرێ ، یانی شتەکەی رەپاڵ دەنێ.+

رەپن : کزران، جێ یەک کە ئەگەر بارانیشی لێ بباریٚ نەبێتە قور.+

رەپەرەپ : تەپەتەپ .+

رەجا : تکا.

رەجەبا : رەنێو :(*ئەو هەمور توتنە بەکێ رەجەبا دێ* ، واتە بە کێ رەنێو دێ).

رەحم : بەزەیی، دڵ نەرمی .

رەخش : ئەسپی بەناوبانگی رۆستەم :(*رەخش بۆ رۆستەمی ، گاران بۆ دووشەمی*). « مەسەلی کوردی »

رەزاسووک : ئێسک سووک ، خوێن شیرین :(*لێو ئاڵن ، دەم بچووکن ، خوێن شیرینن ، رەزاسووکن*) « هێمن »

رەش بوون : ئاو هەڵمژینی زەوی.+

رەش بەشە : جۆرێک مراوی یە.+

رەش کردن : ئاو دەزەوی کردن.+

رەش کردنەوە : کوژاندنەوەی حیساب لە دەفتەردا.+

رەشکوژ : رەشەکوژی، تیرور.+

رەش وسپی : هەرجۆرە کارێک :(*نایەڵم دەست لە رەش و سپی بدەی* ، واتە نایەڵم هیچ کارێک بکەی).

رەشە : بانگ کردنی کەسێک کە رەنگی رەش بێ.+

رەشەدار : داری جەنگەڵ وەک دارمازوو و داربەڕوو.+

رەشە زیزانە : زیزانە رەشە ، زیزانە رەشکە ، دانیکی ورد و رەشە لەگەڵ گەنم دەکەوێ .

رەشەساڵ : ساڵی بێ بەفر.+

رەشەشەو : تاریکەشەوی ئەنگوستەچاو.

رەقاندنەوە : کوتانەوەی کانزا .

رەقاندنەوە : رەقـانـدنـەوەی دەوەن (وەخـتـیک دەیانـەوێ دارستانیک بکەنە کێڵگە، دارەکانی لە ریشە دەردێنن . بۆ ساڵی دوایی رەگە دارەکان هەڵ دەدەنەوە . هەڵکەندنی ئەو غەڵفە تازانە پێی دەڵێن رەقاندنەوە).

رەقاندنەوە : جنێو پێ دان :(*دایک وبابی رەقاندنەوە*).

رەق کردن : رەپ کردنی ئالەتی پیاوان .

رەقەشۆ : تێرشۆ ، بووزوویەک کە وەختی رایەڵ کردن شۆ ، واتە سرێشی زۆر لێ بدرێ .

رەمە : کورت کراوەی « رەمەزان » ناوە بۆ پیاوان.

رەمەزان : مانگی رۆژوو ، نۆهەم مانگی ساڵی کۆچیی مانگی.

رەمەزان : ناوە بۆ پیاوان.

رەمەند : دیواری وشکەکەڵەک .

رەنە : بەستی دەم چۆم و رووباران.+

رەندۆڵ : رندۆڵ ، تیتۆڵ ، شیتاڵ ، دڕاوایی داوێنی کراسی ژنانە.

ریخن : منداڵی ئیسحال کە کز و لاواز دەبێ.

ریخەشلکە : فیڕاندن ، نەخۆشی یەکی ئاژەڵە کـــــە زۆر

وایە دەی کوژێ .

ڕێژەن : لووزەوی ئاو.+

ڕێژەن : نێرینەی چۆم ، جێگای هەرەقوول و بە تاقەتی چۆم .+

ڕێژەو : ڕێژەن، لووزەو.+

ریشۆڵە : زریزە، ئەو بەرەیە کە بەهاران گوێز و داری دیکە دەری دەکا و دوای ماوەیەک دەوەرێ .+

ڕێک دەرچوون : ڕێک هاتنەوە :(*یەکی دوو سێوم وێ دان ڕێک دەرچوون*).

ڕێ کردن : جێگا کردنەوە بۆ دانیشتن :(*ڕێم کە با دانیشم*).

ڕێ کردن : باش بۆ نیشانە چوون :(*تفەنگەکەم خانبرە و ڕێ یە ناکا*).

ڕێک ورەوان : بە ڕاشکاوی :(*هەرچی یەک هەیە ڕێک و ڕەوان پێم بڵێ*).

ڕێک هاتنەوە : بە قەد یەک هاتنەوە.

ڕێکەوتن : دەست کردن بە نان کردن :(*بەیانی زوو هەویرم شێلا و لەگەڵ تاو هەڵات ڕێ کەوتم*).+

ڕێگە : ڕەگە.+

ڕێن : ڕێمان :(*هێشتا ڕێن زۆر لەبەر ماوە*).

پیتی ز

زاخاودانەوە : مشت ومالْ کردن :(خەنجەرەکەم تازە *زاخاو داوەتەوە*).+

زاربلاْو : زار بەهاوار، قسە تیْ نەوەستاو.

زاربەهاوار : زاربلاْو، قسە تیْ نەوەستاو.

زاردروو : ئەو جەوالْ و تەلیسەیە کە پڕ دەکریْ جا دەدووریْ . بەکارەکەش دەگوتریْ زاردروو.

زاردروون : دروونی زاری جەوالْ و تەلیس.

زاردروون : بریتی یە لە بەرتیل پیْدان.

زاردروون : ریْگای قسەکردن بە یەکیْک یان بە خەلْکیْک نەدان .

زارەودەر : برینی ئەم دیو ئەودیو ، دیواودەر.

زارەودەر : ژووریْک کە دەرگاکەی لە رووی دەریْ بیْ، نەک لە دالاْن.

زاکوون : بڕشت،کارلیْهاتن.×

زامنە : ئامرازی داخستنی چەخماخی تفەنگ و دەمانچە.

زانین :	لیٚ ئاگابوون، « دانستن ».
ژاوابووک :	چیایەکە لە نیزیک مەهاباد.
زاوابەند :	ئەو زاوایەی دەچێتە ماڵی خەزووری دەژی.
زرنگانەوە :	زرینگایەوە، نیشتنی خشت وخاڵی نێو ئاو.+
زڕنووق :	چریسکایی رۆن لە سەر شۆرباو.
زڕنیق :	کانزایەکە.
زڕوزبیل :	زبڵ وزاڵ.
زرەمەندیٚ :	گیایەکە وەک مەندیٚ دەچیٚ گەڵای وردە.
زریزە :	ریشـۆلەی گـویٚز و داری لیٚڕەوار کـە بەهـاریٚ دەری دەکا و دوایە دەوەریٚ.+
زگ دان :	دەرپەڕینی بەشێک لە دیوار کە نیشانەی رووخانیەتی:(دیوارەکە زگی داوە).
زگ مەشکەدۆ :	زگ زل.
زڵق :	قوڵتی ئاو لە کوڵین دا :(زڵق زڵق دەکوڵیٚ).+
زڵەموو :	ئەو دانەدانە مووانە کە لە جیٚگای بیٚ موو وەک لامل و سەر و روومەت دەڕوێن.
زلی بیٚ حونەر:	بریتی یە لە کەسێک کە بە قەڵافەت گەورەیە بەڵام هیچ کارێکی لەدەست نایە.
زمان پاراو :	زمان رەوان ، بەدەم ودوو.
زمان گەستن :	هەست وەخەبەرهاتن :(کە ئەمەم دی زمانی خۆم گەست ، گوتم ئەم ماستە بیٚ موو نیە).
زمان لە بەری پیٚ دان :	خەڵەتاندن ، فریودان.
زمان لیٚ کوتان:	بەدگۆیی لیٚ کردن لەلای دەسەڵاتدار.

زمان هەڵەنگوتن: قسە لەزاردەرچوون.
زمان هەڵەنگوتن: لاڵەپەتەیی، قسە باش بۆ نەکران.
زمبە : شیشەی ساچمەزەن و تفەنگی رەشۆڵی.
زمبە : تمبە، دەنگی کەوتنی شتی نەرم و قورس.
زنگڵ : زەنگڵ ، قەترە :(*ئاونگ لەسەر کوڵمانی ویستاوە زنگڵ زنگڵ*) « فۆلکلۆر »
زووبەزوو : خێرا خێرا.
زوڕاد : هەرزنە گەورە.
زوورک : جێ یەک کە بە ئاوی بارانە نابێتە قوڕ.+
زورکان : زوورک.+
زووروو : ئەو شتانەی لە خوری و موو دروست کراون : (*بۆ زووروو یانی بۆنی سووتانی خوری و موو*).
زوێڵو : زیڵوو، هەزارپێ.
زەبروەشێن : ئەوەی بەدەست و زەبرە و خەڵک لێی دەترسن.
زەردوسوور : تێکەڵاوی رەنگی جل وبەرگی ژنان : (*زەرد و سوور تێکەڵاون ژن وپیاو هەرایە*).+ «گۆران»
زەردوماهـ : شاخی حەستەم.
زەردەقوڕی : جورێک مارمیلکەی زەلامە.
زەڵ : جەگەن، گیایەکە دەکرێتە حەسیر.
زەلیل : بریتی یە لە کەسێک کە نەخۆشیی گولیی گرتوە.
زەلین : خووسانی زەوی ، ئەو زەوی یە کە ئاوی زۆری لێ نراوە : (*بەجارێک زەلیوە*).

زەنگڵ : زنگڵ، دڵۆپ، قەترە، زەنگۆڵ.

زەنگە : زرینگە، زرینگانەوە: (*زەنگە نەبێ لـــە سەرم نایە*).+

زێ : ناوە بۆ دووچۆمی کوردستان :(*زێ یە چووک و زێ یە گەورە*).+

زەیقەتی : تەنگانە، سەرما وسۆڵە یان بەفروباران هاوکات لەگەڵ نەبوونی زەمەڕیان ئالفی مالات.

زیارەت : چوونە سەردانی پیاوی گەورە.+

زیان کردن : زێن کردن، مەڕ وگاران لە مەزرای چێندراوی خەڵک کردن.+

زیانەخۆر : سەگێکە کە فیری دزینی مەشکە و دودانە و ... بووبێ .+

زیروو : کوڵکێکی سپی یە کە هێشووە بەرسیلە دەری دەکا و دوایە دەی وەرێنێ.

زیروو : بڕادەی ئاسن، ئەوەی بە کوتان یان بە بڕبەند لە ئاسن دەبێتەوە.

زینڕەمەندێ : زرە مەندێ، گیایەکە.

زیلک : ژیلەمۆ، پۆلی نیوەدامرکاو.

زیوان : کون لە مەشکەدا :(*مەشکەی چاکە زیوانی تێدا نیە*).

پیتی ژ

ژارگرتوو : ئەوەی شتی ژاراویی خواردوە ، ئەوەی خواردنی کۆنی خواردوە و پێی نەخۆش بووە.

ژانبڕ : ژانبەر، لەجیاتی « مسکّن » بەکاربراوە.

ژاندارم : پۆلیس، ئەمنیە.

ژنۆکە : ژنی نابووتەکە، « تصغیر » ی ژنە.+

ژەم بوردوو : جەم بردوو، ژەم مردوو.

ژەمک : جەمک.

ژەرەمار : جنێوە، وەک قوززەڵقورت و سندان.

پیتی س

سارده : جۆرێک کوانه زۆرجار نەخۆشی پێ دەمرێ.
ساردەبرین : برینی کۆنی وەژان هاتوو.
ساردەکێڵ : جووت کردن و تۆو چاندن له ئاخری پاییزدا.
ساردەکێڵ : ئەو دەغڵەی له ئاخری پاییزدا دەچێندرێ.
ساردەوەبوون : ساردبوونەوە.
سازوباز : حازر و ئامادە.+
ساقۆڕ : برینی زۆرگەورە.+
ساڵبڕ : ساڵ بواردن :(هەموو *ساڵێ* بەسەرم دەکاتەوە، *ساڵبڕی* نیە).
سامان : خۆیانی کۆکراوەی گەنم و جۆ.+
سامۆتە : ئەڵقە وبەنێک کە له پاشکۆی زین قایم دەکرێ و شتی پێ هەڵ دەگیرێ .
ساندن : ئەستاندن ، بەزۆر ئەستاندن .
سایەچەور : ئاغایەک کە رەعیەت له دێ یەکەی دا دەوڵەمەند دەبوون.+
سپیتەڵۆک : دارێک کە بێ ئەوەی بڕابێ وشک بووبێ و

توێکڵەکەی لێ بووبێتەوە.

سپیلکە : ئەو دەنکە گەنمانە کە پاش گێرەکران لە توێکڵەکەیان دەرنەهاتبن :(گەنمێکی خاوێنە بەڵام سپیلکەی زۆرە).+

سپیلکە : هێندێک گەڵای سپی یە لە نێو چادا. چایەک سپیلکەی زۆر بێ بە پەسند دادەنرێ.+

سپیەڕۆژ : ڕۆژی نە هەور و نە ساو کە کەشەهەوری سپی بە بەری ئاسمانەوە بن.

سپیەڵۆک : سپیتەڵۆک .

سپیەهەرمێ : جۆرێک هەرمێ یە.

سرۆ : ئەسرۆ، شاخی حەیوانات.+

سرووت : وردەی ئەو شتە کە مشک خواردوویە.+

سژین : ژانی برین لەگەڵ خورووا.

سلاوئەستاندنەوە: جوابی سلاودانەوە.

سمۆرە : فارسی یەکەی « سنجاب » ە نەک «سمور» .×

سمە : پاشگرە بەمانای کونکەر :(کەندسمە).+

سند : تۆپەڵە گڵ یان وردە قەند و...ی پێکەوە نووساو: (سندەگڵ ، سندەگەزۆ).

سندان : نەخۆشی یەکە ئەسپ و ماین و کەر دەی گرن.+

سندە : سند.

سنگ ڕەپێش
کردن : خۆنواندن، سنگ دانەپێش .

سۆ : کوانێکە لە ڕەشەولاخ دێ .+

سوار : تەنگ :(پشووسوار واتە پشووتەنگ).+

سواڵە : مەلۆی گەنمی دروێنەکراو. پڕی دەست «دەسکەسواڵە»یە.×

سوانە : لێواری باپڕوو ، لێواری پڕووبەفر.+

سووت : پاشگرە بەمانای سووتاو :(تاوەسووت بووە).

سۆدرە : گاڵتەجار :(گورگ ئەگەر بیربوو دەبێتە سۆدرەی سەگان). « مەسەلی کوردی » +

سوورازە : گیایەکی کوێستانە لەگەل شیرێژ تێکەل دەکری و دەخورێ .

سوورکە : بن گەڵای توتن کە بە برکەکەیەوە وشک بێ ، یان بە بێ بە شیشەوە کردن وشک کرێ .+

سوورکە : جانەوەرێکی چووکەڵەی رەنگ سوورە.+

سورمەرێژ : چاوی پڕ لە کل .+

سورمەیی : جۆرێک قوماش بوو.+

سوورەپنگ : گیایەکە گەڵاکەی وەک پنگ دەچێ بەڵام ناخورێ.

سوورەپەل : دار و دەوەنێک کە پاییزان گەڵاکەیان ناوەرێ و هەر بەوێوە سوور دەبێ .

سووکەخەو : خەوێکی کەم.

سوێ بوونەوە : تامەزرۆیی زۆر بۆخواردنێک یان شتێکی دیکە: (بۆ گۆشت کەوێک وەختە سوێم بێتەوە).+

سوێق سوێقەدان: تامە تامەدان ، ئیشتیا بزواندن بێ ئەوەی خواردنی لەگەل بدرێ .

سەبنیسی : بریتی یە لە مەلامەتی توند.+

سەبەتەپانکە : سەلە ، سەبەتەی وەک سینی.
سەبەتەقووڵکە : سەبەتەی قووڵ کە هەور و هۆڵی تێ دەنێن.
سەحەرە : مەقامێکی خۆشی کوردی یە.
سەحەندی : بەلفی ، جامی پەل .
سەر : پیر :(*ئەم مانگایە سەر بووە ، بی فرۆشی باشترە*).+
سەر : لووتکە ، بەرزایی :(*تاو لە سەرانی داوە*).+
سەرئەسپانە : مالێکە کە لە کاتی بووک دابەزاندن دا پێی دەدرێ.
سەرئەستووربوون : وەرەزی لە بەر بێکاری .
سەراسوێ : بریتی یە لە بەسەر کردنەوە :(*سالێکە سەراسوێت نەکردووین*) « سەرابەسوی » یش دەگوترێ .+
سەراوەرد : لەگەڵ سنوور دەگوترێ « سنووروسەراوەرد » ، کەوشەن ، حدوود.
سەربردە : سەرگوزشتە ، بەسەرهات .
سەربڕین : بریتی یە لە بڕینەوەی سەودا :(*بە هەزارتمەن سەرمان بڕی*).+
سەربزاوتن : بێ ئەمری کردن :(*فێری سەر بزاوتن بووی ، ئەمرم سەرت نەرم دەکەم*).
سەربەتاڵ : قسەی ناخۆشە بۆ ژنان :(*دەڵێ دەگەڵت نایەم سەربەتالی مە بە کوێن*). « فۆلکلۆر »
سەربەسۆ : ئەو کەسەی لووی بە سەرەوە بێ .
سەربەهەش : سەربەخەم ، بریتی یە لە تازیەبار.

سەربەهەوێ : ئەو ژنە کە بەسەر ژنێکی دیکە چووە. هەردووکیان « هەوێ سار » ن .×

سەرپێکەوەنان : بریتی یە لە سرتە کردنی دوو یان چەند کەس پێکەوە.+

سەرپێوەنان : هەوڵ بەر پێ گەیشتن :(*رێواس سەری پێوەناوە*).+

سەرجەلە : شەجەرەنامە.

سەرچۆپی کێش: ئەو کەسەی لە داوەت دا سەرچۆپی دەگرێ : (*لەگەڵ تۆمە سەرچۆپی کێش*). « فۆلکلۆر »

سەرچوون : چوونەسەر :(*سەرچوونی تەخت ڕۆینی سەرداری پێ دەوێ*) « سەیف » .+

سەرخستن : خستنەسەر ، لێ زیاد کردن.+

سەرخەت : ئەم سەر و ئەو سەری خەتەجووت .+

سەرخەت : سەردێر ، سەرمەشق .+

سەرداو : دژی بن داو لە مەکینەی خەیاتی دا.+

سەردڕ : بەشێک بووە لە بووزوو کە لە جیاتی هەقدەست دراوە بە جۆلاً.×

سەردەستە : سەرقۆڵی کراس و کەوا.+

سەردەسوێ نان: سەرپێوەنان ، تازە پەیدا بوون.

سەردەسوێ نان: سەرپێداگرتن و تەماشا کردن لە پەنا و پەسیوان را.

سەردەمکە : سەردمکە ، سەرپۆشی منداڵی لە نێو لانکەدا کە راستی دەم وچاوی بەرزە.

سەردێر : چاندی تۆو و پاشان ئاودانی .

سەڕرا : باقی ، باقی دانەوە :(*سەعاتەکەم لەگەڵ بگۆڕەوە سەد تمەنت سەڕرا دەدەمەوە*).

سەڕڕەشە : گیایەکە ، بە بنەکەی دەڵێن رەبناوک .+

سەڕزار : سەرپۆش ، دەرخۆنە ، ئەوەی لەسەر دەفر و ئامان دادەنرێ.

سەرسنگ : سنگی مریشک و پەلەوەر :(*گۆشتی ران خۆشترە یان گۆشتی سەرسنگ*).+

سەرسۆنگە : شێنەیی، بەکاوەخۆ :(*ئەم کارە بە پەلە ناکرێ، بە سەرسۆنگە باشتر دەکرێ*).

سەرشان : قایشی سەرشانی فیشەکدان.+

سەرشانە : بەرپرسی شانەی حیزبی.+

سەرشۆر : قەرەواش ، ئەو ژنەی بۆ خزمەتی خانمان رادەگیرا.

سەرکردن : تیژبوونی تیغ :(*وەها تیژ دەبن سەردەکەن ، فتوای کافریم دەردەکەن*).+ « هەژار »

سەرکردن : سەری تووتن وگیای دیکە قرتاندن.+

سەرکردن : قیمەت بۆ دانان :(*ترێ یەکمان یەک و دوو بەگەنم سەر کرد*).+

سەرکردن : وەسەر کردن :(*باراشەکەت سەرکە نۆرەتە*).+

سەرکردنەوە : کەمێک راکشان ، سەرخەو شکاندن.+

سەرناس : پسپۆڕ ، ئەو شوانەی حەیوانەکان باش دەناسێتەوە.

سەروخوار : هەوراز چوون و داگەڕانەوە :(*سەعاتێکە سەروخوارێ دەکەم*).+

سەرروودەروو : سەروسامان :(*ماڵێکی بێ سەروودەرووییە*).

سەرروشەدە : سەر بە شەدەوە ، سەر بە پێچەوە.×

سەرروقوون : سەروین :(*پیوازەکان سەروقوون بکە واتە سەروبنیان لێ بکەوە*).

سەرەشکێنە : سەرشکاندنەوە :(*ئەوەندە سەرەشکێنەی ئەم منداڵە مەکە*).+

سەرەقەند : بنی خڕ و باریکی کەللە قەند :(*کابانی دەوڵەمەندێ ، مەمکت وەک سەرەقەندێ*). «فۆلکلۆر»

سەرین : لای سەر ، دژی پێ یین بە مانای لای لاق . زیاتر بۆ قەبر و جێی نەخۆش بەکار دەبرێ.+

سەرینگار : قەراخ ، سنوور :(*لە سەرینگای زەوی یەکەی ئێمە هێندێک گیا بدروو*).

سەغڵەتی : تەنگانە.

سەڵا : بەڵا ، نەفرین :(*سەڵا لە ئەقڵت*).+

سەڵبە : بێڵی کەڵەک لێ خورین.

سەمەڵ : لاسکە گەنمی گێرەکراوی ورد نەبوو :(*سەمەڵی تێدا ماوە*).+

سەمەڵ : لاسکە کەنم کە بۆ ئاخنینەوەی کورتان هەڵ دەگیرێ.+

سەوزەڵەخانم : ناوی گۆرانی یەکە :(*کنیچ لە باخەڵم دا سەوزەڵە خانم دەڵێ بۆ قرانێک*). « مەسەلی کوردی »

سەوەڕ : سەگ وەڕ ، وەڕینی چەند سەگ پێکەوە.

سەوەریخ : سەوەگوو ، بریتی یە لە ورگنی زۆرخۆری کارنەکەر.+

سێ بەنگی : بۆ کەزیە دەگوترێ ، مەبەست سێ لیزگەیە : (کەزیەت کردوون سێ بەنگی). × «فۆلکلۆر»

سێچکە : بەرێکی دارمازوویە ، بۆ خۆش کردنی پێست بەکاردێ .

سیخورمە : نقورچ ، نقورچک .×

سێ دەری : پەنجەرەی سێ تایی .×

سیرمۆکە : گیایەکە وەک کەوەر و کوڕادە،سیرەکێویلە نیە.×

سیرمەکێش : بریتی یە لە ئازار و جەزرەبەدان :(وەڵڵا سیرمەکێشت دەکەم).

سێرە : نیشانەگرتن :(سیرەم لێ گرت و تەقەم لێ کرد).+

سێرە : سەرنج :(سێرەم دایە).+

سیرەت : بۆ کیری منداڵ و پیاوی گەورە بەکاردەبرێ نەک هەر بۆ منداڵ .×

سیسرە : دەعبایەکە وەک کوللە ڕەشە ، لە خانوان دا دەژی، جاجم و پۆپەشمین و بەرماڵ ناهێڵێ.+

سێ کوت : ئەوەیە کە لە سێ بەشی بەرهەم ، دووبەشی بۆ رەعیەت و بەشێکی بۆ ئاغا بێ ، پێچەوانەی سێ یەک .

سیکەرۆ : جۆرێک هەڵووچەی ترش و وردە.

سێ گر : مشەخۆر، مفتەخۆر:(بوویە سووری سێ گر؟).

سێ گۆ : جۆرێک گوارەیە :(گوڵم تۆ مەگری بۆ گوارەی

سێ گۆ ، ناربووومه بۆت بێ له هەولێر و کۆ)
« فۆلکلۆر »

سیواد سپیایی بەیانی وسوورایی ئێواران :(*سیوادی هەڵ دا*).+

سیوسیوه : ئەو داره یان ئەو ئاسنەیه که لەم سەرئەوسەری باگردان دەکرێ و پێی دەگێڕن .+

سیوەڵووکه : باڵندەیەکی بچووکی دەندووک خواره ، وەک باشوو.

سیوەڵووکه : گیایەکه بنێکی چووکەڵەی هەیه شیرنه و دەخورێ .

پیتی ش

شاکەشاک : هەڵپە و پەلەپەل ، وەپەلەقاژە کەوتن.×

شاگوڵ : جۆرە گوڵێکە.+

شام : قامیش.+

شامات : قامیشەلان.+

شان داخستن : مل دانە کار :(*شانی لێ داخست تا تەواوی نەکرد دەستی لێ هەڵ نەگرت*).

شان وباهۆ : شان وباسک، هێزی دەست و پەنجە:(*لە شان و باهوی خۆم ڕادی*).« هێمن »

شباندن : شێوە کردن :(*بە کەسێکی دەشبینم ، نازانم هەوە یان نا؟*).×

شتران : شووردران، (شستە شدن) .+

شخرە : شەغرە، بارە گیایەک کە باقە باقە بە گوریس لێک بەسترابێ.×

شخەڵ : نەمامی دووسێ ساڵەی داری لێڕەوار.×

شڕم بڕمێن : تێکەڵ پێکەڵی ، بێ سەرەوبەرەیی.

شڕ و وڕ : ڕووتەڵە،دڕاو.

شک بۆچوون : گومان له کەسێک کردن له دزی و کاری خراپ دا :(شکم بۆ نادر دەچێ).

شکرانه : سوپاس ، شوکر.

شکرانەبژاردن : سوپاسی خوا کردن، شوکری نیعمەت .

شکرانەکردن : شوکری نیعمەت .

شکست : شکاو ، دۆڕاو له یاری دا.+

شکڵ : بریتی یه له شتی شۆخ و شەنگ :(ئەسپەکەی دەڵێی *شکڵه*).+

شک لێ بوون : شک بۆچوون .

شک لێ کردن : گومان له کەسێک کردن که کارێکی خراپی له بن سەردا بێ.

شکۆ : شەرم :(شکۆیه مەکه ، به *لەباری نان بخۆ*).+

شکۆ : پارێز ، « احتیاط » :(به شکۆوه چوومه *ژوورێ*).+

شڵپ وهۆڕ : دەنگی خۆ له ئاو هاویشتن و یاری پێ کردنی ئاو.

شلووق : ئاڵۆز، نەحەجمیو :(*ماشەڵڵا منداڵێکی شلووقه*).+

شلەپەتە : ئەو کەسەی ناتوانێ ببێته زاوا (عنین).+

شلەخەجێ : ناوی گۆرانی یەکی کوردی یه.

شملێ : بەری گیایەکه دەبرژێ و دەهاڕێ لەگەڵ نان و کولێرەی دەکەن ، بۆنی خۆشه.×

شن : دارێکی لێرەواره گەڵاکانی ورد و خشتن.+

شوانەوێڵە : شوان، ئاژەڵدار، ئەو کەسەی کاری شوانی یە.
شۆپ : قوون، کونی پاشەوە.+
شۆرەک : رەوان، ئیسحال.+
شە : دەفەی جۆلایی نیە، بەشێکە لە دەفە کە لە نزیک سەد پەڕە قامیش دروست کراوە و رایەڵی پێدا دەڕوا.×
شەتڵ : شەلاڵ :(شەتڵی خوێن هەروەکوو شێخی شەمزین). « هەژار » +
شەخسە : شەختە.
شەخسنە : ناوە بۆ پیاوان .
شەرت وبێ شەرتی: بێ وەفایی ، پەیمان شکێنی :(شەرت و بێ شەرتیت مەعلوومەی *داوە ، داخوا لە کوێی تر بنیاتت ناوە*). « فۆلکلۆر »
شەش قامک : کەسێک کە شەش قامکی لە دەستان بێ.
شەشلان : شەشەکان ، مانگی دوای رەمەزان .
شەقاو : هەنگاو ، هەنگاوی ئاسایی.+
شەقاوشل بوون: ماندووبوون.
شەقەکێش : برینەوەی دار بە شەقەمشار :(شەقەکێشی *نەکەی ناقەڵشێ*).+
شەکر لە دەم دا بوون : قسە لە بیرمان :(ئەتۆ شەکرت *لە* دەم *دا* بێ، واتە قسەی خۆت لە بیربێ تا من قسەی خۆم دەکەم).
شەکرە : گوێنی یەکە کە شفرەی لێ دەدرێ بۆ کەتیرە ،

زەردە گوێنی نیە.×

شەکی : چەرمی رەق هەڵاتوو.+

شەکی : دارێکی لێرەوارە لە بنەماڵەی بەڕوو کە گەڵاکانی زۆر پانن.

شەلایی : تەڕانی و شینایی دەم چۆم.

شەڵتە : خەرار، یان تەلیسی گەورەی کاکێشانە ، نەک رەشکە.×

شەلکە : ئاژەڵی شەل (بیست سەرم شەلکە *لە ماڵێ گێراوەتەوە*).+

شەمسی : سەهۆڵی بەرهەتاوی زستان کە دەرەنگ دەتوێتەوە.

شەوادی : دووشەو بەرلە ئێستا ، واتە « پریشب » ی فارسی نەک « دیشب » .×

شەوبێر : دۆشینی مەڕومالات لە شەودا ، کە زیاتر پاییزانە.+

شەوترادی : سێ شەو بەرلە ئێستا ، شەوی پێش پێرێ شەو.

شەوڕامووسان : ماچی شەوانە لە جێ ژوان .

شەوزستان : یەکەم شەوی زستان ، « شب یلدا ».

شەوکار: ئەو کەسەی لە جیاتی رۆژ بە شەو کار دەکا.+

شەوهەینوو : سواڵی شەوانی « جمعە » .

شەهوەت : ناوی پیاو ، مەنی .

شەهوەت : هەوەس ، ئارەزووی جینسی .

شیپەر : پۆلە دەوەنی چڕ .

شێت ویێت :	کەسێک کە لە خۆوە تووڕە دەبێ و دەتۆرێ .
شیخاڵ :	پەڵە هەوری سپی و درێژووکە.+
شێرانەوە :	شاردرانەوە، لەبەرچاو ون بوون.×
شیراوشیر :	شیردانی مانگا دوازدەمانگ بێ ئەوەی کاتی ئاوس بوون وشک بکا.
شیردۆش :	ئامرازێکە لە مەمکی ژنی تازەزاوی دەکەن بۆ ئەوە شیرەکەی هەڵ دۆشێ.+
شیرشیرۆکە :	مژمژە، گوڵی گۆزروان کە منداڵ دەی مژن و شیرێکی شیرنی تێدایە.
شیرن گرێ :	کەسێک کە گرێ یە ، بەڵام پێی ناشیرین نەبووە و لێی جوانە.×
شێروخەت :	هەڵاویشتنی سکە و گرێو کردن کە بەکام لا دا دەکەوێ.
شێرە :	قۆڵ ، هێندێ داری درێژن لە ئاخر چینی دیوار دەنرێن بۆ ئەوەی داری سوانەیان بخرێتە سەر.+
شێرەبەردینە :	پەیکەری شێر لە بەرد :(شێرە بەردینە لە جێی پەرژینە). « هێدی »
شێرەبەفرینە :	پەیکەری شێر کە لە بەفر دروست کرابێ .
شێرەبەفرینە :	بریتی یە لە کەسێکی بە رواڵەت بەدیمەن ، بەڵام بێ غیرەت و ترسەنۆک .
شێرەخۆرە :	بە زیپک و زاگون (دەڵێی شێرەخۆرە نەبێ؟).
شیلمان :	ئاسنی خانوو پێ دروست کردن، « تیرآهن ».
شیلە :	ددانی سێ ساڵەی یەکسم کە لە شەش

سالی دا دەکەوێ.+

شیلەگرتوو : بێستانی دێمەکار کە پاش داچاندن بارانێکی کەمی لێ بارییبێ.

شین بوونەوە : لە نەکاو دەرکەوتن، لەنەکاو پەیدابوون :(*لەنەکاو لێم شین بۆوە*).+

شێوەخوار : ئەو گیایەیە کە بۆ خواردنی شەوی ولاغ دەی هێننەوە .×

شیوەلە : قەڵەو، قەڵەوی پاش کزی :(*شیوەلە بووە ، شیوەلە بۆتەوە*).+

پیتی ع و غ

عادڵ :	ناوە بۆ پیاوان.+
عارف :	تێگەیشتوو، ئاقڵ:(بۆ *عارفان* حەرفێک بەسە) « فولکلۆر ».×
عارەقگیر :	عارەقچن .+
عالوسال :	پشو لەسەرخۆ ، مەند (اهل و سهل).×
عەبرەش :	هەبرەش، ئەبرەش، لە تینوان وشک هەڵاتوو.+
عەلەم :	ئەخۆشی ، ئەساغی (الم) :(*عەلەمی لێ براوە* واتە چاک بۆتەوە).×
عەلیخانی :	جۆرێک شەدەی سوورە، جۆری مشکی .×
عەماراو :	عەمباراو، بۆشکەی لە کانزا سازکراو بۆ ئاو تێدا هەڵگرتن.+
عەمارتە :	خانوویەکە بە ئەندازەی نهۆمێک دیواری بۆ کرابێ و پڕ کرابێتەوە بێ ئەوەی بکرێتە ژێرزەمین ، ئەمجار نهۆمێکی ساز کرابێ.×
عیو :	هۆپ، وشەیەکە بۆ لێک لەهەرادان.
عیواوعیو :	وشەیەکە لەجوابی عیودا دەگوترێ. مەبەست لە

هەرادانەوەیە.(بۆ ئاشنایی دوو دڵداریش ئەم

غڵدەغڵد : دوو وشەیە بەکار دەبرێن.)

دەنگی نامەفهووم کە لە گەرووی نەخۆش

غوراب : دەبیستری .

غوربەتی : جەرگە، جەنگە :(*لە غورابی خەوێ دا* بووم).

بەزەیی ، دڵ نەرمی :(کە چاوم پێ کەوت

غەڵەبایی : غوربەتیم *هەستا*).

ئاپۆرا ، زۆرایەتی :(*غەڵەبایی خەڵکەکە لە*

غەم ڕەوێن : *بەردەرکی مزگەوتی سور بوو*).

منداڵی خۆشەویست ، یان دڵدار :(*لە لای*

دایکم بە تو بۆ غەم ڕەوێنی). « هێدی »

پیتی ڤ

ڤاب : ١ـ جۆرێک تۆزی جلک شوتنە ٢ـ بۆتە ناو بۆ هەموو جۆرە تۆزێکی جلک شوتن .

ڤاتمۆکێ : بانگ کردنی فاتم ناوە بەخۆشەویستی یەوە.×

ڤاتمۆکێ : گۆرانی یەکی کۆنی کوردی یە.+

ڤاتمیلێ : بانگ کردنی فاتم ناوە، بەخۆشەویستی یەوە.×

ڤاماندن : تێگەیشتن .

ڤام کردنەوە : سەرەتای ئەقڵ پەیداکردنی منداڵ :(*تازە ڤامی کردۆتەوە*).

ڤامە : ناوی ژنانە ، چووک کراوەی « فاطمە » یە .

ڤامین : تێگەیشتن :(*زۆر دەڤامێ*).

ڤجوو : هەڵفرینی کەو.

ڤچک : سەرتێ هەڵدانی بێچوو لە گوانی دایکی لە کاتی مژین دا .+

ڤراژوو : هەراش ، پێگەیشتوو ، ڤراژی .

ڤرڤرە : دارێکی کورتی دە سانتی میتری یە ، بەنی دەنێو بەندی دەخەن و بە دەست هەڵی

دەسووڕێنن .+

فرهاوێژ : ئەو کەسەی بە شیعر جوێن دەدا .

فرێت : رایەلە ، نەک تێوەدان .×

فسکەفسک : پچەپچ ، سرت و خورت.

فسۆس پاڵەوان: فس فس پاڵەوان ، خۆهەڵکێشی بێکارە .

فشقاندن : دەنگی گەورەی هێندێ حەیوانات وەک بەراز.

فشق و هۆڕ : فشقاندنی زۆر.

فشقەفشق : فشقاندنی زۆر.

فلقوهۆڕ : یاری یەکە ، سکەی چووک وەک تاقرانی بە تەختەوە دا دەکەن و بە سکەی گەورە تێی دەگرن .

فوولەدۆنەکردن : لە حەلاڵی و حەرامی نەپرسین :(*هێندە فوو لە دۆی ناکا ، چی دەست کەوێ دەی خوا*).

فەتەرات : هیلاک (*سەری بە فەتەرات دا*).+

فەراق : حەیات (*فەراقی لێ بڕی واتە کوشتی*).+

فەرخە : ناوە بۆ پیاوان .+

فەڕوفەساڵ : تەرح و دیدار، سەروسیما :(*فڕوفەساڵت جوانە !*) « بەتانووتەوە ».

فەڕۆفیک : خێروبەرەکەت :(بە تانووتەوە دەگوترێ ئەم تەرزمیە فڕۆفیکی تۆ بوو).

فەلەی بێ دەنگ: جۆرێک گەمەی مندالانە، هەرچی دەنگ بکا دەی دۆڕێنێ.

فیجان : فیزان.

فیزان : هەڵدڕانی توێکڵی تووڵەبی ئەو کاتەی دەیانەوی

به پیپلاره دەری بێنن .+

ڤیزان : هەڵدڕانی خەڵفی دار کاتێک دای دەنێن بۆ گۆچان ، ڤیجانیش دەگوترێ .+

ڤیشەکە شێتە · بریتی یە لە بنیادەمی نەحەجمیو .+

ڤیقاندن دەنگ لێوە هاتن لە ژێر فشاردا .+

ڤینار : ڕاکردن، هەڵاتن ، لە « فرار » ی عەرەبی یەوە هاتوە .

پیتی ق

قاپڕەش : پێ ڕەش ، پێ وقەدەم شەڕ، بەدیومن.+
قاپووڵە : دەفری زۆر چووک.+
قاپسوور : قەوان ، قاپۆڕ.
قاڕ : ڕق ، قین (قهر).
قاڕنە : لێدانی تۆپ بە دار بە جۆرێک کە بەرەو بەرزایی بچێ و یاری کەرانی « طرف مقابل » بتوانن بی گرنەوە.+
قاشاخ : تێکوڵی گەنمەشامی.+
قاشاغ : قاشاخ.+
قاشتن : ڕاکردن، غاردان . ڕەنگە لە تورکی یەوە هاتبێ بەڵام لە ناوچەی سەردەشت زۆر دەگوترێ .
قاڵتاغ : ئاتەکی زین .+
قامچ : قەمچیش دەگوترێ ، ئاست ، حاند، شوێنی دیاری کراو.+
قان : لە یاریی مێشێن دا هەرکەس چوار پوولی دۆڕاند، پوولێکی دەدەنەوە یاریی پێ بکا، پێی

دەڵێن قان .×

قانگەبەرد : کانەبەرد، ئەو جێ یەی بەردی باشی بۆ خانوو لێ دەردێنن.

قاڵچخ : شوێنی درواوی دەغڵ ودان کە لە پێی بنیادەم رادەچی.×

قاڵچغ : قاڵچخ.

قاڵداسوو : داسووکەی گوڵی وشکی دەغڵ ودان.

قدووم : پـێ وقـەدەم :(قـدوومت خـێرە ئـیشـەڵلا نەخۆشەکەت چاک دەبێتەوە).

قرتێ خستن : ئاسەواربڕین،جووقەواربڕین،کوشتنی بەکۆمەڵ .

قرتێ کەوتوو : وەک تووک و جنێو لە دژی منداڵان بەکـار دەبرێ :(بۆ بێدەنگ نابن قرتێکەوتوو) .

قرچ : دەنگی شکانی چیلکەوچاڵ لە بن پێ دا.+

قرچۆک : دارێک کە زۆر ناسکە و بەئاسانی دەشکێ.+

قرخ : دارودەوەن کە لە جێگای رەقەن دەڕوێ و زیاد ناکا.+

قرخاندن : دەنگ لەگەروو هاتن وەک ئەوەی بخنکێ.+

قرژ : پنچکە داری پەل وپۆ ئاڵۆز.+

قرژاڵبڕ : کونێک کـە قـرژاڵ لە لێواری جۆگەی دەکـا و دەبێتە هۆی خەسار بوونی بەشێک لە ئاوەکە.+

قرژوقاڵ : پەل وپووش، چیلکە وچاڵ.

قرژە : جۆرە پنچکە دارێکە کورت و پڕ لک وپۆ.+

قرژەرەشکە : قرژە.

قرساندن : هەڵدروونی نێوقەدی کراسی ژنانە بە مەبەستی

کورت‌کردنەوە.+

قرم : قورم، دووکەڵی خانوو.+

قرنجاندن : قرساندن،هەڵدروونی کراس بۆکورت کردنەوە.+

قروسکە : دەنگی سەگ کاتی ئازارگەیشتن.

قرهاتن : بریتی یە لە نارەحەتیی زۆر لە ئاکامی برسیەتی، یان تینوێتی دا.+

قریشکە : دەنگی تفەنگ :(*قریشکەی برنۆی هاتە بەر گوێ زراوی چوو*).+

قژمقژ : تررووسکانەوەی پۆلووی ئاگر.

قسەبڕین : قانیع کردن.+

قسەتڕن : کەسێک کە قسەی تاڵ وناخۆش دەکا.

قسەڕۆییو : قسەڕەوا.

قسەلەزار

دەرهێنان : نهێنی پێ درکاندن.

قسەلێ وەرگرتن: بەگوێ کردن.

قسەلێ وەرگرتن: نهێنی پێ درکاندن.

قشپیلانە : خنجیلانە.

قشپیلە : خنجیلانە.

قلاشکەری : داری لێرەوار کە قەلاشرابێ بۆ سووتاندن. بە داری ئەستوور ناگوترێ.×

قلاقەپ : قەلاقەپیش دەگوترێ، قرۆقەپ،قسە نەکردن.

قماو : زەوی یەک کە وەختێک ئاوی تێ دەگرن بێ ئەوەی سەرەوەی تەڕ بێ لە ژێرەوە تەڕ دەبێ.

قوپەن : چووزەرەی هێندێک گیا وەک کەنگر و کەما و

مەندیٚ، پێش ئەوەی گەلا بکا.+

قۆتان : کوتان، جێگایەک کەبەتانە دروست دەکریٚ و کا و گزرەی تیٚ دەکەن.+

قوتک : گرد، تەپۆلکە، گێوی چووک.+

قۆچاغ : قوچاغ، بەدیمەن، جوان چاک.

قۆچەکانی : قۆچەقانی.

قورپەست : داپۆشینی بانی خانوو بە قۆڕی گیراوە.+

قۆرت : پێچی جادە و ریگا.+

قۆرت : بریتی یە لە فێلٚ وگزی :(پیاوێکی بە قورت و پێچە).+

قورس : خواردنێک کە درەنگ هەزم ببیٚ.+

قورس : ئاهەنگی گۆرانی کە پشووی درێژی بویٚ.+

قورسە : سندە، شەکر یان دانەوێلە کە نمی کێشابیٚ و بووبێتە کلۆ :(قورسەی بەستوە).+

قورەپەست : قوڕەبان.

قوزەگامێش : بریتی یە لە پیاوی بێکارە و هیچ لە دەست نەهاتوو.

قۆشە : ئینسانی بەدفەڕ و ناجسن.+

قووقە : خوێندنی کەلەشێر.

قۆلٚ : لوولە کوورە، لوولە سۆبە.+

قۆلٚ : دارێکە لە دیوار دەگیریٚ بۆ ئەوەی داری درێژی باوێژرێتە سەر بۆ دروست کردنی سوانە.

قۆلتر : کز و لاواز و پیر:(بارگینێکی قولترپی هەیە).

قۆنگره : کونی ئەستێری ئاو.+
قوونەجووڕە : قوونە مرغە.
قوونەجووڕە : قوون بزاوتنی کەسێک کە بۆ ڕۆیشتن بە پەلەیە.
قوونە خشکە : ڕۆیشتن لە سەر سمتە، نەک ڕۆیشتنی بە ماتەماتە.×
قوونە مرغە : ئێسکی قوونی باڵدار.
قۆیتاس : ناوە بۆ پیاوان.
قەباڵ : نەزر :(ئەو شتەم دەقەبەڵ *تۆ* کرد واتە نەزرم کردی بە خۆڕایی).+
قەپاڵە : جارێک گاز لێ گرتن و پچڕین :(بە *قەپاڵەیەک* نیوەی *سێوەکەم پچڕی*).
قەد : نێوانی دووکاریتە لە خانوودا :(خانووەکە *چوارقەدە*).
قەدەم : جۆرێک ڕۆیشتنی ولاغە بەرزمیە.+
قەرا : حاند، ئاست :(گەیشتمە *قەرا* *ماڵی* ئێوە و *گەڕامەوە*).+
قەراقەرا : یاری یەکی مندالانە.
قەراقەراینێن : قەراقەرا .
قەروکوڵەزەر : بەیتێکی کۆنی کوردی یە.
قەرەتاژدین : ناوی یەکێک لە قارەمانانی داستانی مەم و زینە. دەڵێن زۆر دەوڵەمەند بووە.
قەرەوانە : کتری.+
قەف : دەورمیەکی پشتێن :(*پشتێنەکەی شل بووە سێ قەف کەوتە سەر ڕانی*). « فۆلکلۆر » +

قەلاپەچن : دەفری سەر لێو کراو ، دەفرێک پاش پڕبوون زیادی لە سەر دانراوە.
قەلاجۆش : قەلایی کردنی دەفری کون، گرتنی کونی دەفر بە قەلایی.
قەلاشکەری : قـلاشکـەری،داری ئەسـتـووری قـەلاشـراو بـو
قەلاشکەری : سووتاندن.
قەڵتاغ شڕ : یاری یەکی مندالانە، بە سێ کەس دەکرێ.
قەڵتاغ شڕ : کۆنەبەگ، ئاغای لێکەوتوو.
قەللاش : دیکتاتۆر، توندوتیژ، زاڵم.
دەسبڕ، گوێ بڕ، ئەوەی بە فێڵ و تەڵەکە پووڵ
قەڵفەت : لە خەڵک وەردەگرێ و نای داتەوە.×
قەلنەڕێژ : قەلافەت.
قەلنەکێش : تووتنی ئامادە بۆ قەلنە.
قەلنەکێش : ماوەی کێشانی قەلنەیەک.
قەل وداڵ : ئەو کەسەی خووی بە کێشانی قەلنەوە گرتوە.
ئەو باڵندانەی بەسەرکەلاکە حەیوانەوە دەگەڕێن.
قەلەفسە : جۆرێک گوڵی قرپۆک و ناشیرنە لە شاگوڵی کوردی دا .
قەملاندن : قەبلاندن، بەگۆترە ئەندازە گرتن.
قەو : قەوەت :(بە قەو لێی دە واتە توند و بە قەوەت لێی دە).×
قەیرە : مریشک وکەوی گەورەتر لەیەک ساڵ.+
قیرە : زیرە، دەنگی بەرز لە تووڕەیی.+
قیسکە : بەرووڵەی خەیار و ترۆزی :(فیسکە خەیار).+

پیتی ک

کابە : گوڵەدان،گەنمەشامی.+

کابەکەج بوون : قیبلەوەرگەڕان.

کابەکەج بوون : بریتی یە لە کاری خراپ و قەباحەت :(چ بووە خۆ کابە کەج نەبووە ؟).

کاپێچ : بریتی یە لە زگ ئێشەیەک کە لە زۆرخواردنەوە پەیدا بێ.+

کارپێ کردن : وەکارخستن بۆ ئەوە بزانی کار دەکا یان نا؟ : (*ئەم ماشێنەم کڕیوە کارم بۆ پێ بکە بزانە* چۆنە).

کارپێ کردن : کارپێ سپاردن. بەکرێ گرتن.

کارت : کارد، کێرد، چەقۆ.

کارتیغ : کارتێخ.

کاردروستایی : خۆ ئامادە کردن :(خەریکی *کاردروستایی زەماوەندم*).

کاردووپلاو : جۆرەپلاوێکی برنجە کە کاردووی زەردکراوی لەگەڵ دەکەن.

کارگەفسە : جۆرێک کارگی ژەهراوی یە.

کارووخ : چیایەکی کوردستانە.

کارەموو : کاریلەی بزنی رەشان.

کارەمەرەز : کاریلەی بزنی مەرەز.

کاسبکار : کەسێکە بێکار دانانیشێ و هەرکارێک بۆی رێ بکەوێ دەی کا :(*کاسبکاری چاکە*).+

کاسەلەجیرانەتی: ئەو چێشتەی بۆ ماڵی دراوسێی دەبەن، ناردنی چێشتەکە.

کاشیکاری : دانانی کاشی لە کاری خانوو دروست کردن دا .+

کافر : بریتی یە لە بێ ئینساف.+

کافریاب : بریتی یە لە بێ ئینساف ، بۆ دڵداران بەکار دەبرێ.

کاکڵ : بریتی یە لە پوختەی نێوەڕۆک :(*کاکڵی قسەکە ئەمەیە*).+

کاکۆڵ زێڕین : کاکۆڵ زەرد، قژ زەرد، بریتی یە لە منداڵی نێرینەی جوان.

کالانەوە : وەشانەوە، لەگەل یەک هاتنەوە :(*ئەم دووانە لێک ناکاڵێنەوە*).

کاڵ ڕنن : لێکردنەوەی میوە پێش ئەوەی بگا .

کاڵ وکرچ : بریتی یە لە مەبەست یان نووسینی لاواز و بێ نێوەڕۆک.+

کاڵە : پێتاو نیە، پێلاوی لە چەرمی خاوە، پێتاو پێنەی کاڵەیە.×

کاڵەبێن : بەن کاڵە، ئەو بەنەیە کاڵەی پێ قایم دەکەن. کە دەڵێن *کاڵە* بێنێک بەفر *باریوە*،مەبەستیان ئەوەیە بەفرەکە دەگاتە ئەو جێ یە کە بەن کاڵەکەی پێوەیە.×

کاڵەجۆش : دۆکلێوی تەواو نەکوڵیو.

کاڵەمستانە : پشکیلان نیە، یاری یەکە کە بە دە کڵاو دەکرێ و مازوویان تێ دا دەشاردرێتەوە. لە کاتێک دا پشکیلان بەچەند کەس دەکرێ کە دانیشتوون و قوتوویەک یان شتێکی دیکەیان تێ دەگێڕن و لای یەکێکیان بەجێی دێڵن ، دەبێ لای ئەوبەری یاری یەکە بی دۆزێتەوە .×

کاملْ : پێگەیشتووی گوێز و بادام.

کامەتا : وشەی پرسیارە لە شتێک کە دیار نیە، کوا، لەکوێ یە ؟ .×

کامەتانی : کامەتا.

کامەتە : کامەتا

کامەسە : کامەتا

کانالْ : هەڵکەندراو بۆ لێک دانەوەی ئاوی دوو دەریا : *(کانالی سوئێز)*.

کچەوەرە : بریتی یە لە قوماشی جوانی ژنانە.

کرگار : کاری بێ بایەخ :*(کاری نیە کرگاران دەکا)* «مەسەل».

کردە : بەرهەمی کار:*(هەرکردەی منە وبردەی زاڵم)*.+

کرشە : کڵۆشی کۆکراوەی لەسەر یەک دانراو، نەک هەر

کڵۆشێک بێ.×

کرم ساتان : جۆرێک قوماشی ژنانە بوو :(پشتێندی کرم ساتان *لەسەر سمتی خزیوە*) « فۆلکلۆر »

کرمۆز : جۆرێک مێشی زۆر بەزەرەرە،نێوەراستی بەهاران لە هێندێک جێگا پەیدا دەبێ و ئاخری بەهاری پووش بەقوونە دەی خوا.

کرمەک : جۆرێک قوماشی ژنانە بوو.+

کڕووزانەوە : دەردی دڵی نابەجێ، باسی هەژاری کردن بێ ئەوەی هەژار بێ.+

کڕووزی : جۆرێک هەرمێ یە بۆ نێو ترشیات باشە.

کرێگرتە : بەکرێگیراو، « مزدور » .+

کڕێنک : کڕێن، رەقەن، زەویی رەقەن.

کزران : زەمینێکە کە ئاو هەڵدەمژێ و نابێ بە قوڕ، نەک هەڵنەمژێ.×

کفتوکۆ : ژانی برین :(بەو دەرمانە کفتوکۆی برینەکەم شکا).+

کلاشە : هەڵگیرانی قوڕ بە پێڵاوەوە.×

کلاکلا : دەنگ دانی بارەبەر بۆ ئەوەی خۆی لە دارودەوەن لا بدا.

کلاشینکۆف : جۆرێک تفەنگی ڕیزی ڕووسی یە.

کلام : بەرنامەی رادیۆ، قسە، کەلام.

کلان : لە ڕێ دەرچوون.+

کڵاوبابردوو : کەسێک با کڵاوەکەی لێ ڕفاندوە یان خۆی داویەتە بەر با:(*وان بەسەر تووە کڵاو بابردوو*)

« هەژار »

کلاوگەرگەڕی : کلاوی لێواردار.

کلاوە : ئێسکی کەشکەژنو.+

کڵدان : ئاگرخۆش کردن: (سەرمایە *ئاگرمکە کڵ بدە*).+

کلسی : کلتور، کلدان.

کلک ڕاوەشاندن: بریتی یە لە خۆشحاڵی.

کلک ڕاوەشاندن: کلکەسووتە، مەرایی.

کلکە : بڕانەوەی زەوی یان بڕانەوەی ئاوی دەریا لە باریکی دا.+

کلکە لەقە : مەرایی :(بۆی کەوتە *کلکە لەقە* ، گوتی چی دەڵێن حەقە) . « هەژار »

کڵۆ : بریتی یە لە شتی زۆر، ڕەقەمی زۆر :(بە *کڵۆ* پارەم دەست کەوت).+

کڵۆت : ئێسکی سەرسمتی یەک سم.

کڵووک : گوڵووک ، گوڵی کێوی، گوڵی ورد.+

کڵەو : شەپۆلێک کە بە سەر بەردداا دەڕوا و بڵێند دەبێتەوە، نەک بەسەر پردداا.×

کلێچە : کلکی مەڕ، ئەو بەشنە کورت و باریکە لەسەر دووکی مەڕە.+

کلێس : وێران، وێران بوو.×

کلێس بوون : وێران بوون،هەر بۆ ماڵ و خانوو و شار و دێ بەکار دەبرێ .×

کلێشە : جەستە، لەشی بنیادەم.×

کلێل : قفل.+

کلیله : کلیل.

گنر : کەنگر.+

کنەکردن : بریتی یە لە مەمنوونی و مەجبووری :(ئەگەر ئەتۆ بە سەد تمەن کار دەکەی باشە، ئەگینا ئی وا هەیە بە هەشتا تمەن کنە دەکا).+

کۆبە : قەراخێکە کە جیا لە قوماشی لیباسەکەبێ. کۆبەکەوا تیزماڵکێکە لە قەراخی کەوا دەگیرێ و لە قوماشی کەواکە نیە.×

کۆپەک : جۆرێک بەرووی زل و ئەستوورە کە بۆ خواردنی بنیادەم نابێ، نەک هەموو بەروویەک.×

کووپە : بریتی یە لە بنیادەمی گیلۆکە (هالو) ی فارسی.

کۆپەین : سەرانگوێلک.

کۆپین : کۆپۆن، پسوولەی جیرەی خواردەمەنی.

کۆترە : داری نێوان کۆڵەکە و کاریتە.×

کۆترەگایە : لە کۆترەشینێکە گەورەترە.×

کۆترەگمگمە : جۆرێ کۆترە.

کۆترەگەورە : جۆرە کۆترێکە لە هەموان گەورەترە.

کۆتەڵ : پەیکەرێکە بۆ مردووی ساز دەکەن و بە سواری ئەسپ دەی گێڕن، نەک ئەسپ.×

کۆتەرە : کوتەداری گەورەی بڕاوە، نەک قەدی داری بەپێوە.×

کۆچبار : کۆچ وبار.

کۆچ وبار : ئەو کاروانە کە ماڵی کۆچ کردووی پێ یە :(ئەو کۆچ و *بارە بۆ کوێ دەچێ ؟*).+

کۆچ وکۆچبار : بارگە وبنە، کۆچ وبار.

کوچی : بانگ کردنە بۆ سەگ.+

کۆچی سوور : بریتی یە لە بە بووک چوونی کچ.

کورتخەس : هەموو سەرچنێکی تووتن نیە، بەوە دەگوترێ کە زۆری لێ بکرێتەوە.×

کوردە : سووکەڵە ناوی « کوردستان » ە ، ئەوکاتەی دەبێتە ناوی ژنان.

کوردەناموسی: غیرەتی کوردانە.

کورکە : دەنگی کەمی پەلەوەر.+

کورکە : دەنگی کەمی گریانی منداڵ :(*ئەمشەو باش بوو کورکەی نەکرد*).+

کوڕگەل : کوڕەکان، لاوەکان :(*کوڕگەل* ، *کوڕی کوردی نەبەز* ، *مەرەستن کۆوەبن بەلەز*). « هەژار »

کۆڕەدار : داری کۆڕپە، داری کورتەباڵا و پڕ لک و گەڵا.+

کۆڕەو : کۆز، کۆزیلکە، ئەڵقەی بنیادەمان :(*کۆڕەوی زکریمان بەست*).

کوڕەوەدار : پۆلەدار.

کوڕی ڕۆژ : بەپیاوی ئازا دەگوترێ « *کوڕی ڕۆژی تەنگانە* » ، کوڕی ڕۆژ تەنیا بە هەلپەرست دەگوترێ.×

کۆست کەوتن : خۆشەویست مردن، نزیک ترین کەس مردن : (*بووکی کۆست کەوتە ئەوەیە زاوای بمرێ*).+

کوشتار : سەربڕینی حەیوان بۆ قەسابی.+

کوشته : ئاشق، ئەوگر :(*کوشتەی دووچاوی کاڵم*). «فۆلکلۆر»+

کوشتەری : جۆرێک رەندەیە بۆ تاشینی لاجامەی دەرگا و پەنجەرە و ... .

کوشمە : هەڵکورمان.+

کۆکەرەوە : ئەوەی شت خڕ دەکاتەوە.

کۆل : دارێکە بووزووی پێ لە قاڵب دەدەن تا ساف و لووس بێ.+

کوول : کەندی لێواری چۆم :(*کوولاوکوول دێ*).+

کۆڵ : کول، دژی تیژ، سواو.+

کۆڵچی : کۆڵکێش، کرێ کۆڵ، ئەوەی بە کرێ کۆڵ هەڵ دەگرێ.

کۆلدان : ساف و لووس کردنی بووزوو بە کۆل، لە کۆلدان.

کۆڵکردنەوە : لە کۆڵکردنەوە، لە یەخە کردنەوە.

کوڵندە : ناوی گۆرانی یەکی کوردی یە.

کۆڵەگروو : حاڵەتی پێش گریان، گریان هاتن.

کۆڵەگروو

لە ئەرکێ مان: گریان بەری قورگ گرتن.

کوڵهێنان : کوڵاندن، وەکوڵ هێنان.

کوڵی : دەست نەقوستانی.

کولێرەشەکرە : جۆرێ کولێرەیە شەکر و شیر و ڕۆن لەگەڵ هەویرەکەی دەکرێ.

کوڵی گریان : گریان هاتن، مەحزوون بوون.

کونجری : گیایەکی دڕکاوی یە.
کوٙنجی : مریشکی خاڵدار (ڕەش و سپی).+
کوٙندڕە : گیایەکی دڕکاوی یە.
کون دەجەرگ : جاڕز، وەڕەز:(هێندەی گوت کون دەجەرگی کردم).
کوندەمیز : بریتی یە لە منداڵێک کە شەوانە لە خۆی دەمیزێ.
کوێخایەتی : کاری کوێخا.
کوێخایەتی : ریش سپی گەری.
کوێر : گوێزێک کە کاکڵەکەی زۆر بە زەحمەت دەردێ.+
کەپرسەوز : بریتی یە لە کەسێک کە زووزوو مەنزڵ دەگۆڕێ یان کار دەگۆڕێ .
کەچکەقوڵێ : کەوچکی کلک شکاو :(پەپوو، شیرمکە هەڵچوو، کەچکە قوڵێ نەبوو). « فۆلکلۆر »
کەچەڵی ئاختفی: کەچەڵێک کە سەرانسەری مووی سەری وەریبێ و لەپکەی پێوەبێ بە جۆرێک کە خەڵک بێزی لێ بکەن.
کەچەڵی تەپ تەپی : کەچەڵێک کە تەنیا مووی تەپڵە سەری وەریوە.
کەراوکەرکەوتن : بریتی یە لەوە کە دووکەس بە شێوەی نامەعقوول بکەونە کێشە و هەرا و هیچیان تەسلیم نەبن.
کەربازاری : هەرا و زەنای دوور لە ئەدەب.
کەرتوێنە : هەورازی سەخت.

کەرپیاو : بریتی یە لە پیاوی گێلۆکە.
کەرد : بەری درووێنە.
کەرکەرۆکە : دارێکە بەسەر هەیوانی مزگەوتانی رادێلن بۆ لەسەر دانیشتنی.
کەرمسووری
مل درێژ : جۆرێ گەمەی مندالانە
کەرمسۆ : بێ گوێ، لاسار.
کەژ : وەختی کێلان بۆ زەوی :(کەژی خۆشە ، کەژی هاتۆتەوە).+
کەژ : چاخ، وەخت :(*با* بچینە *مازوان* کەژیەتی).+
کەژ : فەسلی سال :(کەژی *هاوینێ* هەمووی نۆبەتی *دای گرتم*).+
کەس تێ نەپیاو: جنێوێکی ژنانەیە بە قەیرە کچێکی دەلێن کە زۆر مابێتەوە و کەس خوازبێنیی نەکردبێ.
کەس نەزان : ناوی دارێکە.
کەس نەکردە : کەس نەکردوو، بریتی یە لە کاری زۆرناشیرین.
کەشکەفەریک : جۆرێ کەشکی کەم خوێ یە کە رەشکە و کاخلێی لەگەڵ دەکەن و پێش ئەوەی بە تەواوی وشک بێ دەی برژێنن و دەی خۆن.
کەشکەک : چێشتی گۆشتە کە بە گەنمە کوتاوەوە لێ بنرێ.×
کەف دەردان : دەرکەوتنی کەف لە قەدی گوێنی و چوالە و کۆخ و قەیسی پێش ئەوەی بمەیێ و ببێتە جاوی.

کەف هەڵدان کەف پەیدابوون لە سەر شتێک کە خەریکە دێتە کوڵ.

کەف هەڵخڕاندن: کەف لە دەم هاتنی نەخۆش، بە تایبەتی لە کاتی سەرەمەرگ دا.

کەڵ : داری دارەڕای خانوو کە باری زەقی لـــە حەوا بێ.+

کەلارە : جۆرێک سەر و شەدەی ژنانە.+

کەڵلاش : قەڵلاشیش دەگوترێ، بە فێڵ و دەسبڕ.

کەڵلە : دیوی خڕی سەرسووچی خانوو.+

کەڵوو : ناوچەیەکە لە کوردستان.+

کەڵوت : جوانەگا، گای نەخەساو.+

کەڵەبابە : تـووتـنـێک کـە بـاش شـین بـووە و لــە دێـراو هاتۆتە دەر :(*تووتنەکەم کەڵەبابە بووە*).+

کەڵەشاخ : شاخی حەیوان کە دروێنەوان ڕۆنی تێدا هەڵ دەگرن.+

کەڵەکچی : فێڵباز، بەدەمەق.+

کەڵەمەکێش : گای سەرڕەق، گایەک بە ئاسانی جووت نەکا.+

کەم دۆ : ماڵی ئەستێور.×

کەم قنیات : بێ سەبر، بێ حەوسەڵە.×

کەندوکۆژ : لێکۆڵینەوە و یەکالاکردن.

کەندوکۆسپ : گیروگرفت،هەورازونشێو.

کەندولەند : گیروگرفت،هەورازونشێو.

کەندەوە وکۆژەوە: کەندوکۆژ، لێکۆڵینەوەی زۆر.

کەوباز : ئەو کەسەیە کەوان ڕادەگرێ بۆ شەڕەکەو، نەک

ئەوەی ڕاویان پێ دەکا.×

کەوبوار : ئەو کەوانە کە سەرە بەهاران لە گەرمێنەوە کۆچ دەکەن بۆ کوێستان.×

کەوبەدار : مانگی ئاخری بەهارە کە کەوی ڕاوی بە دارەوە دەنرێ، ئەگینا کەو بۆ خۆی قەت لە دار نانیشێ.×

کەوپەڕ : نێوان دوو کێوە کە مەوداکەیان لێک دوورە و کەو بە یەک باڵ نای بڕێ.×

کەوتن : بریتی یە لە کەسادی بازار :(*ماڵات کەوتوە، نافرۆشرێ*).+

کەوتنەسەر : سەردەوونان، ڕاونان، ڕەپێ نان.+

کەورگ : خڕکە بەرد، بەردی گەورە :(*کەورگێکی پێدا دا لاقێکی شکاند*).+

کەوڵەسپێ : بریتی یە لە ئینسانی دژوێن و ئەسپێون.

کەوپایی : نزمایی لە چیا و بەندەن، دژی قوتکە.

پیتی گ

گارانی : گوێرپار، پارین، گوێلکی دووساڵە.

گاڕانی : بریتی یە لە گێل و بێ شعوور.

گازکردن : بانگ کردن.+

گاگێرە : چینێکی دووقاتی دەوری کلاشی کوردی یە بۆ جوان و قایم بوون.+

گاگێڕەوە : جۆرێک پەرژینی دەوری خەرمان بۆ ئەوەی کاتی گێرە ولاغەکان نەچنە دەر.

گاڵوبوغر : گاڵوبوغ، دەنگی قسەکردنی منداڵی ساوا.

گالیس : بریتی یە لە بەتاڵ کردنی دەفری خواردن : (*قاپەکەی گالیس کرد*).

گان گانۆکە : خۆبەیەکەوەنانی منداڵان، لاسایی گان کردنەوە.×

گجە : گرژە، بەرێکی دارمازوویە.+

گرژاڵی : ڕەنگێکی تێکەڵاو لە سوور و ڕەش.

گرگر : بەرداش لەتەپاڵە یان تەختە داری چووک چووک بۆ پاک کردنی چەڵتووک.+

گرمپێچان : گرگرتنی تەندوور بە توندی.
گریمانە : لیری لەش :(*هەموو لەشی بۆتە گریمانە*).+
گریوانکە : گروانکە، ٤١٠ (چوارسەد و دە) گەرم.
گزرمیی : مازووی شین کە تازە خەریکە سپی ببێ.
گزرمیی : عەمبارەمازووی سپی و شینی تێکەڵاو.
گلاوکردن : دم لێ دانی سەگ لە قاپ و قاچاغ و هەر شتێ.×
گلاوکردنەوە : شوتنەوەی گلاوکراو بە قوڕاوێک و شەش ئاوی ڕوون.
گلواز : ئەڵقەی بە خلەخل بە داری بێشکەوە.+
گلواز : جۆرێک گوێزی زۆر درشت و ئازایە.+
گلەشۆک : گڵێکی سپی یە لە دۆشاو دەکرێ بۆ ئەوەی شیرین بێ.
گنخاندن : تەنەخی کردن، وەدوا خستن.
گووپنە : مریشکێک کە سەری زلە و دەوری چاوانی گۆشتنە.+
گۆدەگۆدە : ڕۆیشتنی بە لارەلار، ڕۆیشتنی ناڕێک.
گورد : ڕیزە هەودا بەنێکی تایبەتی یە کە لە تەون و جۆلایی دا داوە ڕایەڵەکانی بە نێودا دەڕۆن. بە دارەکەی دەگوترێ « *دارگورد* » .×
گورزی کوێری : گورزەکوێرە، جۆرێک یاری یە کە چاوی یەکێک دەبەستن و گورزی دەدەنە دەست.
گورگەلوور : دەنگی لووراندنی چەند گورگ بەسەر یەکەوە.+
گورگەمێش : بریتی یە لە کەسێک کە چاو دەگێڕێ بۆ ئەوەی

شتێک هەڵ نێ و دوایە بی دزێ.+

گورەتا : تین وتا، توانا، هێز.+

گۆرێ : گۆری، گۆرەوی.

گۆریس : گوریس.

گوزەر : شوێنی کۆبوونەوەی کاسبکاران :(گوزەری *کاسبکاران ، گوزەری بەقالان*).+

گووش : پەتی بادراو، پەتی ئەستوور.+

گۆشت برژێن : ئامرازی گۆشت برژاندن.+

گۆشتەوەزوون : گۆشتەزوون.

گۆشتی سەرچاپەر : بریتی یە لە شتێک کە بێ عەیبی یەکەی تەزمین ناکرێ :(بە گۆشتی سەر چەپەرێت پێ دەفرۆشم).×

گووگە : گورگ، بۆ منداڵانی دەڵێن :(مەچۆ دەرێ گورگە دەت *خوا*).

گوڵ : جێگەی دانی دەغڵ ودان :(گوڵە گەنم ، گوڵەجۆ).+

گولان : ناوە بۆ ژنان.+

گوڵ ئاودان : ئاوداشتنی گولان.

گوڵپەر : پەرینی گەنم، زیاد لە پێویست گەیشتنی دەغڵ و دان .×

گوڵ دان : گوڵ دەرکردنی گەنم وجۆ.+

گولستان : ناوە بۆ ژنان.+

گوڵووک : گڵووک، کڵووک، گوڵی وردی کێوی.

گوڵ وەدەم : گوڵ بەدەم، خەیاری ساوا و شلک.

گوڵەبەرانە : گوڵێکی کێوی یە، بۆنخۆش و درشت تر لە گوڵەبەڕۆنە.

گوڵەداسوو : جۆرێ زیبکەی سەرتیژە لە زمانی ڕەشە وڵاغ دێ.

گوڵەدان : گەنمەشامی، گوڵەکابە، گوڵەپێغەمبەرە.

گولیلک : گوڵووک، کڵووک.

گۆم : داری دارەڕایە کە «مقعّر» ەکەی لە لای سەرەوە بێ.+

گۆماو : قووڵکەی چووکی پڕ لە ئاو.+

گووەشک : پیسایی مشک.

گوومێش : پیسایی مێش وەگەز، پیسایی مێشە ڕەشکە.

گوناح : هەژار، بەستەزمان.+

گۆنیا : وەک یەک بوونی درێژایی نێوان هەردوو سووچی وەتاغ :(ئەم وەتاغە گۆنیا نیە).

گوێ پرووچەکێنە: کێ بەرکێ لە ڕفاندن دا.

گوێ تەلاش : بزنی گوێ پان.

گوێ تەندوور : بریتی یە لە قوژبنی ماڵ :(*لەپێ کەوتوە کەوتۆتە گوێ تەندووران*).

گوێ دان : دووپەلایی کۆڵەکە کە کاریتەی دەخرێتە سەر.+

گوێزەوان : ئەوکەسەی پاسەوانی لە دارگوێزان دەکا بۆ ئەوەی خەڵکی دیکە بەرەکەیان نەڕنێ.+

گوێ لەمست : بریتی یە لە کەسێک کە خاوەنی بیروباوەڕی خۆی نیە و بە چاوبەستراوی خۆی تەسلیمی

یەکێکی دیکە دەکا.+

گوێنی یە
سپیلکە : جۆرێک گوێنی یە کە زۆر گەورە دەبێ و کەتیرەشی کەمە، زیاتر بو ئاوردوو کەڵکی لێ وەر دەگیرێ.

گوێ هەڵپڕوو-
چەکێن : گوێ پرووچەکێنە.

گوێ هەڵخستن : بە ئەنقەست گوێ راگرتن و قسە نەکردن بۆ ئەوەی شتێک هەست پێ بکەی.

گەداسیفەت : سەرسواڵکەر، خوازەرۆک.

گەردن بەخاڵ : خاڵ لەمل، مل بەخاڵ.

گەردەگەردە : ئاهەنگێکی گۆرانیی کوردی یە.

گەرگەڕی : جۆرێک کلاوە (شاپۆی لبەدار).+

گرمکە کردن : پاڵ وێدانی چەند کەس لە نێو جێ دا بۆ ئەوەی گەرمیان بێتەوە.

گەرمەلان : کەروێشک کە تازە لەلان دەرپەڕیوە.

گەروو : بستوونیە، بەڵکوو باریکایی نێوان دوو تەپۆڵکەیە کە دەکەوێتە سەر چیا و ئەم دیو ئەو دیوی پێدا دەکرێ.×

گەرووپاک -
کردنەوە : کۆخین وبەڵغەم دەردان لە گەروو بۆ ئەوەی خۆی بۆ قسەکردن یان گۆرانی گوتن ئامادە بکا.

گەروولە : گەرووی ئاش، ئەو دوێڵە کە دانە گەنمی پێدا دەچێتە نێو بەرداش.

گەزتن : ئازاردانی کەم :(ئاگرەکە گەزتویە، بەلام نەی سووتاندوە).+

گەسکەحۆلکە : جۆرە گەسکێکە گیایەکەی وەک گەلای گەنمەشامی دەچێ و تۆوەکەی لە هەرزنەگەورە دەکا.

گەسکەکێویلە : چەند جۆرە گیای کێوی یە کە بە کەلکی گەسک دێن.

گەش بین : ئەوەی ئایندە روون دەبینێ، خۆشبین، دژی رەش بین.

گەفاندن : مراندنی سەگ.+

گەگر : تەنیا تایبەتی یەکسم نیە بۆ گاجووتیش دەگوترێ.×

گەڵ : قۆری یە گەلای بۆ خواردنی ئاژەڵ بڕراو.+

گلاڵبزگەنە : گیایەکی بۆن ناخۆشە لەسەرانگویلکان دەڕوێ.

گەلاچنارە : گیایەکی بالابەرزە گەلاکانی وەک گەلا چنارن.

گەلاکردن : گەڵ کردن، بڕینی لکەداری بە گەلا بۆ خواردنی ئاژەڵ.+

گەلاکوت : کوتانی دارگوێز پێش گەیشتنی کە وێڕای گوێزەکان گەلاکانیش دەوەرن.+

گەلاگووش : دەست هێنان بە لکەکانی دارمازوودا بۆ ئەوەی هەموو مازووەکان بدۆزینەوە.

گەلاوێژنەنگوتن : رۆژی نیوەی هاوین هاتن.

گەڵباخی : عەشیرەتێکی کوردن.

گەڵبڕ : پاڵەی گەلابڕین. ئەو کەسەی لکەداری بە گەلا

بۆ ئالفی ئاژەڵ دەبڕێ.

گەڵبڕ : بریتی یە لە ژنی زەبەلاح و نێرەکی :(*لای بە بابە ئەو گەڵبرە بەکەڵک نایە*).

گەڵبڕین : کاری گەڵبڕ :(*گەڵبڕین پیاوی بەتاقەتی دەوێ*).

گەڵدان : گەڵای وشک بە ئاژەڵدان لە زستان دا : (*بزنەگەلەکەت گەڵ داوە ؟*).

گەڵک : وشکەڵەداری بەگەڵاوە :(*گەڵکێک وەبینە ئاگری پێ بکەینەوە*).

گەڵۆر : بێکارە و بەرەڵڵا.+

گەڵوان . گڵوان، گزگل، بەریکی دارمازوویە.

گەلەڕاوژە : گەرەلاوژە، بەنۆرە گۆرانی گوتنی هەموو دانیشتووانی کۆڕ.

گەلەکۆمەکی : هاوکاری کردنی زۆران لە دژی یەکێک : (*گەلەکومەکی یان لێ کردوە*).×

گەناندن : پیس کردنی هێلکە و دەرنەهێنانی لە لایەن مریشکەکورکەوە.+

گەندەنێ : گەنمێک کە بە وشکەوەر داچێندرابێ و بارانێکی کەمی لێ بباریْ و چەکەرەکەی وشک بێ.×

گەندەنیا : گەندەنێ.

گەنم دەرەو : بریتی یە لە هەوەلی هاوین.+

گەنە : جانەوەرێکی پیسە کە خوێنی ئاژەڵ دەمژێ و کزی دەکا.+

گەورە پیاو : پیاوی ناودار،پیاوی هەڵکەوتوو.

گەوزاندن : پێ پەست کردن، شێواندن.+

گەوهەرفرۆش : زێڕنگەر، کەسێ کە جەواهیرات دەفرۆشێ.

گەوهەری : گەوهەرفرۆش.

گیابرژیوە : تێکڕای ئەو گیا بەهاری یانە کە بە زەردکراوی وسوورەوەکراوی دەخورێن.

گیادۆکلێو : ئەو گیایانە کە لەگەل چێشتی دۆ و گەنم یان برنج و جۆ دەکرێن و دۆکلێویان لێ ساز دەکرێ.

گیازەرتک : گیایەکە بەنی پێ رەنگ دەکەن و رەنگی زەردی لێ پەیدا دەبێ.

گیاکرمە : گیایەکە وشکی دەکەن و بە برینی ئاژەلیەوە دەکەن. ئەگەر کرمی هەبێ کرمەکەی دەکوژێ.

گیانەلّلا : دەمی ئاویلکەدان، دەمی گیان دەرچوون.

گێرەوکێشە : گێرەوکێشەکێشەکێش.

گێرەشێوێن : گایەکە کە لە گاگێرەدا بەند نابێ و دەردەپەڕێ بۆ دەری خەرمان.+

گێژەڕاو : حاڵەتێکە تووشی رێوی دەبێ کە لە خۆوە دەسووڕێتەوە و ئاگای لە خۆی نیە.+

گێوژەقورە : جۆرێک گێوژە کە بەری زۆر دەگرێ و ئەگەر باش بگا رەنگی رەش دەبێ.

پیتی ل

لابان : بەشێکی بانی خانوو :(*ئەم لابانەم مــــاوە بێ ماڵم*).+

لاپێ : بەفرێک کە سەرەکەی بەستوویە، کاتی بەسەردا ڕۆیشتن نیوەی دەشکێ و نیوەی ناشکێ.+

لاتر : هــەڵەنــگــوتــن، بــەلاداهــاتــن :(*لاتــرێکــی بــرد نووپەراسووی شکا*).

لاتربردن : هەڵەنگوتن، بەلاداهاتن.

لاتسیاو لاتسیاو: لاجەلاج، لارەلار.

لاجەلاج : لارەلار، لاژەلاژ.

لاچاو : لاڕوومەت.+

لاخوراو : میوەیەک کە لایەکی دەعبا خواردوویە.+

لادەست : ئـەوەی لـە تەنیشـت کایـەکەران دانیشتـوە : (*لادەست زەینی ڕوونە*).+

لاڕەشە : نەخۆشی یەکە هەم بنیادەم تووشی دەبێ هەم ئاژەڵ.×

لاڕێ : «بیراهە» ی فارسی :(*بەلاڕێ دا ڕۆیشت*).+

لاس : جۆرێک داری سنجوویە وەرکیشی هەیە، بەلام بەرناگرێ. لە راستی دا نێرەی دارسنجوویە.×

لاس و خەزاڵ : بەیتێکی فۆلکلۆری کوردی یە.

لاق و لەتەر : قاچ وقول، لای خوارەوەی لاق :(*لاق ولەتەری پیس بووە*).

لاق ولەوەر : لاق ولەتەر.

لاقەپرغە : لاقەبرغە، خاڵیگە.

لاڵەنگی : جۆرێک کولیچەی ئاردوشەکرە.+

لالەوەڕ : ئاژەڵێکەکە بۆزۆرزۆرکاردەکاوخراپ دەلەوەڕێ.×

لامل : سەرکێش، نەگونجاو، نافەرمان.×

لانکەیی : چاڵ یان هەر شتێکی « مستطیل » کە بە دەست دروست دەکرێ.×

لانوا : بەشێکی چادر کە بۆ حەوانەوەی یەک دوو کەس دەبێ.

لانواڵ : نواڵی کوێستان.

لاوونیو : کەش و توش، (مورّب) ، سووچاوسووچ.

لرفاندن : خێراخواردن:(*مێندی بڵێی یەک و دوو مەلی لرفاند*).

لزگە : بەنک :(*لزگە زەنگیانە*).

لغاوبۆشل کردن: لغاوبەردانەوە بۆ ئەوەی ئەسپ بەکەیفی خۆی بڕوا.+

لغاوبەردانەوە : لغاو بۆ شل کردن.

لفکە : سۆرانی، فەقیانە.+

لفکە : کلکەی بوخچە و پێ پێچە و داوێنی کراسی

ژنانه و ... .+

لمب : لم، رەلم، رەمل.

لمب : میوەی زۆرگەییو، دژی تورت.

لووت ڕاسان : بەربوونی خوێنی کەپۆ.

لووتکەڵەشاخ : کەسێک کە کونی کەپۆی زۆر فرەوان بێ.

لووت هاتن : ئاوی کەپۆ هاتنەخوار :(*منداڵەکە لووتی هاتوە بۆی پاک بکەرەوە*).

لۆچ تێ کەوتن : پەیدابوونی گنج ولۆنج :(*لۆچی لەدەم وچاو کەوتوە*).

لۆدە : گیای هەڕەمە، گیاجاڕ، موقابیلی گیامێرگ.+

لۆری لۆری : ئارام ئارام :(*بە لۆری لۆری هاتەوە سەر ... بۆری*). « مەسەل »

لووس بوون : سوان :(*ددانی لووس بوون هیچ نابڕن*).+

لۆسک : قەدی دار.

لۆگەن : لۆسوورە، لۆگەنە.

لوولووەهەڵکردن : بەنی تێوەدان لەسەر لوولکی جۆلایی هەڵکردن.

لە بەریەک ڕەوینەوە : گوشادبوونەوەی قەفی گۆچان و کەوان، بریتی لە قەڵەوبوونی زۆر خێرا.

لەبیرخۆبردنەوە : پشت گوێ خستن:(*قسەکەی لەبیرخۆی بردەوە*).

لەپاش : دواکەوتوو، بەجێ ماو :(*کاسبی یەکەمان زۆر لەپاشە*).+

لەپاش : باری وڵاخ کە لە نێوەڕاستی پشتی نەبێ و زیاتر بۆ لای پاشەوە چووبێ.+

لەپکە : توێی هەویری وشکەوە بوو بەسەر نانەوە.+
لەپکە : کڵۆ گەزۆی گەورەگەورە بەسەر گەڵای دارەوە.+
لەپێش : کاری زووکراو :(*کارمان لە پێشە*).+
لەپێش : باری وڵاخ کە زیاتر بەلای سەری وڵاخەکەوە چووبێ.+
لەتان وپۆکەوتن: لە کەڵک کەوتن، زوو پیر بوون.
لەدوا : لە پاش بە هەموو ماناکانیەوە.
لەدووچوون : چوونە لای کەسێک بۆ لەگەڵ خۆ هێنان.
لەدووهاتن : هاتنە لای کەسێک بۆ لەگەڵ خۆ بردن.
لەدەم ودووکەوتن: زمان شکان لە بەر نەخۆشی یان پیری.
لەڕوودان : بەخۆدا شکاندنەوە، قسە بەسەر چاودا دانەوە.
لەڕێ ترازان : لە ڕێگە لادان.
لەڕێ هەتلەبوون: ڕێگا ون کردن.
لەزاخ نان : بۆ دەست دەگوترێ :(*دەست لە زاخ نان* واتە خلەتاندن و دەست برین).
لەزاردەرچوون : قسە لە دەم دەرچوون، لە زار ترازان.
لەزک چوونەوە : لە زاووزێ وەستان.
لەسەرگرێو : ئەنجام دانی کارێک وگرێو لەسەرئاکامەکەی.×
لەسەریەک : بە تێکڕا.+
لەغاویەدەم
دادانەوە : دەمکوت کردن، بێ دەنگ کردن.
لەق : جووتە :(*ئەم هێسترە لەقان داوێ*)، لەقەش دەگوترێ.+
لەقاودان : لە هەڵلادان،عەیبی یەکێک لە لای خەڵک گوتن.

لەگاچوونەوە : وشک بوونەوە و لەکەش چوونەوەی زەوی پاش ئاو داشتن.

لەگوین : وێ چوو، شک بۆچوو، مومکین :(*لەگوینە باران بباریٚ*).

لەگوین : وەک، وێنە :(*پیاوی لەگوین تۆ کەم پەیدادەبیٚ*).

لەلەوەرخستن : ئازاری زۆرپیٚ گەیاندن. بەجۆرێک کە لەوەڕی پیٚ نەخوریٚ.

لەلەوەرکەوتن : نەخۆش بوونی ئاژەڵ بەڕادەیەک کە لە خواردن بکەویٚ. (بەمەجاز بۆ بنیادەمیش بەکار دەبریٚ).

لەمردن : نەخۆشی نزیک بە مردن .(*دایکم نەخۆشە، لە مردنە*).

لەنجە : ناوی گۆرانی یەکی کوردی یە.+

لەنجەولار : ڕۆیشتن بە عیشوە و ناز :(*بەلەنجەولار هاتەوە یارم لە ڕێگای کانی*). « فۆلکلۆر »

لەنگ ولۆر : شەق وشڕ.

لەمێکەوە : لەپڕڕا، لەنەکاو.

لەیاز : لایەن، ئاوبردەڵە، ئاوماڵک.

لەیل ومەجروەم: لەیلیٚ و مەجنوونی داستانی کەونارا .+

لەیم : جومگە، بەند (مفصل).+

لیٚ بەربوون : لەدەست بەرهەڵبوون :(*ئەسپەکەی لیٚ بەربوو*).

لیٚ بەربوون : با لیٚ دەرچوون، با لیٚ بوونەوە.

لیٚ پڕبوون : پیٚ پڕ بوون :(*جەهەننەمت لیٚ پڕ بیٚ* واتە جەهەننەمت پیٚ پڕ بیٚ و جیٚی کەسی دیکەی لیٚ نەبێتەوە).+

لێ تێکلاوبوون: دووشت لێ تێکەڵ بوون، دوو حیساب لێ تێکەڵ بوون، تێکەڵ بوونی دوو پارچە میگەل.

لێ تێکەلاوبوون: لێ‌تێکەلاوبوون.

لێ خواردن : خواردن لە چێشتی سەر ئاگر :(*لێی بخۆ بزانە تام و خوێی چۆنە ؟*).+

لێ داهێنان : مەتەڵۆکە لێ پرسینەوە.

لێ داهێنان : دەورەدان بۆ حەز لێ کردن.

لێ دەرکردن : وەدەرنانی ئاژەڵ لە زەرعات :(*ئەو بزنە لەو بنیستانە دەرکە*).+

لێ دەرکردن : تەکاندنەوەی سەگی دڕ لە میوان و نەناس : (*ئەو سەگە لە میوانەکان دەرکە*).+

لێرووکانە : ئالێرە.

لێرەکانە : لێرووکانە.

لێس : زمان بەشتێک دا هێن:(*تاوەلێس،کاسەلێس*).+

لۆلۆ : مەقامێکی کۆنی کوردی یە.+

لێوجوین : گاز لە لێوی خۆ گرتن لەبەر فکروغەم وخەیاڵ.

لێوکردن : لێو هەڵقرچاندنی ساوا پێش گریان.

لیوە : ڕەمل، ڕەڵم.+

لێ وەستانەوە : تەماشای برین، تەماشای نەخۆش.+

لێوهەڵقرچاندن : لێو تێک نان و ڕوو گرژ کردن، لە بەربێز یان لەبەر بێزاری.

لێ هەستان : هەوەس بزووتنی پیاوبەدیتنی ژنێک :(*لای بە لێی هەڵ ناستێ*).+

پیتی م

ماته : هەڵمات، پووڵەوردە یان مازوویەک کە هەرکام لە یاری کەرانی کەلایێن دای دەکەن.+

مارپێچ : هەر شتێکی خواروخێچ.+

مارمژ : بە سیگارکێشێک دەگوترێ کە هەموو دووکەڵەکە قووت دەدا .+

مارۆ : جۆرێک قوماشی بەری ژنان بوو.+

مازووبەردان : بە رۆژی نێوەڕاستی هاوین دەگوترێ کە لەو رۆژەدا مازووچنین ئازادە.

ماشتن : بریتی یە لە تەواو کردنی خواردنی سەرسفرە: (*سفرەکەی ماشت*).+

ماشتنەوە : ماڵینەوە، خەلاس کردنی خواردن لەسەر سفرە.

ماقۆر : برینی زۆرگەورە لە لەش.+

ماکاو : ئەو بەشە لە ئاوی جۆگەی گەورەیە کە بەر دەدرێتەوە سەر زەوی یەک. بە شوێنەکەشی دەگوترێ.×

ماڵ کردن : بریتی یە لە مردن.+

مالۆچکە : کایەیەکی منداڵانە کە شوورەیەک بە دەوری خۆیان دا دەکێشن و لە بەرد و دار سەماوەر و قوری فەرز دەکەن.+

مالووسک : مالووسکەی خەرمان.

مالوێچە : مالۆچە.

ماڵیاوا : بۆ خەبەردان لە سەرکەوتن لە کارێک دا دەگوترێ، بۆ وێنە ئەگەر بە چەند کەس لە شتێک دەگەڕێن ئەوەی دەیبینێتەوە هاوار دەکا « *ماڵیاوا* ».+

مانگی : ساڵی مانگی، ساڵی قەمەری، ئەو ساڵەی بە « محرّم » دەست پێ دەکا و بە « ذی الحجه » تەواو دەبێ.

مجێوری : کەسب وکاری مجێور، کاری خزمەتکاری مزگەوت.+

مجێوری : ئەو هەقە کە مجێور وەری دەگرێ :(بە نانی مجێوری گەورە بووە).+

مچوون : هەموو، تێکڕا :(*خرومچوونیان ڕۆیشتوون*).+

محەسڵ : قاسید، « مأمور » .

محەندەک : ئەسپی ڕەسەن.

مرار : داخ، ئەزرەت :(*مراری لە دڵم*).+

مران : دارێکی توول درێژ و پەلک خشتە لە دەم و ڕووباران دەڕوێ.+

مردارەمانگ : نێوان بەهار و هاوینە ، ئەک (مردادماه).x

مردە : رووشاڵی بەری هەمبانە.+

مردەوەژی : پشکنینەوە و دووبارە ڕستنەوەی بەڕەکۆن و شتی وا.

مڕوو : برش، کڕوو.+

مریشکەقوڵە : ناوی چیرۆکێکی منداڵانە.

مزەورە : چێشتێکە لە ماش وپرپرە و ئاوە تەماتە یان سماق دروست دەکرێ.×

مژدی : مەگیرانی، (ویار) ی فارسی.

مس : بزنێکە کە ڕەنگی گوێی سوور و ڕەش بێ، ئەوەی گوێی خاڵ خاڵە پۆشە.×

مست لەچاودان: کاری کوتوپڕ.

مستە : سووکەڵەناوی مستەفایە.+

مسکێ : ناوە بۆ ژنان.

مقاوی : مقاو، نەخۆشی یەکی ئاژەڵە.

مکوڕ : سوور لەسەر نەزەر ، (مُصرّ) .×

مل : باریکایی پێش سەر لە هەر شتێک :(*ملە کوولەکە*).+

مل بادان : سەربادان،سەرهەڵسووڕاندن.+

منداڵ بازاڕی : کاری منداڵانە.

منداڵ وەژن : بەمانای گەورە وبچووک یان ورد و درشتە، نەک منداڵ و کاڵ.×

منجەمنج : قسەجوین، قسە بەڕاشکاوی نەگوتن :(*ئەم منجە منجەی ناوێ ، ڕاست و ڕەوان بڵێ چیت دەوێ*).×

منگاندن : لە بن لێوەوە قسە کردن.×

موو : بزنی رەشانک، دژی مەرەز.+
موکوڕ : سوور لەسەر بیروڕا، (مُصرّ).×
مەترەق : داردەستی ئەستوور.+
مەترەق : بریتی یە لە ئەندامی شەرمی پیاو.+
مەترەلێوز : مەترەلۆز.
مەجبووراوا : گەرەکی فەقیرنشین،خانووی بە تەنەکە وتەلیس، (حلبی آباد) ی فارسی.
مەجوعمە : سینی.
مەجێ : سووکەڵەناوی مەنیج :(خەجێ ومەجێ واتە خەجیج و مەنیج).
مەحبووس : یاری یەکە بە تەختەنەرد دەکرێ.
مەختە : پووڵێکە کە خاوەن ملک جیا لە بەهرەی ملکانە لەسەر مووچەی دادەنێ.+
مەدار : گوزەران :(*مانگی بە مەزارتمەن مەدار ناکەم*).+
مەدار : بە تەبایی حاوانەوە :(*ژنەکەی لەگەلی مەدار ناکا*).+
مەڕ : مێگەلی مەڕ و بزن.+
مەرزینگان : ناوە بۆ ژنان.
مەرس : وشەیەکە لە کاتی جووت کردن دا بۆ گاجووتی دەڵێن مانای ئەوەیە داگەڕێ بۆ لای بەرەوە.×
مەرگی موفاجا: مەرگی لەنەکاو، دڵ ڕاوەستان، (سکتەی قلبی).
مەست کردن : سەرخۆش کردنی کەسێکی غەیری خۆت، ئارەق دەرخوارد دان.+

مەستوورە : ناوە بۆ ژنان.+

مەشکەدڕە : کوللەیەکی شینی زۆر گەورەیە.×

مەکات : میقدارێک گەنم کە خاوەن ملْک جیا لە دەوودوو لە جووتیاری دەستاند.×

مەمکۆڵە : مەمک مژە.+

مەمکە : جێگای نەوت لێ دەرچوونی پەرامێز و چراتۆڕ (پستانک).+

مەنجەنیق : ئاوری یەکجار زۆر.+

مەنی : ئاوی ڕەحەت بوون، شەهوەت.+

مێتوولە : ئەسپێی زۆر ورد، ڕشک.

مێچک : مێشک :(هێندەی گوتِ مێچکم چوو).+

مێچکە : بریتی یە لە پیاوی تەبیات ژن، ژنانیلە.

میراودەلی : عەشیرەتێکن لە پشدەر لە کوردستانی عیراق.

مێرووڵەکردن : سەرەتای وەکوڵ هاتنی ئاو.+

میز : کووتی حەیوانی.+

میزاو : کووت دانی زەوی بەوە کە سەرانگوێلک بدرێتە دەم ئاو و بەسەر زەوی دا بلاو بکرێتەوە.+

میزاوکردن : ئیسهال بوونی مالاّت لە سەرەتای بەهاردا کە گیای شلک دەخوا و نیشانەی ئەوەیە کە گیاشینکە زۆر بووە.

میزاوشوتن : میزاو لێ شوتن، کووت دانی زەوی بە ڕێگای میزاودا.

میسکێن : هەژار، نەدار.

میسکێن : ڕەعیەت.

مێشگرە : باڵداریکە.+

مێش لێ دان : کرمێ بوونی بەری بێستان.

میمڵ : مڵە، دەعبایەکی بەزەرە نێو بێستان دەکێڵێ.

مێوژە ئەو دەنکە ترێ یانەی بە هێشووە ترێ یەکەوە وشک دەبن.

پیتی ن

نارنجه : گۆرانی یەکی کوردی یە.

نازە : سووکەڵە ناوی نازدار.+

ناسر : ناوە بۆ پیاوان.+

ناشتا : چێشتەنگاو.

ناوبوێر : هەڵاواردنی یەکێک لە شتێک یان کارێک : (*بێگاریی بە هەمووان کرێوە بێ ناوبوێر*).+

ناوپارە : نێوپارە، دژی تەریک و چەپەک.+

ناوخوان : ناوچەیەکە لە کوردستان :(*خوایە لەم کەڵە زوو بمخەیتە بان ، بمخەیتە بەینی شلێر و ناوخوان*).+ « فۆلکلۆر »

ناودان : ریزێک دەنکە گەنم کە لە گوڵەگەنمی زۆربە قەوەت دا پەیدا دەبێ.+

ناوک کەوتن : بریتی یە لە ترسان لە شتی لەنەکاو.+

ناوک هاتنەوە : بریتی یە لە ترسانی لەنەکاو.+

نکوولی : لاری، سەرپێچی، « مخالفت ».+

نگادێری : نگاداری، ئاگاداری.

نمەک تاڵ : ئەو کەسەی چاکە دەکا و خەڵک چاکەی لە چاو ناگرن.

نمەک سوێر : نمەک تاڵ.

نۆبەند : گایەکە نۆ ساڵ جووتی پێ کرابێ.+

نووسانەوە : گیرسانەوە.+

نوسک : نیسک، کەمێک، کەموسکەیەک.+

نۆکە زەردکە : نۆکەزەرکە.

نەبەگە : بێچووە ئاژەڵێک کە هێشتا ژەکی نەخواردوە.+

نەختەنەختە : ناوی گۆرانی یەکی کوردی یە.+

نەرمکە : گۆشتی نەرمەی بێ ئێسک.

نەرمەنەرمە : ناوی گۆرانی یەکی کوردی یە.+

نەقڵ : قسەی خۆشی بێکەنین هێن.+

نەقڵ : هۆمەن، پاڵ پێوەنان :(دایە بەر نەقڵان).+

نەقورچ : نقورچک.

نەقورچک : نەقورچ.

نەگبەت : بەدفەڕ، بەدئەخلاق.+

نەگبەتی : بەدفەڕی.+

نەمام : ناوە بۆ ژنان.+

نەمام : داری ساوای دوو سێ ساڵە.+

نەمام ناشتن : چەقاندنی نەمام و داری تازە.

نەمرنەژی : ژیان بە هەژاری و دەسکورتی.

نەویس : نەبیس، نەبیست، بێ گوێ.

نیخە : دەنگی گەروو کە بە زەحمەت بێتە دەرێ.+

نیخەنیخ : نیخەی زۆر.

نێرووکە : خوڕایی چۆم، زۆرایی چۆم.

نێرە : نیرگە، کاریتە.

نێرەکەر : وەستای مەشکەی دار.+

نێرەو : زۆرایی چۆم، خوڕینی چۆم.+

نیسان : ٢٠ رۆژ لە خاکەلێوە و ١٠ رۆژ لە بانەمەڕ.×

نێوبژە : ددانی دووسالّی بۆ یەکسم.+

نێوبەند : نێوەڕاست.

نێوبەدەرەوە : بەناوبانگ.

نێودار : خەیار یان ترۆزی یەک کە دەنکی زۆر تێ دا بێ.+

نێوەڕان : نێوەڕ، نێو مێگەل.+

پیتی و

وارش : دیواری وشکە کەڵەک بۆ هەر مەبەستێک.×

واغ : لێدانی زیاتر لە دانەیەک :(واغێن بە گوێز ، بە مازوو یان هەر شتێکی خڕ دەکرێ.بەڵام شەرتە کە کەللا هاوێژرا لانی کەم دوودانە بنگێوێ . ئەگینا کایە دەدرێتە دەستی حەریف).×

واڵ : پارچەیەکی تەنکە هەر رەنگێک بێ نەک تەنیا پەمەیی.×

وردە : کا و گزرەی گێرە کراو، موقابیلی بە باقە بەستراو.+

ورشە : دەنگی تیژ تێ پەڕین :(*ورشەیەکی لێ هات و بە لام دا تێ پڕی*).+

ورگن : بریتی یە لە زۆرخۆر.+

وڕمان : سەرسووڕمان.

وڕە : تەم وەژی سەرچیا لە زستان دا .+

وزە : دەنگی مێش.+

وشکە : بەشی نەزاوی مەڕومالاّت کە بە جیا دەکرێتە بەر شوان.+

وشکەشیو : ئەم دیو ئەودیو کردنی سەرپێچ بۆ ئەوەی دیوی خاوێنی دەرکەوێ.+

وۆلە : وشەی لێ خوڕین و دەنگ دانی گوێلک.+

وەبەردان : شتێک دانە بەر شتێک بۆ ئەوەی نەکەوێ : (*کاریتە داهاتبوو، کۆڵەکەم وەبەردا*).+

وەبەرکەوتن : لەبەرپاڕانەوە :(*زۆری وەبەر کەوتم لە گەڵم نەهات*).+

وەختاوەخت : شەو ورۆژێکی تەواو :(*وەختاوەختێک ژانی برینەکەم نەشکا*).+

وەدین : بەدین، دیندار.+

وەرام : مەرام، پێویستی :(*بۆ وەرامی کاری خۆی نەبێ ناشمان ناسێ*).+

وەربوون : چوونی بێچووە گەڵ بۆ نێوڕان و مژینی شیری دایکیان بێ رازی بوونی خاوەن.+

وەرتاخ : شخەڵ، نەمامی ساوای داری جەنگەڵ.+

وەرگیران : قبووڵ کران لە مەدرەسە یان لە ئیدارە. مەفعوولیوەرگرتنە.×

وەرگێڕانەوە : بۆ جاری دووهەم وەرگێڕان.+

وەرگێڵ : ناوی گوندێکە لە ناوچەی رەبەت.+

وەرێنان : دەست تێ وەرێنان ، بە دەست دەورەدان : (*دەستم دەقەدی وەرێنا*).

وزوزە : جۆرێک قالۆچەیە کە دەڕوا و وزەوزی لێ دێ.

وەز : نیشانەی جنس :(نێرەوەز ، مێوەز).+

وەزەندی : ئەزیەت و ئازار.

وەستاخاڵە : بنەماڵەیەکی ئاسنگەرن، بە هەموو ئاسنگەرێک ئاڵێن وەستاخاڵە.×

وەستانەوە : لێ ڕوانین :(دەستم برینی *لێ* پەیدابووە، *لێی وەوەستە داخوا* تێی دەگەی چیە ؟).+

وەسەت : جۆرێ تفەنگی بڕنۆیە.

وەسەت : ناوە بۆ ژنان.

وەشان : تەکان، لێکرانەوەی بەر :(گوێزەکان *وەشاون*)، ڕاوەشان.+

وەشاندن : بەری دار لێکردنەوە، ڕاوەشاندن :(گوێزەکانم *وەشاند*).

وەششە : وشەی دەرکردنی کەر لە دەغڵ ودان یان هەر جێ یەک.×

وەشەک : وەرشەک، وەشەق، جانەوەرێکە لە تیرەی پڵنگ و بەور.×

وەشێن : هاوێژ :(دەست *وەشێن* ، *لووشک وەشێن*).

وەشێن : ڕاتلەکێن، تەکێن :(*گوێزوەشێن*).

وەقا : ماندووبوو ، تێ گیرا.+

وەقان : وەستان،ماندووبوون.

وەقان : تێ گیران، لێ نەزانین :(*نامەی دەخوێندەوە لە نێوەڕاستی دا وەقا*).

وەکردن : کردنەوەی شتێک کە بەستراوەتەوە :(گرێ یەکە *وەکە، ئەسپەکە وەکە*).

وەکردن : ئاگر کردنەوە، ئاگر هەڵکردن :(*ئاورەکە وەکە سەرمایە*).

وەکردن : ئاوەلا کردنەوە :(*دەرگاکە وەکە*).

وەلا : بەولاوە بچۆ.+

وەنجا : ئەمجار، دەی جا.

ویرەویر : دەنگی رۆیشتنی بەردێک کە هاوێژراوە.+

وێ کەوتن : لەبەرپاڕانەوە :(*زۆری وێ کەوتم لە گەڵم نەهات*).+

وێڵ : عەودال :(*واچاکە بە جنێم بهێڵی ، هەرخۆم وێڵ بم لە شوێن خێڵی*).+ « هەژار »

وێوڵ : نەوعێکدار بەڕوویە.×

پیتی هـ

ماتنەسەرچۆک : بەزین نیە. ئەوەیە کە یەکێک بۆ جوابی کەسانی دیکە دێتە سەر چۆکان و بە لێبڕاوی قسە دەکا.×

ماکوو : هەربینا :(*ماکوو گەیشتە ئێرە*).+

مالاو : لێ پێچراو :(*لاولاوی لە دار مالاو*).+

ماوارتەلەمن : خراپت لێ قەوماوە، وەزعت خراپە.×

ماوارتەلەمن : تانووت لێدانە بۆ کەسێک کە بە ناهەق خۆی نەخۆش دەکا یان کاری لە دەست نایە.

ماوارەلەمن : وشەی کەسەر دەربڕین بۆ وەزعی خراپی گشتی یە :(*ماوارە لە من زستانەکەی سەختە کەس مالاتی بۆ نامێنێ*).×

ماواڵ منداڵ : پزدانی ژن.

ماوجا : ژنی دووبرایان بۆ یەکتر.

ماوجێ : ژن بۆ مێرد و مێرد بۆ ژن.×

ماولفانە : ئاواڵ دووانە.

مایدێ : وشەیەکە بۆ دەرکردن دەگوترێ.×

هۆڕاندن : هۆڕەهۆڕ کردن.

هۆرمز : گیایەکی بەهاری یە سوور دەکرێتەوە و دەخورێ، بە گەورەیی مژمژیە، گۆزروان.

هوولاندن : دەنگی درێژی بنیادەم: (دەروێش هوولاندی).+

هۆڵە : میچی خانوو.

هۆڵە : ئەو دارە وردانەی لەسەر دارەڕاوە داوێژرێنە خانوو.×

هۆناو : هۆندراوە، بە بەنەوە کراو.

هۆیان : هۆگان.

هوێ ها : وشەی دەنگ دانی ئەسپ و ماین بۆ دەرکردن.

هۆی ها : هووی ها، وشەی سەرسووڕمان.

هەبرەش : لە تینوان وشک هەڵاتوو.+

هەرمن : تەنیا من.+

هەرمێشک : گۆشتی باش کوڵاو بە ئاوی کەمەوە.+

هەڕنین : ئەڕنین، چنین بە بێ سەرەوبەرەیی.+

هەژگ : لکەداری وشک کە قرژ وقاڵی پێوەبێ.×

هەژگەڵ : لکەدارێک کە بڕابێ و گەڵای بێوەبێ، وشک یان تەڕ.×

هەستان : زۆربوونی ئاوی ڕووبار.+

هەڵبەزینەوە : سڵەمینەوە.+

هەڵپەسێرراو : ئەو شتەی بە شتێکی دیکەوە پاڵ دراوە.

هەڵپەسێردراو : ئەوەی بۆ ماوەیەک وەلانراوە.

هەڵپەهەڵپ : پەلەپەل.+

هەڵپتاندن : ڕووت کردنەوە لە لیباس یان لە موو یان لە

گەلاولک.×

هەلتووتەکان : تەنیا بۆ سەگ و گورک و ریوی بەکار دیّ. جۆریک دانیشتنە کە قوونی لە سەر عەرزی یە و دەستی هەلپەساردوون.×

هەلتۆزەلتۆز : هەلبەزدابەز و لەگیران نەهاتن.

هەلخوازتن : هەلخواستن، لە سەرەوە داوا کردن :(*ئاوات هەلدەخوازم*).

هەلداشتن : لاریّ کردنی کەسیک بە ئەنقەست :(*ئەو کابرایەی بۆ کویّ هەلداشت ؟*).+

هەلدانەوە : لەسەریەک کەلەکە کردن :(*ئەو هەموو گەنمەی هەلداوەتەوە کەچی دەلیّ نانی خۆم نیە*).+

هەلدران : کۆکرانەوە :(*خەرمان هەلدران*).+

هەلدران : ویّ کەوتن :(*شەق تێیهەلدران*).+

هەلدڕان : لە خوارەوە بۆ سەریّ دڕان.×

هەلدڕەلدڕ : لە خوارەوە بۆ سەریّ زۆرجار دڕاو.×

هەلسان : رەپ بوونی ئالەتی پیاو.+

هەلست : هاتوچۆ:(*هەلستی زۆر لەسەرە* واتە خەلکی زۆر پێدا دەڕوا).+

هەلسوور : بنیادەمی چالاک.+

هەلقەنە : لیکەرەوە :(*سەرەهەلقەنە*).

هەلکران : بەرەوژوور برانی ئالاّ :(*ئالاّ هەلکرا*).+

هەلکڕاندن : شتیکی کەم لیزانین:(*شتیکم لیّ هەلکڕاندوە*).+

هەلکشان : بەرەوژوور چوونی نرخ :(*گەنم هەلکشاوە* واتە گران بووە).+

هەڵکشاو : مەددە نیە، عەلامەتێکە وەک (ا) لە نووسینی عەرەبی دا دادەنرا :(كٓهيٰعصٓ).×

هەڵگەڕان : رەنگ گۆڕان:(*سپی هەڵگەڕا، رەش هەڵگەڕا*).+

هەڵگێڕانەوە : هەڵگرتن و دانانەوە :(*هەڵگێڕانەوەی بانی خانوو*).+

هەڵنیشتن : نیشتنی پەلەوەر لە جێگای بەرز وەک دار و لیس .×

هەڵووچەقەیسی : قەیسی بەنەگەییوی.+

هەڵوەستە : وێستان و ئاوڕدانەوەیەکی کورت.

هەڵوێستە : هەڵوەستە.

هەڵە : کەسێک کە لە فکرێک دا بە غەڵەت چووە.

هەلیماو : شۆرباوی برنج یان بروێش.

هەڵیماو : هەلیماو.

هەمباز : ئەمباز، ئامباز، بەگژداچوو :(*هەمبازی بوو لە عەرزێی دا*).+

هەمزەبەگی : بەرێکی دارمازوویە، نەک جۆرێک مازوو.×

هەنگڕان : ئەنگران، زیاد لە ئەندازە دەوڵەمەند بوون.

هەنگڵ : قوڵ، باسک :(*بن هەنگڵ یانی بن باسک*).×

هەنووین : شێلان :(*پشتم دێشێ، کەمێکم بۆ بهەنووە*).+

هەوت : گێژ :(*هەوت بووم*).+

هەورامانی : جۆرێ نانی تەنک و نەرم کە بە سێڵ دەبرژێ.+

هەوربردە : بەرێکی دارمازوویە.+

هەورەبان : جۆرێ کڵاوڕۆژنەیە کە لە خوارەوە فراوانە و لە

سەریٚ چووک دەبیٚتەوە.+

هەوری : ناویٚکە بۆ ژنان.+

هەوشینک : هەوشەنگ، ئاژەڵی شیروشک کردوو پیٚش وەخت.

هیٚس : خوار، بۆ مل و بۆ دار و هەر شتیٚکی خوار بەکار دیٚ.×

هیٚنانەوە : ڕشانەوە :(هەرچی *خواردبووی هیٚنایەوە*).+

پیتی ی

یەکبەر :	قوماشێکە لەسەر یەک قەد قەد نەکرابێ.×
یەکدەس :	یەکدەست، خاوێن، ناتێکەڵ.+
یەک شەوە :	ئەوبەفرەی شەو باریوە و تۆز و خۆڵ بۆری نەکردوە (هەروەختی ساڵ بارییێ).×
یەک قسە :	بێ موعامەلە و چەند لێدان.+
یەڵ گوان :	یەکەڵ گوان، ئەو بزن یان مەڕە کە گوانێکی خراپ بوویێ.